Richard Beardele

M. T. CICERONIS

EPISTOLÆ SELECTÆ,

Et aliquot

C. PLINII CÆCILII SECUNDI

In usum Scholæ *Westmonasteriensis.*

LONDINI,

Ex Officinâ *Eliz. Redmayne*, & venditus ab *A. & J. Churchill* ad insigne nigri Cygni, in eo loco qui vulgò appellatur *Pater-Noster-Row.*

Typographus Lectori.

SElectas Tullii epistolas tibi promitto, Lector, revera selectas; non quales hodie feruntur, quæ adeo parum prudenter collectæ sunt, ut si ex istis solis judicari debuerit, quantus vir Cicero fuisset, næ ille existimationis suæ magnum discrimen esset aditurus. Ego itaque operam dedi, ut quæ in Epistolis vel lepide, vel prudenter, vel acutè dicta observaverim, ea simul ponerem; hoc est, ex ditissimo Ingenii ac Eloquentiæ Thesauro fere solas Gemmas selegi: quarum concinnitas non juvenilem tantum, sed quamlibet ætatem & oblectare simul ac erudire possit. Quod dictum cum fere nemo non de suis laboribus proloquatur, ego de meis non proferrem, nisi quod jam expertus quorundam judicia, hoc in re nullius Eruditi censuram reformidem.

BRITISH MUSEUM 24 53 NOV

M. T.

M. T. CICERONIS EPISTOLÆ SELECTÆ.

I. CICERO S. D. LENTULO PROCOS.

LEgi tuas literas, quibus ad me scribis, gratum tibi esse, quod crebro certior per me fias de omnibus rebus, & meam erga te benevolentiam facile perspicias. Quorum alterum mihi, ut te plurimum diligam, facere necesse est, si volo is esse, quem tu me esse voluisti: alterum facio libenter; ut, quoniam intervallo locorum & temporum disjuncti sumus, per literas tecum quam sæpissime colloquar. Quod si rarius fiet quam tu exspectabis, id erit causæ, quod non ejus generis meæ literæ sunt, ut eas audeam temere committere, quoties mihi certorum hominum potestas erit, quibus recte dem, non prætermittam. Quod scire vis, qua quisque in te fide sit, & voluntate: difficile dictu est de singulis. Unum illud audeo, quod antea tibi sæpe significavi, nunc quoque, re perspecta & cognita,

cognita, ſcribere: vehementer quoſdam homines, & eos maxime qui te & maxime debuerunt, & plurimum juvare potuerunt, invidiſſe dignitati tuæ; ſimillimamque in re diſſimili, tui temporis nunc, & noſtri quondam, fuiſſe rationem: ut, quos tu reipub. cauſa læſeras, palam te oppugnarent; quorum authoritatem, dignitatem, voluntatemque defenderas, non tam memores eſſent virtutis tuæ, quam laudis inimici. Quo quidem tempore, ut perſcripſi ad te antea, cognovi Hortenſium percupidum tui, ſtudioſum Lucullum, ex magiſtratibus autem L. Racilium & fide & animo in te ſingulari. nam noſtra propugnatio ac defenſio dignitatis tuæ, propter magnitudinem beneficii tui, fortaſſe pleriſque officii majorem auctoritatem habere videatur, quam ſententiæ. Præterea quidem de conſularibus nemini poſſum aut ſtudii erga te, aut officii, aut amici animi eſſe teſtis. Etenim Pompeium, qui mecum ſæpiſſime, non ſolum à me provocatus, ſed etiam ſua ſponte, de te communicare ſolet, ſcis temporibus illis non ſæpe in ſenatu fuiſſe. cui quidem literæ tuæ, quas proxime miſeras, quod facile intellexerim, perjocundæ fuerunt. mihi quidem humanitas tua, vel ſumma potius ſapientia, non jocunda ſolum, ſed etiam admirabilis viſa eſt: virum enim excellentem, & tibi tua præſtanti in eum liberalitate devinctum,

vinctum, nonnihil suspicantem, propter aliquorum opinionem suæ cupiditatis, te ab se abalienatum, illa epistola retinuisti. qui mihi cum semper tuæ laudi favere visus est, etiam ipso suspicionissimo tempore Caniniano; tum vero, lectis tuis literis, perspectus est à me, toto animo de te, ac de tuis ornamentis & commodis cogitare. Quare ea, quæ scribam, sic habeto, me, cum illo re sæpe communicata, de illius ad te sententia atque auctoritate scribere: quoniam S C. nullum exstat, quo reductio regis Alexandrini tibi adempta sit: eaque, quæ de ea scripta est auctoritas, cui scis intercessum esse, ut ne quis omnino regem reduceret, tantam vim habet, ut magis iratorum hominum studium, quam constantis senatus consilium esse videatur: te posse perspicere, qui Ciliciam Cyprumque teneas, quid efficere, & quid consequi possis: &, si res facultatem habitura videatur, ut Alexandriam atque Ægyptum tenere possis, esse & tuæ, & nostri imperii dignitatis, Ptolemaide, aut aliquo propinquo loco, rege collocato, te cum classe atque exercitu proficisci Alexandriam; ut, cum eam pace præsidiisque firmaris, Ptolemæus redeat in regnum: ita fore, ut per te restituatur, quemadmodum senatus initio censuit; & sine multitudine reducatur, quemadmodum homines religiosi Sibyllæ placere dixerunt. Sed hæc sententia sic & illi & nobis probaba-

tur, ut ex eventu homines de tuo consilio existimaturos videremus: si cecidisset ut volumus, & optamus, omnes te & sapienter, & fortiter; sin aliquid esset offensum, eosdem illos & cupide, & temere feciſſe, dicturos. Quare, quid assequi possis, non tam facile est nobis, quam tibi, cui prope in conspectu Ægyptus est, judicare. Nos quidem hoc sentimus: si exploratum tibi sit, posse te illius regni potiri, non esse cunctandum; sin dubium, non esse conandum. Illud tibi affirmo, si rem istam ex sententia gesseris, fore, ut absens à multis, cum redieris, ab omnibus collaudare. offensionem esse periculosam propter interpositam auctoritatem religionemque video. Sed ego te ut ad certam laudem adhortor, sic à dimicatione deterreo: redeoque ad illud, quod initio scripsi, totius facti tui judicium non tam ex consilio tuo, quam ex eventu, homines esse facturos. Quod si hæc ratio rei gerendæ periculosa tibi videbitur, placebat illud, ut si rex amicis tuis, qui per provinciam imperii tui pecunias ei credidissent, fidem suam præstitisset, & auxiliis eum tuis & copiis adjuvares: eam esse naturam & regionem provinciæ tuæ, ut illius reditum vel adjuvando confirmares, vel negligendo impedires. In hac ratione quid res, quid causa, quid tempus ferat, tu facillime optimeque perspicies: quid nobis placuisset, ex me potissimum

tissimum putavi te scire oportere, Quod mihi de nostro statu, de Milonis familiaritate, de levitate & imbecillitate Clodii gratularis, minime miramur te tuis, ut egregium artificem, præclaris operibus lætari. Quanquam est incredibilis hominum perversitas, (graviori enim verbo uti not libet) qui nos, quos favendo in communi causa retinere potuerunt, invidendo abalienaverunt: quorum malevolentissimis obtrectationibus nos scito de vetere illa nostra diuturnaque sententia prope jam esse depulsos; non nos quidem, ut nostræ dignitatis simus obliti, sed ut habeamus rationem aliquando etiam salutis. Poterat utrumque præclare, si esset fides, si gravitas in hominibus consularibus; sed tanta est in plerisque levitas, ut eos non tam constantia in republ. nostra delectet, quam splendor offendat. Quod eo liberius ad te scribo, quod tu non solum temporibus iis, quæ per te sum adeptus, sed jam olim nascenti prope nostræ laudi, dignitati, virtutique præfuisti: simul quod video, non, ut antehac putabam, novitati esse invisum meæ. In te enim, homine omnium nobilissimo, similia invidorum vitia perspexi; quem tamen illi esse in principibus facile sunt passi, evolare altius certe noluerunt. Gaudeo tuam dissimilem fuisse fortunam. multum enim interest, utrum laus imminuatur, an salus deferatur. Me meæ tamen

ne nimis pœniteret, tua virtute perfectum est. curasti enim, ut plus additum ad memoriam nominis nostri, quam ademptum de fortuna videretur. Te vero moneo, cum beneficiis tuis, tum amore incitatus meo, ut omnem gloriam, ad quam à pueritia inflammatus fuisti, omni cura atque industria consequare; magnitudinemque animi tui, quam ego semper sum admiratus, semperque amavi, ne unquam inflectas cujusquam injuria. Magna est hominum opinio de te, magna commendatio liberalitatis, magna memoria Consulatus tui. hæc, profecto, vides, quanto expressiora, quantoque illustriora futura sint, cum aliquantum ex provincia atque ex imperio laudis accesserit. Quanquam te ita gerere volo, quæ per exercitum atque imperium gerenda sunt, ut hæc multo ante meditere: huc te pares, hæc cogites, ad hæc te exerceas, sentiasque id: quod quia semper speraſti, non dubito quin adeptus intelligas, te facillime posse obtinere summum atque altissimum gradum civitatis. Quæ quidem mea cohortatio ne tibi inanis, aut sine causa suscepta videatur, illa me ratio movit, ut te ex nostris eventis communibus admonendum putarem, ut considerares in omni reliqua tua vita, quibus crederes, quos caveres. Quod scribis, te velle scire, qui sit reip. status: summa dissensio est, sed contentio dispar. nam qui plus opibus,

bus, armis, potentia valent, profeciſſe tantum mihi videntur ſtultitia & inconſtantia adverſariorum, ut jam etiam auctoritate plus valerent. Itaque, perpaucis adverſantibus, omnia, quæ ne per populum quidem ſine ſeditione ſe aſſequi poſſe arbitrabantur, per ſenatum conſecuti ſunt. Nam & ſtipendium Cæſari decretum eſt, & decem legati; &, ne lege Sempronia ſuccederetur, facile perfectum eſt. Quod ego ad te brevius ſcribo, quia me ſtatus hic reip. non delectat: ſcribo tamen, ut te admoneam, quod ipſe, literis omnibus à pueritia deditus, experiendo tamen magis, quam diſcendo, cognovi, id ut tu rebus tuis integris diſcas; neque ſalutis noſtræ rationem nobis habendam eſſe ſine dignitate, neque dignitatis ſine ſalute. Quod mihi de filia, & de Craſſipede gratularis; agnoſco humanitatem tuam: ſperoq; & opto nobis hanc conjunctionem voluptati fore. Lentulum noſtrum, eximia ſpe, ſummæ virtutis adoleſcentem, cum cæteris artibus quibus ſtuduiſti ſemper ipſe, tum inprimis imitatione tui fac erudias. Nulla enim erit hac præſtantior diſciplina. Quem nos, & quia tuus, & quia te dignus eſt filius, & quia nos diligit, ſemperque dilexit, inprimis amamus, carumque habemus. Vale.

II. CICERO S. D. LENTULO PROCOS.

DE omnibus rebus, quæ ad te pertinent quid actum, quid constitutum sit, quid Pompeius susceperit, optime ex Emplatorio cognosces; qui non solum interfuit his rebus, sed etiam præfuit, neque ullum officium erga te hominis amantissimi, prudentissimi, diligentissimi prætermisit. Ex eodem de toto statu rerum communium cognosces; quæ quales sint, non facile est scribere: sunt quidem certe in amicorum nostrorum potestate, atque ita, ut nullam mutationem unquam hac hominum ætate habitura res esse videantur. Ego quidem, ut debeo, & ut tute mihi præcepisti, & ut me dignitas, utilitasque cogit, me ad ejus rationes adjungo, quem tu in meis rationibus tibi esse adjungendum putasti. Sed te non præterit, quam sit difficile, sensum in republ. præsertim rectum & confirmatum, deponere; veruntamen ipse me conformo ad ejus voluntatem, à quo honeste dissentire non possum: neque id facio, ut forsitan quibusdam videor, simulatione. tantum enim animi inductio, & mehercle amor erga Pompeium, apud me valet, ut, quæ illi utilia sunt, & quæ ille vult, ea mihi omnia jam & recta & vera videantur. neque, ut ego arbitror, errarent ne adversarii quidem ejus, si, cum

pares

pares esse non possent, pugnare desisterent. Me quidem etiam illa res consolatur, quod ego is sum, cui vel maxime concedant omnes, ut vel ea defendam quæ Pompeius velit, vel taceam, vel etiam (id quod mihi maxime lubet) ad nostra me studia referam literarum: quod profecto faciam, si mihi per ejusdem amicitiam licebit. quæ enim proposita fuerant nobis, cum & honoribus amplissimis, & laboribus maximis perfuncti essemus, dignitas in sententiis dicendis, libertas in repub. capessenda, ea sublata tota, sed nec mihi magis, quam omnibus, nam aut assentiendum est nulla cum gravitate paucis; aut frustra dissentiendum. Hæc ego ad te ob eam causam maxime scribo, ut jam de tua quoque ratione meditere. commutata tota ratio est senatus, judiciorum, rei totius publicæ: otium nobis exoptandum est; quod ii qui potiuntur rerum, præstaturi videntur, si quidam homines patientius eorum potentiam ferre potuerint. Dignitatem quidem illam consularem fortis & constantis senatoris, nihil est quod cogitemus: amissa est culpa eorum, qui à senatu & ordinem conjunctissimum, & hominem clarissimum abalienarunt. Sed, ut ad ea quæ conjunctiora rebus tuis sunt, revertar; Pompeium tibi valde amicum esse cognovi: & eo tu consule, quantum ego perspicio, omnia, quæ voles, obtinebis. quibus in rebus me ille sibi

affixum

affixum habebit: neque à me ulla res, quæ ad te pertineat, negligetur. neque enim verebor, ne sim ei molestus; cui jocundum erit etiam propter id ipsum, quod me esse gratum videbit. Tu velim tibi ita persuadeas, nullam rem esse minimam, quæ ad te pertineat, quæ mihi non carior sit, quam meæ res omnes. idque cum sentiam, sedulitate mihimet ipse satisfacere possum; re quidem ipsa ideo mihi non satisfacio, quod nullam partem tuorum meritorum non modo referenda, sed ne cogitanda quidem gratia consequi possum. Rem te valde bene gessisse rumor erat. Exspectabantur literæ tuæ; de quibus eramus jam cum Pompeio locuti: quæ si erunt allatæ, nostrum studium exstabit in conveniendis magistratibus & senatoribus. Cætera, quæ ad te pertinebunt, cum etiam plus contenderimus quam possumus, minus tamen faciemus quam debemus. Vale.

III. CICERO S. D. LENTULO IMP.

PErjocundæ mihi fuerunt literæ tuæ; quibus intellexi, te perspicere meam in te pietatem: quid enim dicam, benevolentiam? cum illud ipsum gravissimum & sanctissimum nomen pietatis levius mihi meritis erga me tuis esse videatur. Quod autem grata tibi mea erga te studia scribis esse, facis tu quidem abundantia quadam amoris,

amoris, ut etiam grata sint ea, quæ præter-
mitti sine nefario scelere non possunt: tibi
autem multo notior, atque illustrior meus
in te animus esset, si hoc tempore omni, quo
sejuncti fuimus, & una & Romæ fuissemus.
nam in eo ipso, quod te ostendis esse factu-
rum, quodque & imprimis potes, & ego à te
vehementer exspecto, in sententiis senato-
riis, & in omni actione, atque administra-
tione reipub. floruissemus. de qua ostendam
equidem paullo post, qui sit meus sensus, &
status; & rescribam tibi ad ea quæ quæris.
sed certe & ego te auctore amicissimo ac sa-
pientissimo, & tu me consiliario fortasse non
imperitissimo, fideli quidem & benevolo
certe usus esses. Quanquam tua quidem
causa, te esse imperatorem, provinciamque
bene gestis rebus cum exercitu victore obti-
nere, ut debeo, lætor. Sed certe, qui tibi ex
me fructus debentur, eos uberiores & præ-
stantiores præsens capere potuisses: in eis ve-
ro ulciscendis, quos tibi partim inimicos
esse intelligis propter tuam propugnatio-
nem salutis meæ, partim invidere propter
illius actionis amplitudinem & gloriam,
mirificum me tibi comitem præbuissem.
Quanquam ille perennis inimicus amico-
rum suorum, qui tuis maximis beneficiis
ornatus, in te potissimum fractam illam
& debilitatam vim suam contulit, no-
stram vicem ultus est ipse sese: ea est enim
cona-

conatus, quibus patefactis, nullam sibi in posterum non modo dignitatis, sed ne libertatis quidem partem reliquit. Te autem etsi mallem in meis rebus expertum, quam etiam in tuis, tamen in molestia gaudeo, tandem fidem cognoscere hominum, non ita magna mercede, quam ego maximo dolore cognoram; de qua ratione tota jam videtur mihi exponendi tempus dari, ut tibi rescribam ad ea quæ quæris. Certiorem te per literas scribis esse factum, me cum Cæsare & cum Appio esse in gratia: teque id non reprehendere adscribis. Vatinium autem scire te velle ostendis, quibus rebus adductus defenderim, & laudarim. quod tibi ut planius exponam, altius paulo rationem meorum consiliorum repetam necesse est. Ego me, Lentule, initio rerum atque actionum tuarum non solum meis, sed etiam reipub. restitutum putabam: &, quoniam tibi incredibilem quendam amorem, & omnia in te ipsum summa ac singularia studia deberem, reipub. quæ te in me restituendo multum adjuvisset, eum certe me animum merito ipsius debere arbitrabar, quem antea tantummodo communi officio civium, non aliquo erga me singulari beneficio, debitum præstitissem. Hac me mente fuisse, & senatus ex me, te consule, audivit, & tu in nostris sermonibus collocutionibusq; ipse vidisti; etsi jam primis temporibus illis,

illis, multis rebus meus offendebatur animus, cum te agente de reliqua nostra dignitate, aut occulta nonnullorum odia, aut obscura in me studia cernebam. Nam neque de monumentis meis ab iis adjutus es, à quibus debuisti: neque de vi nefaria, qua cum fratre eram domo expulsus: neque hercule in iis ipsis rebus, quæ, quanquam erant mihi propter rei familiaris naufragia necessariæ, tamen à me minimi putabantur, in meis damnis ex auctoritate senatus resarciendis, eam voluntatem, quam expectaram, præstiterunt. Quæ cum viderem, (neq; enim erant obscura) non tamen tam acerba mihi hæc accidebant, quam erant illa grata, quæ fecerant. Itaque, quanquam & Pompeio plurimum, te quidem ipso prædicatore ac teste, debebam; & eum non solum beneficio, sed amore etiam, & perpetuo quodam judicio meo diligebam: tamen, non reputans quid ille vellet, in omnibus meis sententiis de repub. pristinis permanebam. Ego, sedente Cn. Pompeio, quum, ut laudaret P. Sextium, introiisset in urbem, dixissetque testis Vatinius, me, fortuna & felicitate C. Cæsaris commotum, illi amicum esse cœpisse, dixi, me eam Bibuli fortunam, quam ille afflictam putaret, omnium triumphis victoriisque anteferre; dixique eodem teste alio loco, eosdem esse qui Bibulum exire domo prohibuissent, & qui me coëgissent. Tota

vero

vero interrogatio mea nihil habuit aliud, nisi reprehensionem illius tribunatus: in quo omnia dicta sunt libertate animoque maximo de vi, de auspiciis, de donatione regnorum. Neque vero hac in causa modo, sed constanter sæpe in senatu, quinetiam Marcellino & Philippo coss. nonis April. mihi est senatus assensus, ut de agro Campano, frequenti senatu, idibus Maii referretur. Num potui magis in arcem illius causæ invadere? aut magis obliviscì temporum meorum, & meminisse actionum? Hac à me sententia dicta, magnus animorum motus est factus, cum eorum quorum oportuit, tum illorum etiam quorum nunquam putaram. Nam, hoc S C. in meam sententiam facto, Pompeius, cum nihil mihi ostendisset se esse offensum, in Sardiniam & in Africam profectus est; eoque itinere Lucam ad Cæsarem venit: ubi multa de mea sententia questus est Cæsar: quippe, qui etiam Ravennæ Crassum ante vidisset, ab eoque in me esset incensus. sane moleste Pompeium id ferre constabat. Quod ego cum audissem ex aliis, maxime ex meo fratre cognovi. quem cum in Sardinia Pompeius paucis post diebus, quam Luca discesserat, convenisset; Te, inquit, ipsum cupio: nihil opportunius potuit accidere. nisi cum Marco fratre diligenter egeris, dependendum tibi est, quod mihi pro illo spopondisti. Quid multa? questus est gra-

graviter: sua merita commembravit: quid egisset sæpissime de actis Cæsaris cum ipso meo fratre, quidque sibi is de me recepisset, in memoriam redegit: seque, quæ de mea salute egisset, voluntate Cæsaris egisse, ipsum meum fratrem testatus est: cujus causam dignitatemq; mihi ut commendaret, rogavit, ut eam ne oppugnarem, si nollem, aut non possem tueri. Hæc cum ad me frater pertulisset; & cum ante tamen Pompeius ad me cum mandatis Vibullium misisset, ut integrum mihi de causa Campana ad suum reditum reservarem: collegi ipse me, & cum ipsa quasi repub. sum collocutus, ut mihi tam multa pro se perpesso atq; perfuncto, concederet, ut officium meum, memoremq; in bene meritos animum, fidemq; fratris mei præstarem: eumq; quem bonum civem semper habuisset, bonum virum esse patefieri. In illis autem meis actionibus, sententiisq; omnibus, quæ Pompeium videbantur offendere, certorum hominum, quos jam debes suspicari, sermones referebantur ad me: qui cum illa sentirent in rep. quæ ego agebam, semperque sensissent, me tamen non satisfacere Pompeio, Cæsaremque inimicissimum mihi futurum, gaudere se dicebant. Erat hoc mihi dolendum, sed multo magis illud, quod inimicum meum (meum autem? immo vero legum, judiciorum, otii, patriæ, b onorum omnium) sic amplexabantur,

tur, ſic in manibus habebant, ſic fovebant, ſic, me præſente, oſculabantur, non illi quidem ut mihi ſtomachum facerent, (quem ego funditus perdidi) ſed certe ut facere ſe arbitrarentur. Hic ego, quantum humano conſilio efficere potui, circumſpectis rebus omnibus, rationibuſq; ſubductis, ſummam feci cogitationum mearum omnium: quam tibi, ſi potero, breviter exponam. Ego, ſi ab improbis & perditis civibus rempub. teneri videram, ſicut & meis temporibus ſcimus, & nonnullis aliis accidiſſe accepimus, non modo præmiis, (quæ apud me minimum valent) ſed ne periculis quidem compulſus ullis, (quibus tamen moventur etiam fortiſſimi viri) ad eorum cauſam me adjungerem, ne ſi ſumma quidem eorum in me merita conſtarent. Quum autem in repub. Cn. Pompeius princeps eſſet (vir is, qui hanc potentiam & gloriam maximis in rempub. meritis præſtantiſſimiſq; rebus geſtis eſſet conſecutus, cujuſque ego dignitatis ab adoleſcentia fautor, in prætura autem & in conſulatu adjutor etiam exſtitiſſem) quumque idem auctoritate, & ſententia per ſe, conſiliis & ſtudiis tecum me adjuviſſet, meumque inimicum, unum in civitate haberet inimicum: non putavi famam inconſtantiæ mihi pertimeſcendam, ſi quibuſdam in ſententiis paullum me immutaſſem, meamque voluntatem ad ſummi viri, de-

me-

meq; optime meriti, dignitatem aggregaſſem. In hac ſententia complectendus erat mihi Cæſar, ut vides, in conjuncta & cauſa & dignitate. hic multum valuit cum vetus amicitia, quam tu non ignoras mihi & Quinto fratri cum Cæſare fuiſſe, tum humanitas ejus ac liberalitas, brevi tempore & literis & officiis perſpecta nobis & cognita. Vehementer etiam res ipſa publica me movit: quæ mihi videbatur contentionem (præſertim maximis rebus à Cæſare geſtis) cum illis viris nolle fieri, &, ne fieret, vehementer recuſare. Graviſſime autem me in hanc mentem impulit & Pompeii fides, quam de me Cæſari dederat, & fratris mei, quam Pompeio. Erant præterea hæc animadvertenda in civitate, quæ ſunt apud Platonem noſtrum ſcripta divinitus: Quales in repub. principes eſſent, tales reliquos ſolere eſſe cives. Tenebam memoria, nobis conſulibus ea fundamenta jacta ex kalend. Januar. confirmandi ſenatus, ut neminem mirari oporteret, nonis Decemb. tantum vel animi fuiſſe in illo ordine, vel auctoritatis. Idemque memineram, nobis privatis uſque ad Cæſarem & Bibulum coſſ. cum ſententiæ noſtræ magnum in ſenatu pondus haberent, unum fere ſenſum fuiſſe bonorum omnium. poſtea, quum tu Hiſpaniam citeriorem cum imperio obtineres, neque reſpub. conſules habe-

haberet, sed mercatores provinciarum, & seditionum servos ac ministros, jecit quidam casus caput meum, quasi certaminis causa, in mediam contentionem, dissensionemque civilem. Quo in discrimine, cum mirifica senatus, incredibilis Italiæ totius, singularis bonorum omnium consensio in me tuendo exstitisset, non dicam quid acciderit, (multorū est enim, & varia culpa) tantum dicam brevi, non mihi exercitum, sed duces defuisse in quo, ut jam sit in iis culpa qui me non defenderunt, non minor est in iis qui reliquerunt: & si accusandi sunt qui pertimuerunt, magis etiam reprehendendi, qui se timere simularunt. Illud quidē certe nostrum consilium jure laudandum est, quod meos cives, & à me servatos, & me servare cupientes, spoliatos ducibus, servis armatis objici noluerī; declarariq; maluerim, quanta vis esse potuisset in consensu bonorum, si iis pro me stante pugnare licuisset, cum afflictum excitare potuisset: quorum quidem animum tu non perspexisti solum, cum de me ageres, sed etiam confirmasti, atq; tenuisti. Qua in causa (non modo non negabo, sed etiam semper & meminero, & prædicabo libenter) usus es quibusdam nobilissimis hominibus, fortioribus in me restituendo, quam fuerant iidem in tenendo. Qua in sententia si constare voluissent, suam auctoritatem simul cum salute mea recuperassem. Recreatis enim bonis viris

viris consulatu tuo, & constantissimis atq; optimis actionibus tuis excitatis, (Cn. Pompeio præsertim ad causam adjuncto, cum etiam Cæsar, rebus maximis gestis, singularibus ornatus & novis honoribus, ac judiciis senatus, ad auctoritatem ejus ordinis adjungeretur) nulli improbo civi locus ad remp. violandum esse potuisset. Sed attende, quæso, quæ sint consecuta. Primum illa furta mulierum religionum: qui non pluris fecerat Bonam deam, quam tres sorores, impunitatem est eorum sententiis assecutus, qui, cum tribunus pleb. pœnas à seditioso cive per bonos viros judicio persequi vellet, exemplum præclarissimum in posterum vindicandæ seditionis de repub. sustulerunt: iidemq; postea non meum monumentum, (non enim illæ manubiæ meæ, sed operis locatio mea fuerat, monumentum vero senatus) hostili nomine, & cruentis inustum literis esse passi sunt. Qui me homines quod salvum esse voluerunt, est mihi gratissimum: sed vellem, non solum salutis meæ, quemadmodum medici, sed etiam, ut aliptæ, virium & coloris rationem habere voluissent. Nunc, ut Apelles, Veneris caput, & summa pectoris politissima arte perfecit, reliquam partem corporis inchoatam reliquit: sic quidam homines in capite meo solum elaborarunt, reliquum corpus imperfectum ac rude reliquerunt. In quo ego

spem

ſpem fefelli non modo invidorum, ſed etiam inimicorum meorum: qui de uno acerrimo & fortiſſimo viro, meoq; judicio, omnium magnitudine animi & conſtantia præſtantiſſimo, Q. Metello. L. F. quondam falſam opinionem acceperunt quem poſt reditum dictitant fracto animo & demiſſo fuiſſe. Eſt vero probandum; qui & ſumma voluntate ceſſerit, & egregia animi alacritate abfuerit, neq; ſane redire curarit, eum ob id ipſum fractum fuiſſe animo, in quo cum omnes homines, tum M. illum Scaurum, ſingularem virum, conſtantia & gravitate ſuperaſſet. Sed, quod de illo acceperant, aut etiam ſuſpicabantur, de me idem cogitabant, abjectiore animo me futurum: cum reſp. majorem etiam mihi animum, quam unquam habuiſſem, daret; quæ jam declaraſſet, ſeſe non potuiſſe me uno cive carere, cumque Metellum unius tribuni pl. rogatio, me univerſa reſp. duce ſenatu, comitante Italia, promulgantibus omnibus, referente conſule, com tiis centuriatis, cunctis ordinibus hominibuſq; incumbentibus, omnibus deniq; ſuis viribus recuperaſſet. Neq; vero ego mihi poſtea quidquam aſſumpſi, neque hodie aſſumo, quod quemquam malevolentiſſimum jure poſſit offendere: tantum enitor, ut neq; amicis, neq; etiam alienioribus opera, conſilio, labore deſim. Hic meæ vitæ

vitæ cursus offendit eos fortasse, qui splendorem & speciem hujus vitæ intuentur, solicitudinem autem & laborem perspicere non possunt. Illud vero non obscure queruntur in meis sententiis, quibus ornem Cæsarem, quasi desciverim à pristina causa. Ego autem cum illa sequor, quæ paulo ante proposui, tum hoc non in postremis, de quo cœperam exponere. Non offendes eundem bonorum sensum, Lentule, quem reliquisti: qui confirmatus consulatu nostro, nonnunquam postea interruptus & afflictus ante te consulem, recreatus abs te totus est; nunc ab iis, à quibus tuendus fuerat, derelictus: idq; non solum fronte atq; vultu (quibus simulatio facillime sustinetur) ii declarant, qui tum nostro illo statu optimates nominabantur, sed etiam sententia sæpe jam, tabellaq; docuerunt. Itaq; toto jam sapientium civium (qualem me & esse & numerari volo) & sententia & voluntas mutata esse debet. id enim jubet idem ille Plato, quem ego authorem vehementer sequor; Tantum contendere in republ. quantum probare tuis civibus possis: vim neq; parenti neq; patriæ afferre oportere. Atq; hanc quidem ille causam sibi ait non attingendæ reipub. fuisse, quod, cum offendisset populum Athenienſem prope jam desipientem senectute, cumque eum nec persuadendo nec cogendo regi posse vidisset, cum persuaderi

posse

posse diffideret, cogi fas esse non arbitraretur. Mea ratio fuit alia, quod neque desipiente populo, neque integra re mihi ad consulendum capesseremne remp. implicatus tenebar: sed lætatus tamen sum, quod mihi liceret in eadem causa utilia, & cuivis bono recta defendere. Huc accessit commemoranda quædam & divina Cæsaris in me fratemq; meum liberalitas: qui mihi, quascunque res gereret, tuendus esset, nunc in tanta felicitate tantisque victoriis, etiam si in nos non is esset qui est, tamen ornandus videretur. Sic enim te existimare velim, cum à vobis meæ salutis autoribus discesserim, neminem esse, cujus officiis me tam esse devinctum non solum confiteár, sed etiam gaudeam. Quod quoniam tibi exposui, facilia sunt ea quæ à me de Vatinio & de Crasso requiris. Nam de Appio quod scribis, sicut de Cæsare, te non reprehendere, gaudeo tibi consilium probari meum. De Vatinio autem, primum reditus intercesserat in gratiam per Pompeium, statim ut ille prætor est factus, cum quidem ego ejus petitionem gravissimis in senatu sententiis oppugnassem; neq; tam illius lædendi causa, quam defendendi atq; ornandi Catonis: post autem Cæsaris, ut illum defenderem, mira contentio est consecuta. Cur autem laudarim, peto à te, ut id à me neve in hoc reo, neve in aliis requiras; ne tibi ego

idem

idem reponam cum veneris: tametsi possum vel absenti. Recordare enim, quibus laudationem ex ultimis terris miseris. nec hoc pertimueris. nam à me ipso laudantur & laudabuntur iidem. Sed tamen defendendi Vatinii fuit etiam ille stimulus, de quo in judicio, cum illum defenderem, dixi me facere quiddam quod in Eunucho parasitus suaderet militi:

Ubi nominabit Phædriam; tu Pamphilam.
Continuo, siquando illa dicet, Phædriam
Comessatum intromittamus; tu, Pamphilam
Cantatum provocemus. Si laudabit hæc
Illius formam; ta hujus contra. Denique
Par pro pari referto, quod eam mordeat.

Sic pitivi à judicibus, ut quoniam quidam nobiles homines, & de me optime meriti, nimis amarent inimicum meum, meq; inspectante sæpe eum in senatu modo severe seducerent, modo familiariter atque hilare amplexarentur; quoniamque illi haberent suum Publium, darent mihi ipsi alium Publium, in quo possem eorum animos mediocriter lacessitus leviter repungere. Neq; solum dixi, sed etiam sæpe facio, diis hominibusque approbantibus. Habes de Vatinio: cognosce de Crasso. Ego cum mihi cum illo magna jam gratia esset, quod ejus omnes gravissimas injurias, communis concordiæ causa, voluntaria quadam oblivione contriveram, repentinam ejus defensionem Gabinii,

quem proximis superioribus diebus acerrime oppugnasset, tamen, si sine ulla mea contumelia suscepisset, tulissem: sed cum me disputantem, non lacessentem, læsisset, exarsi, non solum præsenti, credo, iracundia, (nam ea tam vehemens fortasse non fuisset) sed cum inclusum illud odium multarum ejus in me injuriarum, quod ego effudisse me omne arbitrabar, residuum tamen insciente me fuisset, omne repente apparuit. Quo quidem tempore ipso quidam homines, & iidem illi quos sæpe nutu significationeque appello, cum se maximum fructum cepisse dicerent ex libertate mea, meq; tum denique sibi esse visum reipub. qualis fuissem, restitutum; cumque ea contentio mihi magnum etiam foris fructum tulisset, gaudere se dicebant, mihi & illum inimicum, & eos qui in eadem causa essent, nunquam amicos futuros. Quorum iniqui sermones cum ad me per homines honestissimos perferrentur; cumque Pompeius ita contendisset, ut nihil unquam magis, ut cum Crasso redirem in gratiam; Cæsarque per litteras maxima se molestia ex illa contentione affectum ostenderet: habui non temporum solum rationem meorum, sed etiam naturæ Crassusque, ut quasi testata populo R. esset nostra gratia, pene à meis laribus in provinciam est profectus. Nam quum mihi condixisset, cœnavit apud me in mei genen

Cras-

Crassipedis hortis. Quamobrem ejus causam (quod te scribis audisse) magna illius commendatione susceptam, defendi in senatu, sicut mea fides postulabat. Accepisti, quibus rebus adductus, quamque rem causamque defenderim, quique meus in repub. sit pro mea parte capessenda status. De quo sic velim statuas, me hæc eadem sensurum fuisse, si mihi integra omnia ac libera fuissent. Nam neque pugnandum arbitrarer contra tantas opes; neq; delendum, etiam si id fieri posset, summorum civium principatum; neq; permanendum in una sententia, conversis rebus, ac bonorum voluntatibus immutatis: sed temporibus assentiendum. Nunquam enim præstantibus in repub. gubernanda viris laudata est in una sententia perpetua permansio, sed ut in navigando tempestati obsequi artis est, etiamsi portum tenere non queas; cum vero id possis mutata velificatione assequi, stultum est eum tenere cum periculo cursum, quem cœperis, potius quam, eo commutato, quo velis tamen pervenire: sic, cum omnibus nobis in administranda repub. propositum esse debeat (id quod à me sæpissime dictum est) cum dignitate otium, Non idem semper dicere, sed idem semper spectare debemus. Quamobrem, ut paulo ante posui, si essent omnia mihi solutissima, tamen in repub. non alius essem, atque nunc

ſum. Cum vero in hunc ſenſum & alliciar beneficiis hominum,& compellar injuriis ; facile patior ea me de repub. ſentire ac dicere, quæ maxime cum mihi, tum etiam reipub. rationibus putem conducere. Apertius autem hæc ago ac ſæpius,quod& Quintus frater meus legatus eſt Cæſaris,& nullum meum minimum dictum,non modo factum,pro Cæſare interceſſit, quod ille non ita illuſtri gratia exceperit,ut ego eum mihi devinctum putarem. Itaque ejus omni & gratia,quæ ſumma eſt,& opibus,quas intelligis eſſe maximas, ſic fruor ut meis. nec mihi aliter potuiſſe videor hominum perditorum de me conſilia frangere,niſi cum præſidiis iis,quæ ſemper habui,nunc etiam potentium benevolentiam conjunxiſſem. His ego conſiliis ſi te præſentem habuiſſem, (ut opinio mea fert) eſſem uſus eiſdem. Novi enim temperantiam & moderationem naturæ tuæ:novi animum tum mihi amiciſſimum,tumnullain cæteros malevolentiaſuffuſum,contraque cum magnum &excelſum tum etiam apertum & ſimplicem. Vidi ego quoſdam in te tales,quales tu eoſdem in me videre potuiſti. Quæ me moverunt,moviſſent eadem te profecto. Sed,quocunq; tempore mihi poteſtas præſentis tui fuerit, tu eris omnium moderator conſiliorum meorum:tibi erit eidem,cui ſalus mea fuit,etiam dignitas curæ. Me quidem certe tuarum actio-

actionum, sententiarum, voluntatum, rerum denique omnium socium comitemque habebis: neque mihi in omni vita res tam erit ulla proposita, quam ut quotidie vehementius te de me optime meritum esse lætere. Quod rogas, ut mea tibi scripta mittam, quæ post discessum tuum scripserim: sunt orationes quædam, quas Menocrito dabo, neque ita multæ ut pertimescas. Scripsi etiam (nam etiam ab orationibus disjungo me fere, referoque ad mansuetiores Musas, quæ me maxime, sicut jam à prima adolescentia delectarunt) scripsi igitur Aristotelico more, quemadmodum quidem volui, tres libros in disputatione ac dialogo, de Oratore: quos arbitror Lentulo tuo fore non inutiles; abhorrent enim à communibus præceptis, & omnem antiquorum, & Aristotelicam & Isocraticam, rationem oratoriam complectuntur. Scripsi etiam versibus tres libros de temporibus meis: quos jam pridem ad te misissem, si esse edendos putassem. sunt enim testes & erunt sempiterni meritorum tuorum erga me, meæque in te pietatis. sed, quia verebar, non eos qui se læsos arbitrarentur, (etenim id feci parce & molliter) sed eos quos erat infinitum bene de me meritos omnes nominare. Quos tamen ipsos libros, si quem, cui recte committam, invenero, curabo ad te perferendos. Atque istam quidem partem vitæ con-

suetudinisque nostræ totam ad te defero. quantum litteris, quantum studiis, veteribus nostris delectationibus, consequi poterimus, id omne ad arbitrium tuum, qui hæc semper amasti, libentissime conferemus. Quæ ad me de tuis rebus domesticis scribis, quæque mihi commendas, ea tantæ mihi curæ sunt, ut me nolim admoneri, rogari vero sine magno dolore vix possim. Quod de Quinti fratris negotio scribis, te priore æstate, quod morbo impeditus in Ciliciam non transieris, conficere non potuisse, nunc autem omnia facturum ut conficias: id scito esse ejusmodi, ut frater meus vere existimet, adjuncto isto fundo, patrimonium fore suum per te constitutum. Tu me de tuis rebus omnibus, & de Lentuli tui nostrique studiis & exercitationibus, velim quam familiarissime certiorem & quam sæpissime facias: existimesque neminem cuiquam neque cariorem, neque jucundiorem unquam fuisse, quam te mihi: idque me, non modo ut tu sentias, sed ut omnes gentes, etiam ut posteritas omnis intelligat, esse facturum. Appius in sermonibus antea dictitabat, postea dixit etiam in senatu palam, sese, si licitum esset legem curiatam ferre, sortiturum esse cum collega provinciam; si curiata lex non esset, separaturum cum collega, tibique successurum: legem curiatam consuli ferri opus esse, necesse

non

non esse : se, quoniam ex S C. provinciam haberet, lege Cornelia imperium habiturum, quoad in urbem introiisset. Ego quid ad te tuorum quisque necessariorum scribat, nescio : varias esse opiniones intelligo. Sunt qui putent posse te non decedere, quod sine lege curiata tibi succedatur : sunt etiam qui, si decedas, à te relinqui posse qui provinciæ præsit. mihi non tam de jure certum est (quanquam ne in quidem valde dubium est) quam illud, ad tuam summam amplitudinem, dignitatem, liberalitatem, qua te scio libentissime solere frui, pertinere, te sine ulla mora provinciam successori concedere ; præsertim cum sine suspicione tuæ cupiditatis non possis illius cupiditatem refutare. Ego utrumque puto meum esse, & quod sentiam, ostendere, & quod feceris defendere.

Scripta jam epistola superiore, accepi tuas literas de publicanis : quibus æquitatem tuam non potui non probare. felicitate autem, quod vellem, consequi potuisses, ne ejus ordinis, quem semper ornasti, rem aut voluntatem offenderes. Equidem non desinam tua decreta defendere. Sed nosti consuetudinem hominum : scis quam graviter inimici illi ipsi Q. Scævolæ fuerint. Tibi tamen sum autor, ut, quibus rebus possis, eum tibi ordinem aut reconcilies, aut mitiges. id etsi difficile est, tamen mihi videtur esse prudentiæ tuæ. Vale.

IV. M. T. CICERO C. CURIONI S. D.

QUanquam me nomine negligentiæ ſuſpectum tibi eſſe doleo, tamen non tam mihi moleſtum fuit, accuſari abs te officium meum, quam jocundum requiri: præſertim cum, in quo accuſabar, culpa vacarem; in quo autem deſiderare te ſignificabas meas litteras, præ te ferres perſpectum mihi quidem, ſed tamen dulcem & optatum, amorem tuum. Equidem neminem prætermiſi, quem quidem ad te perventurum putarem, cui litteras non dederim. Etenim quis eſt tam in ſcribendo impiger quam ego? A te vero bis terve ad ſummum, & eas per breves accepi. Quare ſi iniquus es in me judex, condemnabo eodem ego te crimine: ſin me id facere noles, te mihi æquum præbere debebis. Sed de litteris hactenus. non enim vereor, ne non ſcribendo te expleam; præſertim ſi in eo genere ſtudium meum non adſpernabere. Ego, te abfuiſſe tam diu à nobis, & doleo, quod carui fructu jocundiſſimæ conſuetudinis tuæ; & lætor, quod abſens omnia cum maxima dignitate es conſecutus: quodque in omnibus tuis rebus, meis optatis fortuna reſpondit. Breve eſt quod me tibi præcipere meus incredibilis in te amor cogit. Tanta eſt exſpectatio vel animi, vel ingenii tui, ut ego te obſecrare obteſtariq;

non

non dubitem, sic ad nos confirmatus revertare, ut, quam exspectationem tui concitasti, hanc sustinere ac tueri possis. Et, quoniam meam tuorum erga me meritorum memoriam nulla unquam delebit oblivio: te rogo ut memineris, quantæcunq; tibi accessiones fient & fortunæ & dignitatis, eas te non potuisse consequi, nisi meis puer olim fidelissimis atq; amantissimis consiliis paruisses. Quare hoc animo in nos esse debebis, ut ætas nostra jam ingravescens in amore atq; in adolescentia conquiescat tua. Vale.

V. M. T. CICERO CURIONI S. D.

EPistolarum genera multa esse non ignoras: sed unum illud certissimum, cujus causa inventa res ipsa est, ut certiores faceremus absentes, si quid esset quod eos scire aut nostra, aut ipsorum interesset. Hujus generis literas à me profecto non exspectas. tuarum enim rerum domesticarum habes & scriptores & nuncios: in meis autem rebus nihil est sane novi. Reliqua sunt epistolarum genera duo, quæ me magnopere delectant: unum, familiare & jocosum; alterum, severum & grave. Utro me minus deceat uti, non intelligo. Jocerne tecum per literas? civem mehercule non puto esse qui temporibus his ridere possit. An gravius aliquid scribam? quid est quod possit gravi-

ter à Cicerone ſcribi ad Curionem, niſi de republica? atque in hoc genere hæc mea cauſa eſt, ut neque ea, quæ nunc ſentio, velim ſcribere. Quamobrem, quoniam mihi nullum ſcribendi argumentum relictum eſt, utar ea clauſula qua ſoleo, teque ad ſtudium ſummæ laudis cohortabor. Eſt enim tibi gravis adverſaria conſtituta & parata, incredibilis quædam exſpectatio: quam tu una re facillime vinces, ſi hoc ſtatueris, quarum laudum gloriam adamaris, quibus artibus eæ laudes comparantur, in iis eſſe elaborandum. In hanc ſententiam ſcriberem plura, niſi te tua ſponte ſatis incitatum eſſe confiderem: & hoc quicquid attigi, non feci inflammandi tui cauſa, ſed teſtificandi amoris mei. Vale.

VI. M. T. CICERO CURIONI S. D.

NOndum erat auditum te ad Italiam adventare, cum Sext. Villium. Milonis mei familiarem, cum his ad te literis miſi: ſed tamen, cum appropinquare tuus adventus putaretur, & te jam ex Aſia Romam verſus profectum eſſe conſtaret, magnitudo rei fecit, ut non vereremur ne nimis cito mitteremus, cum has ad te quamprimum perferri literas magnopere vellemus. Ego, ſi mea in te eſſent officia ſolum, Curio, tanta, quanta magis à te ipſo prædicare, quam àme

pon-

ponderari solent, verecundius à te, si qua magna res mihi petenda esset, contenderem. Grave est enim homini prudenti, petere aliquid magnum ab eo, de quo se bene meritum putet; ne id quod petat, exigere magis quam rogare, & in mercedis potius quam beneficii loco numerare videatur. Sed quia tua in me, vel nota omnibus, vel ipsa novitate meorum temporum clarissima & maxima beneficia exstiterunt: Estque animi ingenui, cui multum debeas, eidem plurimum velle debere: non dubitavi id à te per literas petere quod mihi omnium esset maximum, maximeque necessarium. Neque enim sum veritus, ne sustinere tuæ in me vel innumerabilia beneficia non possem, cum præsertim confiderem, nullam esse gratiam tantam, quam non vel capere animus meus in accipiendo, vel in remunerando cumulandoq; illustrare possit. Ego omnia mea studia, omnem operam, curam, industriam, cogitationem, mentem deniq; omnem in Milonis consulatu fixi & locavi: statuiq; in eo me non officii solum fructum, sed etiam pietatis laudem debere quærere. Neque vero cuiquam salutem ac fortunas suas tantæ curæ fuisse unquam puto, quantæ mihi sit honos ejus; in quo omnia mea posita esse decrevi. Huic te unum tanto adjumento esse, si volueris, posse intelligo, ut nihil sit præterea nobis requirendum.

rendum. Habemus hæc omnia ; bonorum ſtudium conciliatum ex tribunatu, propter noſtram (ut ſpero te intelligere) cauſam ; vulgi ac multitudinis, propter magnificentiam munerum, liberalitatemq; naturæ; juventutis, & gratioſorum in ſuffragiis, propter ipſius excellentem in eo genere vel gratiam vel diligentiam; noſtram ſuffragationem ſi minus potentem, at probatam tamen & juſtam, & debitam, & propterea fortaſſe etiam gratioſam. Dux nobis & auctor opus eſt & eorum ventorum quos propoſui, moderator quidam & quaſi gubernator. Qui ſi ex omnibus unus optandus eſſet, quem tecum conferre poſſemus non haberemus. Quamobrem ſi me memorem, ſi gratum, ſi bonum virum vel ex hoc ipſo quod tam vehementer de Milone laborem, exiſtimare pores ; ſi dignum denique tuis beneficiis judicas ; hoc à te peto, ut ſubvenias huic meæ ſolicitudini, ut huic meæ laudi, vel (ut verius dicam) prope ſaluti tuum ſtudium dices. De ipſo T. Annio tantum tibi polliceor, te majoris animi, gravitatis, conſtantiæ, benevolentiæ erga te, ſi complecti hominem volueris, habiturum eſſe neminem. Mihi vero tantum decoris, tantam dignitatis adjunxeris, ut eundem te facile agnoſcam fuiſſe in laude mea, qui fueris in ſalute. Ego, ni te videre ſcirem, cum hæc ad te ſcriberem, quantum officii

ſuſti-

sustinerem, quantopere mihi esset in hac petitione Milonis omni non modo contentione, sed etiam dimicatione elaborandum, plura scriberem. Nunc tibi omnem rem atque causam, meq; totum commendo, atq; trado: unum hoc sic habeto; si à te hanc rem impetraro, mé pene plus tibi, quam ipsi Miloni, debiturum; non enim mihi tam mea salus cura fuit, in qua præcipue sum ab illo adjutus, quam pietas erit in referenda gratia jocunda. eam autem unius tui studio me assequi posse confido. Vale.

VII. M. T. C. PROCOS. CURIONI TRIBUNO PLEB. S. D.

SEra gratulatio reprehendi non solet, præsertim si nulla negligentia prætermissa est. longe enim absum: audio sero. Sed & tibi gratulor, &, ut sempiterne laudi tibi sit iste tribunatus, exopto: teq; hortor, ut omnia gubernes & moderere prudentia tua; ne te auferant aliorum consilia. Nemo est qui sapientius tibi suadere possit te ipso. nunquam labere, si te audies. Non scribo hoc temere. cui scribam, video. novi animum, novi consilium tuum. non vereor ne quid timide, ne quid stulte facias, si ea defendes quæ ipse recta esse senties. Quod in id reipub. tempus non incideris; sed veneris (judicio enim tuo, non casu, in ipsum discrimen rerum contulisti tribunatum tuum)

pro-

profecto vides quanta vis in repub. temporum sit, quanta varietas rerum, quam incerti exitus, quam flexibiles hominū voluntates: quid insidiarum, quid vanitatis in vita, non dubito quin cogites. Sed amabo te, cura & cogita, nihil novi, sed illud idē quod initio scripsi, tecum loquere; te adhibe in consilium; te audi; tibi obtempera. Alteri qui melius dare consilium possit quam tu, non facile inveniri potest: tibi vero ipse certe nemo melius dabit. Dii immortales, cur ego non adsum vel spectator laudum tuarum, vel particeps, vel socius, vel minister consiliorum? tametsi hoc minime tibi deest. sed tamen efficeret magnitudo & vis amoris mei, consilio te ut possē juvare. Scribam ad te plura alias. paucis enim diebus eram missurus domesticos tabellarios: ut, quoniam sane feliciter & ex mea sententia remp. gessimus, unis literis totius æstatis res gestas ad senatum perscriberem. De sacerdotio tuo quantam curam adhibuerim, quamq; difficili in re atq; causa, cognosces ex iis literis, quas Thrasoni liberto tuo dedi. Te, mi Curio, pro tua incredibili in me benevolentia, meaq; item in te singulari, rogo atq; oro, ne patiare mihi quidquam ad hanc provincialē molestiam temporis prorogari. præsens tecum egi, cum te tribunum plebis isto anno fore non putarem; itemq, petivi sæpius per literas: sed tum quasi à senatore no-

nobilissimo, & adolescente gratiosissimo, nunc à tribuno pleb. & à Curione, tribuno, non ut decernatur aliquid novi, (quod solet esset difficilius) set ut ne quid novi decernatur; & ut S C. & leges defendas, eaque mihi conditio maneat, qua profectus sum. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

VIII. M. COELIUS M. T. CICERONI S. D.

EXanimatus sum tuis literis, quibus te nihil nisi triste cogitare ostendisti: neque id, quid esset, perscripsisti: neq; non tamen, quale esset quod cogitares, aperuisti. has ad te illico literas scripsi. Per fortunas tuas, Cicero, per liberos te oro & obsecro, ne quid gravius de salute & incolumitate tua consulas. nam deos hominesque, amicitiamque nostram testificor, me neq; temere tibi prædixisse, neq; temere monuisse: sed, postquam Cæsarem convenerim, sententiamq; ejus, qualis futura esset parta victoria, cognoverim, te certiorem feciſſe. Si existimas eandē rationē fore Cæsari in dimittendis adversariis, & conditionibus ferendis, erras; nihil nisi atrox & sævum cogitat, atq; etjam loquitur. iratus senatui exiit: his intercessionibus plane incitatus est. non mehercule erit deprecationi locus. Quare, si tibi tu, si filius unicus, si domus, si spes tuæ reliquæ tibi caræ sunt, si aliquid apud te nos, si vir

vir optimus gener tuus valet, (quorū fortunas non debes velle conturbare) sequere eam causam in cujus victoria salus nostra est, ne aut odisse aut relinquere cogamur, aut impiam cupiditatem contra salutem tuam habeamus. Deniq; illud cogita, quod offensæ fuerit, in ista cunctatione te prius subiisse. nunc te contra victorem facere, quem dubiis reb. lædere noluisti, & ad eos fugatos accedere, quos resistentes sequi nolueris, summæ stultitiæ est. Vide ne, dum pudet te parum optimatem esse, parū diligenter, quid optimū sit, eligas. Quod si totum tibi persuadere non possum; saltem, dum, quid de Hispaniis agamus, scitur, exspecta: quas tibi nuncio adventu Cæsaris fore nostras. Quam isti spem habeant amissis Hispaniis, nescio. Quod porro tuum consilium sit ad desperatos accedere, non medius fidius reperio. Hoc, quod tu non dicendo, mihi significasti, Cæsar audierat: ac simulatque ave mihi dixit, statim, quid de te audisset, exposuit. Negavi me scire: sed tamen ab eo petii ut ad te literas mitteret, quibus maxime ad remanendū commoveri posses, Me secum in Hispaniam ducit. Nam, nisi ita faceret, ego prius quam ad urbem accederem, ubicunq; esses, ad te percurrissem, & hoc à te præsens contendissem, atq; omni vi te retinuissem. Etiam atque etiam, mi Cicero, cogita, ne te tuosque omneis funditus

ditus evertas; ne te sciens prudensq; eo demittas unde exitum vides nullum esse. Quod si te aut voces optimatum commovent, aut nonnullorum hominum insolentiam & jactationem ferre non potes, eligas, censeo, aliquod oppidum vacuum à bello, dum hæc decernuntur, quæ jam erunt confecta. Id si feceris, & ego te sapienter feciſſe judicabo, & Cæsarem non offendes. Vale.

IX. M. T. C. COELIO ÆDILI CUR. S. D.

MAgno dolore me affeciſſent tuæ literæ, niſi jam & ratio ipsa depuliſſet omnes moleſtias, & diuturna desperatione rerum obduruiſſet animus ad dolorem novum: sed tamen, quare acciderit ut ex meis superioribus literis id suspicarere quod scribis, nescio. Quid enī fuit in illis, præter querelam temporum, quæ non animum meum magis solicitum haberent, quam tuum? nam non eam cognovi aciem ingenii tui, quod ipse videam, te id ut non putem videre. Illud miror, adduci potuiſſe te, qui me penitus noſſe deberes, ut me existimares aut tam improvidum, qui ab excitata fortuna ad inclinatam & prope jacentem desciscerem; aut tam inconstantem, ut collectam gratiam florentiſſimi hominis effunderem, à meq; ipse deficerem, & quod initio semperq; fugi, civili bello interesſem. Quod est igitur meum triste consilium? ut discederem, fortaſſe

taſſe in aliquas ſolitudines. Noſti enī non modo ſtomachi mei, cujus tu ſimilem quondam habebas, ſed etiam oculorum in hominum inſolentium indignitate faſtidium. Accedit etiam moleſta hæc pompa lictorum meorum, nomenq; imperii, quo appellor eo ſi onere carerem, quamvis parvis Italiæ latebris contentus eſſem. Sed incurrit hæc noſtra laurus non ſolum in oculos, ſed jam etiam in voculas malevolorum. Quod cum ita eſſet, nihil tamen unquam de profectione, niſi vobis approbantibus cogitavi. Sed mea prædiola tibi nota ſunt: in his mihi neceſſe eſt eſſe, ne amicis moleſtus ſim. Quod autem in maritimis facillime ſum, moveo nonnullis ſuſpicionem, velle me navigare: quod tamen fortaſſe non nollem, ſi poſſē ad otium. Nam ad bellum quidem, quī convenit? præſertī contra eum cui ſpero me ſatisfeciſſe; ab eo, cui tamen ſatisfieri nullo modo poteſt. Deinde ſententiā meā tū facillime perſpicere potuiſti jam ab illo tempore, cum in Cumanum mihi obviā veniſti, non enim te celavi: ſed nonne tum providiſti quam abhorrerē ab urbe relinquenda? quod cum audiſſem, nonne tibi affirmavi, quidvis me potius perpeſſurum, quā ex Italia ad bellum civile exiturum? Quid ergo accidit cur conſilium mutarem? nonne omnia potius, ut in ſententia permanerē? Credas hoc mihi velim, (quod puto te exiſtimare) ex

ex his miseriis nihil aliud me quærere, nisi ut homines aliquando intelligant, me nihil maluisse quam pacē: ea desperata, nihil tam fugisse quam arma civilia. Hujus me constantiæ puto fore ut nunquam pœniteat. Etenim memini in hoc genere gloriari solitum esse familiarem nostrum Q. Hortensium, quod nunquā bello civili interfuisset. Hoc nostra laus erit illustrior, quod illi tribuebatur ignaviæ: de nobis id existimari posse non arbitror. Nec me ista terrent, quæ mihi à te ad timorem fidissime atque amantissime proponuntur. Nulla est enim acerbitas, quæ non omnibus, hac orbis terrarum perturbatione, impendere videatur: quam quidem ego à rep. meis privatis & domesticis incommodis libentissime, vel ipsis istis, quæ tu me mones ut caveam, redemissem. Filio meo quem tibi carum esse gaudeo, si erit ulla resp. satis amplum patrimonium relinquam memoriā nominis mei: sin autem nulla erit, nihil accidet ei separatim à reliquis civibus. Nam quod rogas ut respiciam generū meum, adolescentem optimum mihiq; carissimum: an dubitas, cum scias quanti cum illum, tum vero Tulliam meā faciam, quin ea me cura vehementissime solicitet? & eo magis quod in communibus miseriis hac tantum oblectabar specula, Dolabellam meum, vel potius nostrum, fore ab iis molestiis, quas liberalitate sua contraxerat,

liberum.

liberum. velim quæras, quos ille dies ſuſtinuerit, in urbe dum fuit, quam acerbos ſibi, quam mihi ipſi ſocero non honeſtos. Itaq; neq; ego hunc Hiſpaniensē caſum expecto, de quo mihi exploratum eſt ita eſſe ut tu ſcribis: nec quicquā aſtute cogito. Si quando erit civitas, erit profecto nobis locus: ſin autem non erit, in eaſdem ſolicitudines tu ipſe (ut arbitror) venies, in quibus nos conſediſſe audies. Sed ego fortaſſe vaticinor, & hæc omnia meliores habebunt exitus. Recordor enim deſperationes eorum qui ſenes erant adoleſcente me. eos ego fortaſſe nunc imitor, & utor ætatis vitio. Velim ita ſit: ſed tamen, togam prætextam texi Oppio, puto te audiſſe. Nam Curtius noſter dibaphum cogitat: ſed eum infector moratur. Hæc aſperſi, ut ſcires, me tamen inſtomacho ſolere ridere. De Dolabella quod ſcripſi, ſuadeo videas; tamquā ſi res tua agatur. Extremum illud erit: nos nihil turbulentur, nihil temere faciemus. Te tamen oramus, quibuſcunq; erimus in terris, ut nos liberoſque noſtros ita tueare, ut amicitia noſtra & tua fides poſtulabit. Vale.

X. M. T. CICERO APPIO PULCHRO IMP. S. D.

SI ipſa reſp. tibi narrare poſſet quomodo ſeſe haberet, non facilius ex ea cognoſcere poſſes, quam ex liberto tuo Phania: ita

ita est homo non modo prudens, verum etiam, quod vidi, curiosus. Quapropter ille tibi omnia explanabit. id enim mihi & ad brevitatem est aptius, & ad reliquas res providentius. De mea autem benevolentia erga te, etsi potes ex eodem Phania cognoscere, tamen videntur etiam aliquæ meæ partes. Sic enim tibi persuade, carissimum te mihi esse, cum propter multas suavitates ingenii, officii, humanitatis tuæ; tum quod ex literis tuis, & ex multorum sermonibus intelligo, omnia, quæ à me profecta sunt in te, tibi accidisse gratissima. Quod quum ita sit, perficiam profecto ut longi temporis usuram, qua caruimus, intermissa nostra consuetudine & gratia, crebritate & magnitudine officiorum meorum sarciam. idq; me, quoniam tu ita vis, puto non invita Minerva esse facturum: quam quidem ego si forte de tuis sumpsero, non solum Pallada, sed etiam Appiada nominabo. Cilix, libertus tuus, antea mihi minus fuit notus: sed, ut mihi reddidit à te litteras, plenas & amoris & officii, mirifice ipse suo sermone subsecutus est humanitatem litterarum tuarum. Jocunda mihi ejus oratio fuit, cum de animo tuo, cum de sermonibus quos de me haberes quotidie, mihi narraret. Quid quæris? biduo factus est mihi familiaris, ita tamen, ut Phaniam valde sim desideraturus: quem cum Romam

mam remittes (quod ut putabamus, celeriter eras facturus) omnibus ei de rebus, quas agi, quas curari à me voles, mandata des velim. L. Valerium juriſconſultum valde tibi commendo, ſed ita etiam ſi non eſt juriſconſultus. melius enim ei cavere volo quam ipſe aliis ſolet. Valde hominem diligo. eſt ex meis domeſticis atque intimis familiaribus. Omnino tibi agit gratia: ſed idem ſcribit, meas literas maximum apud te pondus habituras. id eum ne fallat, te etiam atque etiam rogo. Vale.

XI. M.T.C. APP. PULCHRO IMP. S.D.

QUaſi divinarem, tali in officio fore mihi aliquando expetendum ſtudium tuum: ſic, cum de tuis rebus geſtis agebatur, inſerviebam honori tuo. Dicam tamen vere; plus quam acceperas reddidiſti. Quis enim ad me non perſcripſit, te non ſolum autoritate orationis, ſententia tua, quibus ego à tali viro contentus eram, ſed etiam opera, conſilio, domum veniendo, conveniendis meis nullum onus officii cuiquam reliquum feciſſe? Hæc mihi ampliora multo ſunt, quam illa ipſa propter quæ hæc laborantur. Inſignia n. virtutis multi etiam ſine virtute aſſecuti ſunt: talium virorum tanta ſtudia aſſequi ſola virtus poteſt. Itaq; mihi propono fructum amicitiæ noſtræ ipſam amicitiam, qua nihil eſt uberius, præ-

præsertim in iis studiis, quibus uterq; nostrum devinctus est. nam tibi me profiteor & in repub. socium, de qua idem sentimus, & in quotidiana vita conjunctum cum iis artibus studiisq; quæ colimus. Velim ita fortuna tulisset, ut quanti ego omnes tuos facio, tanti tu meos facere posses: quod tamen ipsum nescio qua permotus animi divinatione, non despero. sed hoc nihil ad te: nostrum est onus. Illud velim sic habeas, quod intelliges hac re novata, additum potius aliquid ad meum erga te studium, cui nihil videbatur addi posse, quam quicquam esse detractum. Cum hæc scribebam, censorem jam te esse sperabam: eo brevior est epistola, &, ut adversus magistrum morum, modestior. Vale.

XII. M. T. CICERO SULPITIO S.D.

VEhementer te esse solicitum, & in communibus miseriis præcipuo quodam dolore angi, multi ad nos quotidie deferunt, quod quanquam minime miror, & meum quodammodo agnosco; doleo, tamen, te, sapientia præditum prope singulari, non tuis bonis delectari potius quam alienis malis laborare. Me quidem, etsi nemini concedo, qui majorem ex pernicie & peste reipub. molestiam traxerit; tamen multa jam consolantur, maximeq; conscientia consili-

filiorum meorum. Multo enim ante, tanquam ex aliqua specula, prospexi tempestatem futuram: neque id solum mea sponte, sed multo etiam magis monente & denunciante te. Etsi enim absui magnam partem consulatus tui: tamen & absens cognoscebam, quæ esset tua in hoc pestifero bello cavendo & prædicendo sententia: & ipse affui primis temporibus tui consulatus, cum accuratissime monuisti senatum, collectis omnibus bellis civilibus, ut & illa timerent, quæ meminissent; & scirent, cum superiores, nullo tali exemplo antea in repub. cognito, tam crudeles fuissent, quicunque postea rempub. oppressisset armis, multo intolerabiliorem futurum. Nam quod exemplo fit, id etiam jure fieri putant; & aliquid atq; adeo multa addunt & afferunt de suo. Quare meminisse debes, eos qui autoritatem & consilium tuum non sunt secuti, sua stultitia occidisse, cum tua prudentia salvi esse potuissent. Dices, Quid me ista res consolatur in tantis tenebris & quasi parietinis reipublicæ? Est omnino vix consolabilis dolor; tanta est omnium rerum amissio, & desperatio recuperandi: sed tamen & Cæsar ipse ita de te judicat, & omnes cives sic existimant, quasi lumen aliquod, extinctis cæteris, elucere sanctitatem & prudentiam & dignitatem tuas. Hæc tibi ad levandas molestias magna

na esse debent. Quod autem à tuis abes, id eo levius ferendum est, quod eodem tempore à multis ac magnis molestiis abes: quas ad te omnes perscriberem, nisi vererer ne ea cognoscerès absens, quæ quia non vides, mihi videris meliore esse conditione quam nos qui videmus. Hactenus existimo nostram consolationem recte adhibitam esse, quoad certior ab homine amicissimo fieres iis de rebus, quibus levari possent molestiæ tuæ. Reliqua sunt in te ipso neque mihi ignota nec minima solatia, &, ut quidem ego sentio, multo maxima: quæ ego ipse experiens quotidie sic probo, ut ea mihi salutem afferre videantur. Te autem ab initio ætatis, memoria teneo, summe omniū doctrinarum studiosum fuisse, omniaque, quæ à sapientissimis ad bene vivendum tradita essent, summo studio curaque didicisse: quæ quidem, vel optimis rebus, & usui & delectationi esse possent: his vero temporibus habemus aliud nihil in quo acquiescamus. Nihil faciam insolenter: nec te, tali vel scientia vel natura præditum, hortabor ut ad eas te referas artes, quibus à primis temporibus ætatis studium tuum tulisti. tantum dicam (quod te spero approbaturum) me, posteaquam illi arti cui studueram, nihil esse locinneque in curia neque in foro viderim, omnem meam curam atque operam ad philosophiam contulisse,

Tuæ ſcientiæ excellenti ac ſingulari non multo plus quam noſtræ relictum eſt loci. Quare non equidem te moneo: ſed mihi ita perſuaſi, te quoque in iiſdem verſari rebus, quæ etiamſi minus prodeſſent, animum tamen à ſolicitudine abducerent. Servius quidem tuus, in omnibus ingenuis artibus, imprimiſque in hac in qua ego me ſcripſi acquieſcere, ita verſatur, ut excellat: à me vero ſic diligitur, ut tibi uni concedam, præterea nemini: mihique ab eo gratia refertur. in quo ille exiſtimat, quod facile appareat, cum me colat & obſervet, tibi quoque in eo ſe facere gratiſſimum. Vale.

XIII. SULPITIUS CICERONI S.D.

Poſteaquam mihi renunciatum eſt de obitu Tulliæ filiæ tuæ; ſane quam, pro eo ac debui, graviter moleſteque tuli, communemque eam calamitatem exiſtimavi: qui ſi iſthic adfuiſſem, neque tibi defuiſſem, coramque meum dolorem tibi declaraſſem. Etſi genus hoc conſolationis miſerum atque acerbum eſt; propterea quia per quos id fieri debet, propinquos ac familiares, ipſi pari moleſtia afficiuntur, neque ſine lacrymis multis id conari queunt; ut magis ipſi videantur aliorum conſolatione indigere, quam aliis poſſe ſuum officium præſtare: tamen quæ in præſentia mihi in men-

tem

tem venerunt, decrevi brevi ad te perscribere: non quod ea te fugere existimem, sed quòd forsitan dolore impeditus minus ea perspicias. Quid est quod tantopere te commoveat tuus dolor intestinus? cogita, quemadmodum adhuc fortuna nobiscum egerit: ea nobis erepta esse, quæ hominibus non minus quam liberi cara esse debent, patriam, honestatem, dignitatem, honores omnes. hoc uno incommodo addito, quid ad dolorem adjungi potuit? aut qui non in illis rebus exercitatus animus callere jam debet, atque omnia minoris æstimare? An illius vices (credo) doles, quoties in eam cogitationem necesse est & tu veneris, ut & nos sæpe incidimus, hisce temporibus non pessime cum iis esse actum, quibus sine dolore licitum est mortem cum vita commutare? Quid autem fuit quod illam hoc tempore ad vivendum magnopere invitare posset? quæ res, quæ spes, quod animi solatium? ut cum aliquo adolescente primario conjuncta ætatem ageret? Licitum est tibi (credo) pro tua dignitate ex hac juventute generum deligere, cujus fidei liberos tuos te tuto committere putares. An ut ea liberos ex sese pareret, quos cum florentes videret, lætaretur? qui rem à parente traditam per se tenere possent, honores ordinatim petituri essent in republica, in amicorum negotiis liberalitate sua uterentur

entur ? quid horum fuit, quod non prius, quam datum, ademptum sit ? At vero malum est liberos amittere. Malum, nisi hoc pejus sit, hæc sufferre & perpeti. Quæ res mihi non mediocrem consolationem attulit, volo tibi commemorare, si forte eadem res tibi minuere dolorem possit. Ex Asia rediens, cum ab Ægina Megaram versus navigarem, cœpi regiones circumcirca prospicere. Post me erat Ægina, ante Megara, dextra Piræeus, sinistra Corinthus: quæ oppida quodam tempore florentissima fuerunt, nunc prostrata & diruta ante oculos jacent. Cœpi egomet mecum sic cogitare, Hem, nos homunculi indignamur, si quis nostrum interiit aut occisus est, quorum vita brevior esse debet: cum uno loco tot oppidorum cadavera projecta jaceant. visne tu te, Servi, cohibere, & meminisse hominem te esse natum ? Crede mihi, cogitatione ea non mediocriter sum confirmatus. Hoc idem, si tibi videtur, fac ante oculos tibi proponas. Modo, uno tempore tot viri clarissimi interierunt: de imperio præterea tanta diminutio facta est : omnes provinciæ conquassatæ sunt : in unius mulierculæ animula fi jactura facta est: tantopere commoveris ? quæ si hoc tempore non suum diem obiisset, paucis post annis tamen ei moriendum fuit, quoniam homo nata fuerat. Etiam tu ab hisce rebus animum

ac

ac cogitationem tuam avoca; atque ea potius reminiscere, quæ digna tua persona sunt; illam quamdiu ei opus fuerit, vixisse; una cum republica fuisse; te patrem suum, prætorem, consulem, augurem vidisse; adolescentibus primariis nuptam fuisse; omnibus bonis prope perfunctam esse; cum respublica occideret, vita excessisse. Quid est quod tu, aut illa, cum fortuna hoc nomine queri possitis? Denique noli te oblivisci Ciceronem esse, & eum qui aliis consueveris præcipere & dare consilium: neque imitati malos medicos, qui in alienis morbis profitentur se tenere medicinæ scientiam, ipsi se curare non possunt: sed potius quæ aliis præcipere soles, ea tute tibi subjice, atque apud animum propone. Nullus dolor est, quem non longinquitas temporis minuat atque molliat hoc te expectare tempus, tibi turpe est, ac. non ei reisapientia tua te occurrere. Quod si quis etiam inferis sensus est, qui illius amor in te fuit, pietasque in omnes suos, hoc certe illa te facere non vult. Da hoc illi mortuæ: da cæteris amicis & familiaribus, qui tuo dolore mœrent: da patriæ, ut si qua in re opus sit, opera & consilio tuo uti possit. Denique quoniam in eam fortunam devenimus, ut etiam huic rei nobis serviendum sit; noli committere ut quisquam te putet non tam filiam, quam

republicæ tempora & aliorum victoriam lugere. Plura me ad te de hac re scribere pudet, ne videar prudentiæ tuæ diffidere. Quare, si hoc unum propòsuero, finem faciam scribendi. Vidimus aliquoties secundam pulcherrime te ferre fortunam, magnamque ex ea re te laudem adipisci: fac aliquando intelligamus, adversam quoque te æque ferre posse, neque id majus quam debeat tibi onus videri; ne ex omnibus virtutibus hæc una tibi videatur deesse. Quod ad me attinet, cum te tranquilliore esse animo cognovero, de his rebus quæ hic geruntur, quemadmodumque se provincia habeat, certiorem faciam. Vale.

XIV. M. T. CICERO SULPITIO S. D.

EGo vero, Servi, vellem, ut scribis, in meo gravissimo casu adfuisses. quantum enim præsens me adjuvare potueris & consolando & prope æque dolendo, facile ex eo intelligo, quod literis tuis lectis aliquantulum acquievi. nam & ea scripsisti quæ levare luctum possent: & in me consolando, non mediocrem ipse animi dolorem adhibuisti. Servius tamen tuus, omnibus officiis quæ illi tempori tribui potuerunt, declaravit & quanti ipse me faceret, & quam suum talem erga me animum tibi gratum putaret fore, cujus officia jocundio-

ra scilicet sæpe mihi fuerunt, nunquam tamen gratiora. Me autem non ratio tua solum, & societas pæne ægritudinis, sed etiam autoritas consolatur. Turpe enim esse existimo, me non ita ferre casum meum, ut tu, tali sapientia præditus, ferendum putas. sed opprimor interdum, & vix resisto dolori, quod ea me solatia deficiunt, quæ cæteris, quorum mihi exempla propono, simili in fortuna non defuerunt. Nam & Q. Maximus, qui filium consularem, clarum virum, & magnis rebus gestis, amisit, & L. Paulus, qui duos septem diebus, & vester Gallus, & M. Cato, qui summo ingenio, summa virtute filium perdidit, iis temporibus fuerunt, ut eorum luctum ipsorum dignitas consolaretur ea, quam ex republica consequebantur. Mihi autem, amissis ornamentis iis quæ ipse commemoras, quæque eram maximis laboribus adeptus, unum manebat illud solatium quod ereptum est. Non amicorum negotiis, non reipublicæ procuratione, impediebantur cogitationes meæ: nihil in foro agere libebat: adspicere curiam non poteram. existimabam, id quod erat, omnes me & industriæ meæ fructus & fortunæ perdidisse. Sed cum cogitarem hæc mihi tecum & cum quibusdam aliis esse communia, & cum frangerem jam ipse me, cogeremq; illa ferre toleranter, habebam quo confugerem,

ubi conquieſcerem, cujus in ſermone & ſuavitate omnes curas doloreſque deponerem. Nunc autem hoc tam gravi vulnere etiam illa quæ conſenuiſſe videbantur, recrudeſcunt. Non enim, ut tum me à repub. mœſtum domus accipiebat, quæ levaret; ſic nunc, domo mœrens, ad rempub. confugere poſſum, ut in ejus bonis acquieſcam. Itaque & domo abſum & foro: quod nec eum doſorem, quem è repub. capio, domus jam conſolari poteſt, nec domeſticum reſpub. Quo magis te exſpecto, teque videre quamprimum cupio. Major mihi levatio afferri nulla poteſt, quam conjunctio conſuetudinis ſermonumq; noſtrorum. quanquam ſperabam tuum adventum (ſic enim audiebam) appropinquare. Ego autem cum multis de cauſis te exopto quamprimum videre, tum etiam ut ante commentemur inter nos, qua ratione nobis traducendum ſit hoc tempus, quod eſt totum ad unius voluntatem accommodandum, & prudentis, & liberalis, & (ut perſpexiſſe mihi videor) nec à me alieni, & tibi amiciſſimi. Quod cum ita ſit, magnæ tamen eſt deliberationis, quæ ratio ſit ineunda nobis, non agendi aliquid, ſed illius conceſſu & beneficio quieſcendi. Vale.

XV. M. T.

XV. M. T. CICERO M. MARCELLO S. D.

ETsi eo te adhuc consilio usum intelligo ut id reprehendere non audeam (non quin ab eo ipse dissentiam, sed quod ea te sapientia esse judicem, ut meum consilium non anteponam tuo) tamen & amicitiæ nostræ vetustas, & tua summa erga me benevolentia, quæ mihi jam à pueritia tua cognita est, me hortata est ut ea scriberem ad te, quæ & saluti tuæ conducere arbitrarer, & non aliena esse ducerem à dignitate. Ego eum te esse, qui horum malorum initia multo ante videris, consulatum magnificentissime atque optime gesseris, præclare memini: sed idem etiam illa vidi, neq; te consilium civilis belli ita gerendi, neq; copias Cn. Pompeii, nec genus exercitus, Probare, semperq; summe diffidere. qua in sententia me quoq; fuisse, memoria tenere te arbitror. Itaque neq; tu multum interfuisti rebus gerendis, & ego id semper egi ne interessem. Non enim iis rebus pugnabamus, quibus valere poteramus, consilio, autoritate, causa, quæ erant in nobis superiora; sed lacertis & viribus, quibus pares non eramus. Victi sumus igitur, aut, si vinci dignitas non potest, fracti certe & abjecti. In quo tuum consilium nemo potest non maxime laudare, quod cum spe vin-

cendi ſimul abjeciſti certandi etiam cupiditatem, oſtendiſtique ſapientem & bonum civem initia belli civilis invitum ſuſcipere, extrema non libenter perſequi. Qui non idem conſilium quod tu ſecuti ſunt, eos video in duo genera eſſe diſtractos: aut enim renovare bellum conatiſunt, hiq; in Africam ſe contulerunt; aut, quemadmodum nos, victori ſeſe crediderunt. Medium quoddam tuum conſilium fuit, qui hoc fortaſſe humilis animi duceres, illud pertinacis. Fateor à pleriſque, vel dicam ab omnibus, ſapiens tuum conſilium, à multis etiam magni ac fortis animi judicatum. ſed habet iſta ratio (ut mihi quidem videtur) quendam modum: præſertim cum tibi nihil deeſſe arbitrer ad tuas fortunas omnes obtinendas, præter voluntatem. Sic enim intellexi, nihil illud eſſe, quod dubitationem afferret ei penes quem eſt poteſtas, niſi quod vereretur ne tu illud beneficium omnino non putares. De quo quid ſentiam, nihil attinet dicere, cum appareat ipſe quid fecerim. Sed tamen, ſi jam ita conſtituiſſes, ut abeſſe perpetuo malles, quam ea, quæ nolles, videre: tamen id cogitare deberes, ubicunq; eſſes, te fore in ejus ipſius quem fugeres poteſtate, qui ſi facile paſſurus eſſet te, carentem patria & fortunis tuis, quietè & liberè vivere; cogitandum tibi tamen eſſet, Romæne & domi tuæ, cu-

juſ-

jusmodi res esset, an Mitylenis aut Rhodi malles vivere. Sed cum ita late pateat ejus potestas quem veremur, ut terrarum orbem complexa sit: nonne mavis sine periculo domi tuæ esse, quam cum periculo alienæ? Equidem, etiam si oppetenda mors esset, domi atq; in patria mallem, quam in externis atq; alienis locis. Hoc idem omnes, qui te diligunt, sentiunt, quorum est magna, pro tuis maximis clarissimisque virtutibus, multitudo. Habemus etiam rationem rei familiaris tuæ, quam dissipari nolumus. Nam etsi nullam potest accipere injuriam, quæ futura perpetua sit, propterea quod neq; is qui tenet rempub. pateretur: neq; ipsa respub. tamen impetum prædonum in tuas fortunas fieri nolo. Ir autem qui essent, auderem scribere, nisi te intelligere confiderem. Hic pro te unius solicitudines, unius etiam multæ & assiduæ lacrymæ C. Marcelli fratris optimi deprecantur. Nos cura & dolore proximi sumus, precibus tardiores, quod jus adeundi, cum ipsi deprecatore eguerimus, non habemus. gratia tantū possumus, quantum victi. sed tamē consilio, studio, Marcello non desumus: à tuis reliquis non adhibemur: ad omnia parati sumus. Vale.

XVI. M. T. CICERO MARCELLO S. D.

NEq; monere te audeo, præstanti prudentia virum, neq; confirmare, maximi-

imi animi hominem virumq; fortissimum; consolari vero nullo modo. Nam si ea quæ acciderunt, ita fers, ut audio, gratulari magis virtuti debeo, quam consolari dolorem tuum: sin te tanta mala reipublicæ frangunt, non ita abundo ingenio ut te consoler, quum ipse me non possim. Reliquum est igitur ut tibi me in omni re eum præbeam præstemque, ut ad omnia quæ tui velint, ita adsim præsto, ut me non solum omnia debere tua causa, quæ possum, sed ea quoq; quæ non possum, putent. Illud tamen vel tu me monuisse vel censuisse puta, vel propter benevolentiam tacere non potuisse, ut, quod ego facio, tu quoque animum inducas, si sit aliqua respublica, in ea te esse oportere judicio omnium reque principem, necessitate cedentem tempori; sin autem nulla sit, hunc tamen aptissimum esse etiam ad exulandum locum. Si enim libertatem sequimur, qui locus hoc dominatu vacat? sin qualemcunque locum, quis est domestica sede jucundior? Sed (mihi crede) etiam is qui omnia tenet, favet ingeniis: nobilitatem vero & dignitatem hominum quantum ei res & ipsius causa concedit, amplectitur. Sed plura quam statueram. Redeo ergo ad unum illud, me tuum fore cum tuis, si modo erunt tui: sin minus, me certe in omnibus rebus fatis nostræ conjunctioni amorig; facturum. Vale.

XVII M.T.C.

XVII. M. T. C. MARCELIO S. D.

ETsi perpaucis ante diebus dederam Q. Mucio literas ad te pluribus verbis scriptas, quibus declaraveram, quo te animo censerem esse oportere, & quid tibi faciendum arbitrarer: tamen cum Theophilus libertus tuus proficisceretur, cujus ego fidem erga te benevolentiamq; perspexeram, sine meis literis eum ad te venire nolui. Iisdem igitur te de rebus etiam atq; etiam hortor, quibus superioribus literis hortatus sum, ut in ea republica, quæcunq; est, quamprimum velis esse. Multa videbis fortasse quæ nolis, non plura tamen quam audis quotidie. Non est porro tuum, uno sensu solum oculorum moveri: cum illud idem auribus percipias, quod etiam majus videri solet, minus laborare. At tibi ipsi dicendum erit aliquid quod non sentias, aut faciendum quod non probes. Primum Tempori cedere, id est, necessitati parere, semper sapientis est habitum. deinde, non habet, ut nunc quidem est, id vitii res. Dicere fortasse quæ sentias, non licet: tacere plane licet. Omnia enim delata ad unum sunt. is utitur consilio ne suorum quidem, sed suo. quod non multo secus fieret, si is rempub. teneret, quem secuti sumus. An, qui in bello, cum omnium nostrum conjunctum esse periculum suo cerneret, certorum hominum minime

nime prudentium consilio uteretur, eum magis communem censemus in victoria futurū fuisse, quam incertis rebus fuisset? & qui nec te consule tuum sapientissimum consilium secutus esset, nec fratre tuo consulatum ex autoritate tua gerente, vobis autoribus uti voluerit, nunc omnia tenentem nostras sententias desideraturum censes fuisse? Omnia sunt misera in bellis civilibus, quæ majores nostri ne semel quidem, nostra ætas sæpe jam sensit: sed Miserius nihil quam ipsa victoria; quæ etiamsi ad meliores venit, tamen eos ipsos ferociores impotentioresq; reddit, ut etiamsi natura tales non sint, necessitate esse cogantur. Multa enim victori eorum arbitrio per quos vicit, etiam invito, facienda sunt. An tu non videbas mecum simul, quam illa crudelis esset futura victoria? igitur tunc quoque patria careres, ne quæ nolles videres? Non, inquies: ego enim ipse tenerem opes & dignitatem meam. At erat tuæ virtutis, in minimis res tuas ponere, de republica vehementius laborare. Deinde, qui finis istius consilii est? nam adhuc & factum tuum probatur, &, ut in tali re, etiam fortuna laudatur: factum, quod & initium belli necessario secutus sis, & extrema sapienter persequi nolueris: fortuna, quod honesto otio tenueris & statum & famam dignitatis tuæ. nunc vero nec locus tibi ullus dulcior esse

debet

debet patria, nec eam diligere minus debes, quod deformior est, sed misereri potius; nec eam, multis claris viris orbatam, privare etiam aspectu tuo. Deniq; si fuit magni animi, non ille supplicem victori; vide, ne superbi sit, adspernari ejusdem liberalitatem: &, si sapientis est carere patria, duri non desiderare: &, si re publica non possis frui, stultum est nolle privata. Caput illud est, ut, si ista vita tibi commodior esse videatur, cogitandum tamen sit, ne tutior non sit. Magna gladiorum est licentia: sed in extremis locis minor etiam ad facinus verecundia. Mihi salus tua tantæ curæ est, ut Marcello fratri tuo aut par, aut certe proximus sim. Tuum est consulere temporibus, & incolumitati, & vitæ, & fortunis tuis. Vale.

XVIII. M. T. C. MARCELLO S. D.

ETsi nihil novi quod ad te scriberem, habebam, magisq; literas tuas jam exspectare incipiebam, vel te potius ipsum: tamen cum Theophilus proficiscereturn non potui nihil ei literarum dare. Cura igitur ut quamprimum venias: venies enim (mihi crede) exspectatus, neq; solum nobis, id est tuis, sed prorsus omnibus. Venit enim mihi in mentem, subvereri interdum ne te delectet tarda decessio. Quod si nullum haberes sensum, nisi oculorum, prorsus tibi ignoscerem, si quosdam nolles videre. sed,

cum

cum leviora non multo essent quæ audirentur, quam quæ viderentur, suspicarer autem multum interesse rei familiaris tuæ, te quamprimum venire, idq; in omnes partes valere; putavi ea de re te esse admonendum. Sed quoniam, quod mihi placeret ostendi, reliqua tu pro tua prudentia considerabis: me tamen velim, quod ad tempus te exspectemus, certiorem facias. Vale.

XIX. MARCELLUS CICERONI S. D.

PLurimum valuisse apud me tuam semper autoritatem, cum in omni re, tum in hoc maxime negotio, potes existimare: cum mihi C. Marcellus frater amantissimus mei, non solum consilium daret, sed precibus quoq; me obsecraret, non prius mihi persuadere potuit, quam tuis est effectum literis, ut uterer vestro potissimum consilio. Res quemadmodum sit acta, vestræ literæ mihi declarant. Gratulatio tua, etsi est mihi probatissima, quod ab optimo fit animo; tamen hoc mihi multo jocundius est & gratius, quod in summa paucitate amicorum, propinquorum ac necessariorum, qui vere meæ saluti faverent, te cupidissimum mei, singularemq; mihi benevolentiam præstitisse, cognovi. Reliqua sunt ejusmodi, quibus ego, quoniam hæc erant tempora, facile & æquo animo carebam: hoc

hoc vero ejusmodi esse statuo, ut sine talium viorum & amicorum benevolentia, neque in adversa, neq; in secunda fortuna, quisquam vivere possit. Itaque hoc ego mihi gratulor: tu vero ut intelligas homini amicissimo te tribuisse officium, re tibi præstabo. Vale.

XX. SERVIUS CICERONI S. D.

ETsi scio non jocundissimum me nuncium vobis allaturum, tamen, quoniam Casus & natura in bonis dominantur, visum est faciendum, quoquo modo res se haberet, vos certiores facere. Ad X. Kalend. Jun. cum ab Epidauro Piræum navi advectus essem, ibi Marcellum collegam nostrum conveni, eumque diem ibi consumpsi, ut cum eo essem. Postero die, cum ab eo digressus essem, eo consilio ut ab Athenis in Bœotiam irem, reliquamque jurisdictionem absolverem; ille, uti aiebat, supra Maleas Italiam versus navigaturus erat. Postridie ejus diei cum ab Athenis proficisci in animo haberem, circiter horam decimam noctis Postumius familiaris ejus ad me venit, & mihi nunciavit, M. Marcellum collegam nostrum post cœnæ tempus à P. Magio Chilone, familiari ejus, pugione percussum esse, & duo vulnera accepisse, unum in stomacho, alterum in capite secundum aurem, sperare tamen eum vivere

posse:

posse: Magium seipsum interfeciſſe: postea se à Marcello ad me miſtum esse, qui hæc nunciaret,& rogaret uti cogerem medicos. coegi,& è vestigio eo sum profectus prima luce. Cum non longe à Piræeo abessem, puer Acidini mihi obviam venit cum codicillis, in quibus erat scriptum, paulo ante lucem Marcellum diem suum obiisse. Ita vir clariſſimus ab homine teterrimo acerbiſſima morte est affectus:& cui inimici propter dignitatem pepercerant, inventus est amicus qui ei mortem afferet. Ego tamen ad tabernaculum ejus perrexi: inveni duos libertos & pauculos servos: reliquos aiebant profugiſſe metu perterritos, quod dominus eorum ante tabernaculum interfectus esset. Coactus sum in eadem illa lectica, qua ipse delatus eram, meisque lecticariis,in urbem eum referre: ibique,pro ea copia quæ Athenis erat, funus ei satis amplum faciendum curavi. Ab Athenienſibus locum sepulturæ intra urbem ut darent impetrare non potui,quod religione se impediri dicerent: neque tamen id antea cuiquam conceſſerant. Quod proximum fuit, uti in quo vellemus gymnaſio eum sepeliremus,nobis permiſerunt. Nos in nobiliſſimo orbis terrarum gymnaſio Academiæ locum delegimus,ibiq; eum combuſſimus; posteaque curavimus ut iidem Athenienses in eodem loco monumentum

ei marmoreum faciendum locarent. Ita, quæ nostra officia fuerunt, pro collegio & propinquitate, & viro & mortuo omnia ei præstitimus. Vale.

Data prid. Kal. Jun. Athenis.

XXI. M. T. C. P. NIGIDIO FIGULO S. D.

QUærenti mihi jamdiu quid ad te potissimum scriberem, non modo certa res ulla, sed ne genus quidē literarum usitatum veniebat in mentē. Unam enim partem & consuetudinem earum epistolarum, quibus secundis rebus uti solebamus, tempus eripuerat: perfeceratq; fortuna ne quid tale scribe possem, aut omnino cogitare. Relinquebatur triste quoddam & miserum, & his temporibus consentaneum genus literarum. id quoq; deficiebat me, in quo debebat esse aut promissio auxilii alicujus, aut consolatio doloris tui. Quod pollicerer, non erat. ipse enim pari fortuna abjectus, aliorum opibus casus meos sustentabam: sæpiusq; mihi veniebat in mentem, queri quod ita viverem, quam gaudere quod viverem. Quanquam enim nulla meipsum privatim percu. lit insignis injuria nec mihi quidquam tali tempore in mentem venit optare, quod non ultro mihi Cæsar detulerit: tamen nihilo minus eies conficior curis, ut hoc ipsum quod maneam in vita peccare me existimem. Careo enim cum familiarissimis multis,

multis,quos aut mors eripuit nobis,aut distraxit fuga, tum omnibus amicis, quorum benevolentiam nobis consiliarat per me quondā te socio defensa resp. versorq; in eorum naufragiis & bonorum direptionibus. nec audio solum,quod ipsum esset miserum, sed etiam id ipsum video,quo mihi est acerbius, eorum fortunas dissipari, quibus nos olim adjutoribus illud incendium extinximus; & in qua urbe modo gratia, autoritate & gloria floruimus,in ea nunc iis quidē omnibus caremus. Optinemus ipsus Cæsaris summam erga nos humanitatem: sed ea plus non potest quam vis, & mutatio omnium rerum atq; temporum. Itaque orbus iis rebus omnibus, quibus & natura me & voluntas & consuetudo assuefecerat,cū cæteris, ut quidem videor, tum mihi ipse displiceo. Natus enim ad agendum semper aliquid dignum viro,nunc non modo agendi rationem nullam habeo, sed ne cogitandi quidem: & qui antea aut obscuris hominibus,aut etiam sontibus, opitulari poteram, nunc. P. Nigidio, uni omnium doctissimo & sanctissimo, & maxima quondam gratia, & mihi certe amicissimo, ne benigne quidem polliceri possum.Ergo hoc ereptum est literarum genus. Reliquum est ut te consoler, & afferam rationes quibus te à molestiis coner abducere. At ea quidem facultas vel tui vel alterius consolandi,in te summa

est,

est, si unquam in ullo fuit. Itaq; eam partem, quæ ab exquisita quadam ratione & doctrina proficiscitur, non attingam, tibi totam relinquam. Quid sit forti & sapienti homine dignum, quid gravitas, quid altitudo animi, quid acta tua vita, quid studia, quid artes, quibus à pueritia floruisti, à te flagitent, tu videbis. Ego, quod intelligere & sentire, quia sum Romæ, & quia curo attendoque, possum, id tibi affirmo, te in istis molestiis, in quibus es hoc tempore, non diutius futurum: in iis autem, in quibus, etiam nos sumus, fortasse semper fore. Videor mihi perspicere, primum ipsius animum, qui plurimum potest, propensum ad salutem tuam. Non scribo hoc temere. quo minus familiaris sum, hoc sum ad investigandum curiosior. Quo facilius, quibus est iratior, respondere tristius possit, hoc est adhuc tardior ad te molestia liberandum: familiares vero ejus, & ii quidem qui illi jocundissimi sunt, mirabiliter de te & loquuntur & sentiunt. Accedit eodem vulgi voluntas, vel potius consensus omnium. etiam illa, quæ minimum nunc quidem potest, sed possit necesse est, respub. quascunq; vires habebit ab iis ipsis, à quibus tenetur, de te propediem (mihi crede) impetrabit. Redeo igitur ad id, ut jam tibi etiam pollicear aliquid, quod primo omiseram. nam & complectar ejus familiarissimos, qui me admodum

dum diligunt, mutumque mecum sunt, & in ipsis me consuetudinem, quam adhuc meus pudor mihi clausit; insinuabo: & certe omnes vias persequar, quibus putabo ad id quod volumus perveniri posse. In hoc toto genere plura faciam quam scribere audeo. Cætera, quæ tibi à multis prompta esse certo scio, à me sunt paratissima. nihil in re familiari mea est quod ego meum malim esse quam tuum. Hac de re & de hoc genere toto hoc scribo parcius, quod te (id quod ipse confido) sperare malo, te esse usurum tuis. Extremum illud est, ut te horter & obsecrem, animo ut maximo sis, nec ea solum memineris quæ ab aliis magnis viris accepisti, sed illa etiam quæ ipse ingenio studioq; peperisti. Quæ si colliges, & sperabis omnia optime, &, quæ accident, qualiacunq; erunt, sapienter feres. Sed hæc tu melius, vel optime omnium. Ego, quæ pertinere ad te intelligam, studiosissime omnia diligentissimeq; curabo, tuorumque tristissimo meo tempore meritorum erga me memoriam conservabo. Vale.

XXII. M. T. CICERO CN. PLANCIO S. D.

BInas à te accepi litteras, Corcyræ datas: quarum alteris mihi gratulabare, quod audisses meam me pristinam dignitatem obtinere; alteris dicebas, te velle, quæ egissem, bene ac feliciter evenire. Ego autem,

tem, si dignitas est bene de repub. sentire, & bonis viris probare quod sentias, obtineo dignitatem meam: sin autem in eo dignitas est, quod sentias, aut re efficere, si possis, aut deniq; libera oratione defendere, ne vestigium quidē ullum est reliquum nobis dignitatis. agiturq; præclare, si nosmetipsos regere possumus, ut ea quæ partim jam adsunt, partim impendent, moderate feramus: quod est difficile in ejusmodi bello, cujus exitus ex altera parta cædem ostentat, ex altera servitutem. Quo in periculo nonnihil me consolatur, cum recordor, hæc me tum vidisse, cum secundas etiam res nostras, non modo adversas, pertimescebam; videbamq; quanto periculo de jure publico disceptaretur armis: quibus si ii vicissent, ad quos ego, pacis spe non belli cupiditate adductus accesseram, intelligebam tamen, & iratorum hominum & cupidorum & insolentium quam crudelis esset futura victoria; sin autem victi essent, quantus interitus esset futurus civium, partim ampliſſimorum, partim etiam optimorum, qui me hæc prædicentem atq; optime consulentem, saluti suæ melebant nimium timidum, quam satis prudentē existimari. Quod autem mihi de eo quod egerim, gratularis: te ita velle certo scio; sed ego tam misero tempore nihil novi consilii cepissem, nisi in reditu meo nihili meliores res domesticas quam

remp-

remp. offendissem. Quibus enim, pro meis immortalibus beneficiis, carissima mea salus & meæ fortunæ esse debebant, cum propter eorum scelus nihil mihi intra meos parietes tutum, nihil insidiis vacuum viderem, novarum me necessitudinem fidelitate contra veterum perfidiam muniendum putavi. Sed de nostris rebus satis, vel etiam nimium multa. De tuis, velim ut eo sis animo quo debes esse: id est, ut ne quid tibi præcipue timendum putes. si enim status erit aliquis civitatis, quicunq; erit, te omnium periculorum video expertē fore. nam alteros tibi jam placatos esse intelligo, alteros nunquam iratos fuisse. De mea autem in te voluntate sic velim judices: me, quibuscunq; rebus opus esse intelligam, quanquam videam quis sim hoc tempore, & quid possim opera tamen & consilio, studio quidem certe, tei, famæ, saluti tuæ præsto futurum. Tu velim, & quid agas, & quid acturum te putes, facias me quam diligentissime certiorem. Vale.

XXIII. M. T. C. PLANCIO S. D.

Accepi per breves tuas literas: quibus id, quod scire cupiebam, cognoscere non potui; cognovi autem id quod mihi dubium non fuit. nam quam fortiter ferres communes miserias non intellexi: quā me amares facile perspexi. sed hoc scieram: illud si scissem, ad id meas literas accommodassem.

dassem. Sed tamen etsi antea scripsi quæ existimavi scribi oportere, tamen hoc tempore breviter commonendum putavi, ne quo periculo te proprio existimares esse. in magno omnes, sed tamē in communi sumus. Quare non debes aut propriam fortunam & præcipuam postulare, aut communem recusare. Quapropter eo animo simus inter nos, quo semper fuimus: quod de te sperare, de me præstare possum. Vale.

XXIV. M. T. C. L. LUCCEIO Q. F. S. D.

COram me tecum eadem hæc agere sæpe conantem deterruit pudor quidam pæne subrusticus: quæ nunc expromam absens audacius. epistola enim non erubescit. Ardeo cupiditate incredibili, neque (ut ego arbitror) reprehendenda, nomen ut nostrum scriptis illustretur & celebretur tuis. Quod etsi mihi sæpe ostendis te esse facturum, tamen ignoscas velim huic festinationi meæ. Genus enim scriptorum tuorum etsi erat semper à me vehementer exspectatum, tamen vicit opinionem meam, meq; ita vel cepit vel incendit, ut cupere quam celerrime res nostras monumentis commendari tuis. Non enim me solum commemoratio posteritatis ad spem quandam immortalitatis rapit, sed etiam illa cupiditas, ut vel autoritate testimonii tui, vel indicio benevolentiæ, vel suavitate ingenii, vivi perfruamur.

Neq; tamen, hæc cum scribebam, eram nescius, quantis oneribus premerere susceptarum rerum & jam institutarum. sed, quia videbam Italici belli & civiis historiam jam pæne à te esse perfectam, dixeras autem mihi te reliquas res ordiri; deesse mihi nolui, quin te admonerem ut cogitares, conjunctene malles cum cæteris rebus nostra contexere, an, ut multi Græci fecerunt (Callisthenes Troicum bellum, Timæus Pyrrhi, Polybius Numantinum, qui omnes à perpetuis suis historiis ea quæ dixi bella separaverunt) tu quoq; item civilem conjurationem ab hostilibus externisq; bellis sejungeres. Equidem ad nostram laudem non multum video interesse: sed ad properationem meam quiddam interest, non te exspectare dum ad locum venias; at statim causam illam totam & tempus arripere. Et simul, si uno in argumento unaq; in persona mens tua tota versabitur, cerno jam animo, quanto omnia uberiora atq; ornatiora futura sunt. Neq; tamen ignoro quam impudenter faciam, qui primum tibi tantum oneris imponam (potest enim mihi denegare occupatio tua) deinde etiam ut ornes me postulem. Quid, si illa tibi non tantopere videntur ornanda? sed tamen, qui semel verecundiæ fines transierit, eum bene & naviter oportet esse impudentem. Itaq; te plane etiam atq; etiam rogo, ut & ornes

ea

ea vehementius etiam quam fortasse sentis, & in eo leges historiæ negligas, gratiamque illam, de qua suavissime quodam in proœmio scripsisti, à qua te affici non magis potuisse demonstras, quam Herculem Xenophontium illum à voluptate, ea si me tibi vehementius commendabit, ne adspernere, amoriq; nostro plusculum etiam quam concedit veritas, largiare. Quod si te adducemus ut hoc suscipias, erit (ut mihi persuadeo) materies digna facultate & copia tua. A principio enim conjurationis usq; ad reditum nostrum videtur mihi modicum quoddam corpus confici posse. In quo & illa poteris uti civilium commutationum scientia, vel in explicandis causis rerum novarum, vel in remediis incommodorum, cum & reprehendes ea quæ vituperanda duces, &, quæ placebunt, exponendis rationibus comprobabis, & si liberius, ut consuesti, agendum putabis, multorum in nos perfidiam, insidias, proditionem notabis. Multam etiam casus nostri tibi varietatē in scribendo suppeditabunt, plenam cujusdam voluptatis, quæ vehementer animos hominum in legendo scripto retinere possit. Nihil est enim aptius ad delectationem lectoris, quam temporum varietates fortunæq; vicissitudines: quæ etsi nobis optabiles in experiendo non fuerunt, in legendo tamen erunt jocundæ. Habet enim præ-

teriti doloris ſecura recordatio delectationem: cæteris vero, nulla perfunctis propria moleſtia, caſus alienos ſine ullo dolore intuentibus, etiam ipſa miſericordia eſt jocunda. Quem enim noſtrum ille moriens apud Mantineam Epaminondas non cum quadam miſeratione delectat? qui tum deniq; ſibi avelli jubet ſpiculum, poſteaquā ei percontanti dictum eſt, clypeum eſſe ſalvum: ut etiam in vulneris dolore, æquo animo cum laude moreretur. Cujus ſtudium in legendo non erectum Themiſtoclis fuga redituq; retinetur? Etenim ordo ipſe annalium mediocriter nos retinet quaſi enumeratione faſtorum: at viri ſæpe excellentis ancipites variiq; caſus habent admirationem, exſpectationem, lætitiam, moleſtiam, ſpem, timorem: ſi vero exitu notabili concluduntur, expletur animus jocundiſſimæ lectionis voluptate. Quo mihi acciderit optatius, ſi in hac ſententia fueris, ut à continentibus tuis ſcriptis, in quibus perpetuam rerum geſtarum hiſtoriam complecteris, ſecernas hanc quaſi fabulam rerum eventorumq; noſtrorum. habet enim varios actus, multaſque actiones & conſiliorum & temporum. Ac non vereor ne aſſentatiuncula quadam aucupari tuam gratiam videar, cum hoc demonſtrem, me à te potiſſimum ornari celebrariq; velle. neq; enim tu is es, qui quid ſis neſcias, & qui non eos magis qui te non

ad-

admirentur invidos, quam eos qui laudent, aſſentatores arbitrere. Neq; autem ego ſumita demens, ut me ſempiternæ gloriæ per eum commendari velim, qui non ipſe quoq; in me commendando propriam ingenii gloriam conſequatur. Neq; enim Alexander ille gratiæ cauſa ab Apelle potiſſimum pingi, & à Lyſippo fingi volebat, ſed quod illorum artē cum ipſis, tum etiam ſibi gloriæ fore putabat. Atq; illi artifices, corporis ſimulacra ignotis nota faciebant: quæ vel ſi nulla ſint, nihilo ſunt tamen obſcuriores clari viri. Nec minus enim eſt Spartiates Ageſilaus ille perhibendus, qui neq; pictam neq; fictam imaginem ſuam paſſus eſt eſſe, quam qui in eo genere laborarunt. Unus enim Xenophontis libellus in eo rege laudando facile omnes imagines omnium ſtatuaſq; ſuperavit. Atq; hoc præſtantius mihi fuerit & ad lætitiam animi & ad memoriæ dignitatem, ſi in tua ſcripta pervenero, quam ſi in cæterorum; quod non ingeniū mihi ſolum ſuppeditatum fuerit tuum, ſicut Timoleonti à Timæo, aut ab Herodoto Themiſtocli, ſed etiam autoritas clariſſimi & ſpectatiſſimi viri, & in reipub. maximis graviſſimiſq; cauſis cogniti, atq; imprimis probati: ut mihi non ſolum præconium, quod, cum in Sigæum veniſſet, Alexander ab Homero Achilli tributum eſſe dixit, ſed etiam grave teſtimonium impertitum clari

hominis magniq; videatur. Placet enim Hector ille mihi Nævianus, qui non tantum laudari se lætatur, sed addit etiam, à laudato viro. Quod si à te non impetro, hoc est, si qua te res impedierit (neq; enim fas esse arbitror, quidquam me rogante abs te non impetrare) cogar fortasse facere, quod nonnulli sæpe reprehendunt; scribam ipse de me, multorum tamen exemplo & clarorum virorum. Sed, quod te non fugit, hæc sunt in hoc genere vitia: & verecundius ipsi de sese scribant necesse est, si quid est laudandum, & prætereant, si quid forte reprehendendum est. Accedit etiam ut minor sit fides, minor autoritas, multi deniq; reprehendant, & dicant verecundiores esse præcones ludorum gymnicorum, qui, cum cæteris coronas imposuerint victoribus, eorumq; nomina magna voce pronunciarint, cum ipsi ante ludorum missionem corona donentur, alium præconē adhibeant, ne sua voce ipsi se victores esse prædicent.

Hæc nos vitare cupimus, &, si recipis causā nostrā, vitabimus: idq; ut facias, rogamus. Ac, ne forte mirere, cur cum mihi sæpe ostenderis te accuratissime nostrorum temporum consilia atq; eventus literis mandaturum, à te id nunc tantopere, & tam multis verbis petamus: illa nos cupiditas incendit, de qua initio scripsi, festinationis, quod alacres animo sumus, & ut cæteri, viven-

ventibus nobis, ex libris tuis nos cognoscant,& nosmetipsi vivi glorioſa noſtra perfruamur. His de rebus quid acturus ſis,ſi tibi non eſt moleſtum,reſcribas mihi velim.Si enim ſuſcipis cauſam,conficiam commentarios rerum omnium : ſin autem differs me in tempus aliud,coram tecum loquar. Tu interea non ceſſabis, & ea quæ habes inſtituta, perpolies, noſq; diliges. Vale.

XXV. M. T. C. L. LUCCEIO S. D.

QUanquam ipſa conſolatio literarum tuarum mihi gratiſſima eſt,(declarat enim ſummam benevolentiam conjunctam pari prudentia) tamen illum fructum ex iis literis vel maximum cepi, quod te præclare res humanas contemnentem,& optime contra fortunam paratum armatumq; cognovi. Quam quidem laudem ſapientiæ ſtatuo eſſe maximam, Non aliunde pendere, nec extrinſecus aut bene aut male vivendi ſuſpenſas habere rationes.Quæ cogitatio cum mihi nō omnino excidiſſet(etenim penitus inſederat) vi tamen tempeſtatum & concurſu calamitatum erat aliquantum labefactata atque convulſa : cui te opitulari & video, & id feciſſe etiam proximis literis, multumq; profeciſſe,ſentio.Itaq; hoc ſæpius dicendum, tibique non ſignificandum ſolum, ſed etiam declarandum, arbitror, nihil mihi eſſe potuiſſe tuis litteris gratius.

Ad consolandum autem cum illa valent, quæ eleganter copioseque collegisti, tum nihil plus quam quod firmitudinem gravitatemque animi tui perspexi, quam non imitari turpissimum existimo. Itaque hoc etiam fortiorem me puto, quam te ipsum præceptorem fortitudinis, quod tu mihi videris spem nonnullam habere, hæc aliquando futura meliora. casus enim gladiatorii, similitudinesque eæ, tum rationes in ea disputatione à te collectæ, vetabant me reipub. penitus diffidere. Itaque alterum minus mirum, fortiorem te esse, cum aliquid speres; alterum mirum, spe ulla teneri. Quid est enim non ita affectum, ut id non deletum extinctumq; omne esse fateare? circumspice omnia membra reipub. quæ notissima sunt tibi: nullum reperies profecto, quod non fractum debilitatumve sit. Quæ persequerer, si aut melius ea viderem quam tu vides, aut commemorare possem sine dolore. quanquam tuis monitis præceptisque omnis est abjiciendus dolor. Ergo & domestica feremus, ut censes, & publica paulo etiam fortius fortasse quam tu ipse qui percipis. te enim spes aliqua consolatur, ut scribis: nos autem erimus etiam in omni desperatione fortes, ut tu tamen idem & hortaris & præcipis. Das enim mihi jocundas recordationes conscientiæ nostræ, rerumque earum, quas te in

primis

primis autore, gessimus. præstitimus enim patriæ non minus certe quam debuimus: plus profecto quam est ab animo cujusquã aut consilio hominis postulatum. Ignoscas mihi de meipso aliquid prædicanti: quarum enim tu rerum cogitatione nos levare ægritudine voluisti, earum etiam commemoratione lenimur. Itaque, ut mones, quantum potero, me ab omnibus molestiis & angoribus abducam, transferamq; animum ad ea, quibus secundæ res ornantur, adversæ adjuvantur. tecumq; & ero tantum, quantum patietur utriusq; ætas & valetudo, &, si esse una minus poterimus quam volumus, animorum tamen conjunctione, iisdem studiis ita fruemur, ut nunquam non una esse videamur. Vale.

XXVI. L. LUCCEIUS. Q. F. S. D. M. T. CICERONI M. F.

SI vales, bene est: ego valeo, sicut soleo, paululo tamen etiam deterius quam soleo. Te requisivi sæpius, ut viderem. Romæ quia postea non fuisti quam à me discesseras, miratus sum: quod item nunc miror. non habeo certum quæ te res hinc maxime retrahat. Si solitudine delectare, cum scribas, & aliquid agas eorum quorum consuesti, gaudeo, neque reprehendo tuum consilium. nam nihil isto potest esse jocundius, non modo miseris his temporibus & luctuosis, sed etiam tranquillis

& optatis, præſertim vel animo defatigato tuo, qui nunc requietem quærat ex magnis occupationibus, vel erudito, qui ſemper aliquid ex ſe promat, quod alios delectet, teipſum laudibus illuſtret. Sin autem, ſicut hic dum eras, & lacrymis & triſtitiæ te tradidiſti, doleo, quia doles & angere: nec poſſum te (ſi concedis, quod ſentimus, ut liberius dicamus) non accuſare. quid enim? tu ſolus aperta non videbis, qui propter acumen occultiſſima perſpicis? tu nō intelliges te querelis, quotidianis nihil proficere? non intelliges duplicari ſolicitudines, quas elevare tua te prudentia poſtulat? Quod ſi non poſſumus aliquid proficeare ſuadendo, gratia contendimus, & romndo, ſi quid noſtra cauſa vis, ut iſtis te goleſtiis laxes, & ad convictum noſtrum redeas, & ad conſuetudinem vel noſtram communem, vel tuam ſolius ac propriam. Cupio non obtundere te, ſi non delectare noſtro ſtudio: cupio deterrere ne permaneas in incepto: cum duæ res iſtæ contrariæ me conturbent; ex quibus aut in altera mihi velim, ſi potes, obtemperes, aut in altera non offendas. Vale.

XXVII. M. T. CICERO, L. LUCCEIO Q. F. S. D.

OMnis amor tuus ex omnibus partibus ſe oſtendit in iis literis, quas à te proxi-

proxime accepi; non ille quidem mihi ignotus, sed tamen gratus & optatus: dicerem, jocundus, nisi id verbum in omne tempus perdidissem, neque ob eam unam causam quam tu suspicaris, & in qua me, lenissimis & amantissimis verbis utens, re graviter accusas, sed quod illius tanti vulneris quæ remedia esse debebant, ea nulla sunt. Quid enim? ad amicosne confugiam? quam multi sunt? habuimus enim fere communes: quorum alii occiderunt, alii nescio quo pacto obduruerunt. Tecum vivere possem, equidem & maxime vellem. vetustas est, amor, consuetudo, studia paria quod vinculum, quæ res deest nostræ conjunctioni; possumusne igitur esse una? nec mehercule intelligo quid impediat: sed certe adhuc non fuimus, cum essemus vicini in Tusculano, in Puteolano. nam, quid dicam in urbe? in qua cum forum commune sit, vicinitas non requiritur. Sed casu nescio quo in ea tempora nostra ætas incidit, ut cum maxime florere nos oporteret, tum vivere etiam puderet. Quod enim mihi poterat esse perfugium spoliato & domesticis & forensibus ornamentis atq; solatiis? Literæ, credo, quibus utor assidue. quid enim aliud facere possum: Sed nescio quo modo ipsæ excludere me à portu & perfugio videntur, & quasi exprobrare quod in ea vita maneam, in qua nihil insit nisi propagatio miserri-

mi

mi temporis. Hic tu ea me abeſſe urbe miraris, in qua domus nihil delectare poſſit, ſummum ſit odium temporum, hominum, fori, curiæ: itaq; ſic litteris utor, in quibus conſumo omne tempus, non ut ab his medicinam perpetuam, ſed ut exiguam doloris oblivionem petam. Quod ſi id egiſſemus ego atq; tu, (quod ne in mentem quidem nobis veniebat propter quotidianos metus) omne tempus una fuiſſemus, neq; me valetudo tua offenderet, neq; te mœror meus. Quod, quantum fieri poterit, conſequamur. quid enim eſt utriq; noſtrum aptius? Propediem te igitur videbo. Vale.

XXVIII. M. T. C. TITIO S. D.

ETſi unus ex omnibus minime ſum ad te conſolandum accommodatus, quod tantum ex tuis moleſtiis cepi doloris, ut conſolatione ipſe egerem; tamen cum longius à ſummi luctus acerbitate meus abeſſet dolor, quam tuus, ſtatui noſtræ neceſſitudinis eſſe, meæq; in te benevolentiæ, non tacere tanto in tuo mœrore tamdiu, ſed adhibere aliquam modicam conſolationem, quæ levare dolorem tuum poſſet, ſi minus ſanare potuiſſet. Eſt autem conſolatio pervulgata quidem illa maxime, quam ſemper in ore atq; in animo habere debemus, Homines nos ut eſſe meminerimus, ea lege natos, ut omnibus fortunæ telis propoſita ſit vita noſtra: neq; eſſe recuſandum, quo minus

ea,

es, qua nati ſumus, conditione vivamus: neve tamen graviter eos caſus feramus, quos nullo conſilio vitare poſſumus: eventiſq; aliorum memoria repetendis, nihil accidiſſe nobis novi cogitemus. Neq; hæ, neq; cæteræ conſolationes, quæ ſunt à ſapientiſſimis viris uſurpatæ, memoriæq; & litteris proditæ, tantum videntur proficere debere, quantum ſtatus ipſe noſtræ civitatis, & hæc perturbatio temporum peditorum: cum beatiſſimi ſint, qui liberos non ſuſceperunt; minus autem miſeri, qui his temporibus amiſerunt, quam ſi eoſdem bona aut denique aliqua repub. perdidiſſent. Quod ſi tuum te deſiderium movet, aut ſi tuarum rerum cogitatione mœres: non facile exhauriri tibi iſtum dolorem poſſe univerſum puto. Sin illa te res cruciat, (quæ magis amoris eſt) ut eorum qui occiderunt, miſerias lugeas: ut ea non dicam quæ ſæpiſſime & legi & audivi, Nihil mali eſſe in morte, in qua ſi reſideat ſenſus, immortalitas illa potius quam mors ducenda ſit; ſin ſit amiſſus, nulla videri miſeria debeat quæ non ſentiatur: hoc tamen non dubitans confirmare poſſum, ea miſceri, parari, impendere reipub. quæ qui reliquerit, nullo modo mihi quidem duceptus eſſe videatur. Quid eſt enim jam non modo pudori, probitati, virtuti, rectis ſtudiis, bonis artibus, ſed omnino libertati ac ſaluti, loci? non

meher-

mehercule quenquam audivi hoc graviſſimo & peſtilentiſſimo anno adoleſcentulū aut puerum mortuum, qui mihi non à diis immortalibus ereptus ex his miſeriis, atq; ex iniquiſſima conditione vitæ videretur. Quare ſi tibi unum hoc detrahi poteſt, nequid iis, quos amaſti, mali putes contigiſſe; per multum erit ex mœrore tuo diminutū. relinquetur enim ſimplex illa jam cura doloris tui, quæ non cum illis communicabitur, ſed ad teipſum proprie referetur. in qua non eſt jam gravitatis ac ſapientiæ tuæ, quam tu à puero præſtitiſti, ferre immoderatius caſum incommodorum tuorū, qui ſit ab eorum quos dilexeris miſeria maloq; ſejunctus. Etenim eum ſemper te & privatis in rebus & publicis præſtitiſti, tuenda tibi ut ſit gravitas, & conſtantiæ ſerviendum. Nam, quod allatura eſt ipſa diuturnitas, quæ maximos luctus vetuſtate tollit, id nos præripere conſilio prudentiaq; debemus. Etenim ſi nulla unquam fuit, liberis amiſſis, tam imbecillo mulier animo, quæ non aliquando lugendi modum fecerit; certe nos, quod eſt dies allatura, id conſilio anteferre debemus: neq; exſpectare temporis medicinam, quam repræſentare ratione poſſimus. His ego literis ſiquid profeciſſem, exiſtimabam optandum quiddam me eſſe aſſecutum: ſin minus forte valuiſſent, officio tamen eſſe functum benevolentiſſimi

atque

atq; amicissimi: quem me tibi & fuisse semper existimes velim, & futurum esse confidas. Vale.

XXIX. M. T. C. T. FABIO S. D.

ETsi egomet, qui te consolari cupio, consolandus ipse sum, propterea quod nullam rem gravius jamdiu tuli, quam incommodum tuum: tamen te magnopere non hortor solum, sed etiam pro amore nostro rogo atq; oro, te colligas virumq; præbeas, & qua conditione omnes homines, & quibus temporibus nati sumus, cogites. Plus tibi virtus tua dedit, quam fortuna abstulit: propterea quod adeptus es, quod non multi homines novi; amisisti, quod plurimi homines nobilissimi. Ea deniq; videtur conditio impendere legum, judiciorum, temporum, ut optime actum cum eo videatur esse, qui quã levissima pœna ab hac repub. discesserit. Tu vero qui & fortunas & liberos habeas, & nos cæterosq; necessitudine & benevolentia tecum conjunctissimos, quiq; magnam facultatẽ sis habiturus nobiscum & cum omnibus tuis vivendi, & cum unum sit judicium ex tam multis quod reprehendatur, ut quod una sententia, eaq; dubia, potentiæ alicujus condonatum existimetur: omnibus his de causis debes istam molestiam quã levissime ferre. Meus animus erit in te liberosq; tuos semper, quem tu esse vis, & qui esse debet. Vale.

XXX. M. T. C.

XXX. M. T. C. L. MESSINIO S. D.

GRatæ mihi tuæ literæ fuerunt, ex quibus intellexi, quod etiam ſine literis arbitrabar, videndi mei te ſumma cupiditate affectum eſſe. Quod ego ita libenter accipio, ut tamen tibi non concedã. Nam tecum eſſe, ita mihi omnia, quæ opto, contingant, ut vehementer velim. Etenim cum eſſet major & virorum & civium bonorum, & jocundorum hominum, & amantium mei, copia, tamen erat nemo, quicum eſſem libentius quam tecum; & pauci, quibuſcum æq; libenter: hoc vero tempore, cum alii interierint, alii abſint, alii mutati voluntate ſint, unum medius fidius tecum diem libentius poſuerim, quam hoc omne tempus cum pleriſq; eorum, quibuſcum vivo neceſſario. Noli enim exiſtimare, mihi non ſolitudinem jocundiorem eſſe, (qua tamen ipſa uti non licet) quam ſermones eorum qui frequentant domum meam, excepto uno aut ad ſummum altero. Itaque utor eodem perfugio, quo tibi utendum cenſeo, litteris noſtris, præterea etiam conſcientia conſiliorum meorum. Ego enim is ſum (quemadmodum tu facillime potes exiſtimare) qui nihil unquam mea potius, quam meorum civium cauſa facerim: cui niſi invidiſſet is, quem tu

nunquam

nunquam amaſti (me enim amabas) & ipſe beatus eſſet, & omnes boni. Ego ſum is qui nullius vim plus valere volui, quam honeſtum otium. idemque cum illa ipſa arma, quæ ſemper timueram, plus poſſe ſenſi quã illum conſenſum bonorum, quem ego idẽ effeceram, quavis tuta conditione pacem accipere malui, quam viribus cum valentiore pugnare. Sed & hæc & multa alia coram brevi tempore licebit. neq; me tamen ulla res alia Romæ tenet, niſi exſpectatio rerum Africanarum. videtur enĩ mihi res in propinquum adducta diſcrimen. Puto autem mea nonnihil intereſſe, quamquam id ipſum quid interſit, non ſane intelligo: veruntamen, quicquid illinc nunciatum ſit, non longe abeſſe à conſiliis amicorum. eſt enĩ res ipſa jam in eum locum adducta, ut, quanquam multum interſit inter eorum cauſas qui dimicant, tamen inter victorias non multum interfuturum putẽ. Sed plane animus, qui dubiis rebus forſitan fuerit infirmior, deſperatis confirmatus eſt multum: quem etiam ſuperiores tuæ litteræ confirmarunt; quibus intellexi, quam fortiter injuriam ferres: juvitque me, tibi cum ſummam humanitatem, tum etiam tuas litteras profuiſſe. Verum enim ſcribã teneriore mihi animo videbare, ſicut omnes fere, qui, vita ingenua, in beata & libera civitate viximus. Sed ut illa ſecunda moderata

derate tulimus; ſic hanc non ſolum adverſam, ſed etiam funditus everſam, fortunam fortiter ferre debemus; ut hoc ſaltem in maximis malis boni conſequamur, ut mortem, quam etiam beati contemnere debebamus, propterea quod nullum ſenſum eſſet habitura, nunc, ſic affecti, non modo contemnere audeamus, ſed etiam optare. Tu, ſi me diligis, fruere iſto otio: tibique perſuade, Præter culpam ac peccatum, quo ſemper caruiſti & carebis, homini accidere nihil poſſe, quod ſit horribile aut pertimeſcendum. Ego, ſi videbitur recte fieri poſſe, ad te veniam brevi: ſi quid acciderit ut mutandum conſilium ſit, te certiorem faciam ſtatim. Tu, ita fac cupidus mei videndi ſis, ut iſthinc te ne moveas tam infirma valetudine, niſi ex me prius quæſieris per literas, quid te velim facere. Me velim, ut facis, diligas, valetudinique tuæ & tranquillitati animi ſervias. Vale.

XXXI. M. T. C. A. TORQUATO S. D.

ETſi ea perturbatio eſt omnium rerum; ut ſuæ quemq; fortunæ maxime pœniteat, nemoque ſit quid ubivis, quam ibi ubi eſt, eſſe malit: tamen mihi dubium non eſt, quin hoc tempore bono viro Romæ eſſe miſerrimum ſit. Nam, etſi quocunque in loco quiſque eſt, idem eſt ei ſenſus,

sensus, & eadem acerbitas ex interitu rerum & publicarum & suarum: tamen oculi augent dolorem, qui ea quæ cæteri audiunt, intueri coguntur, nec avertere à miseriis cogitationem sinunt. Quare etsi multarum rerum desiderio te angi necesse est: tamen illo dolore, quo maxime te conficiaudio, quod Romæ non sis, animum tuum libera. Etsi enim cum magna molestia tuos tuaque desideras: tamen illa quidem, quæ requiris, suum statum tenent, nec melius, si tu adesses, tenerent; nec sunt ullo in proprio periculo. Nec debes tu, cum de tuis cogitas, aut præcipuam aliquam fortunā postulare, aut communem recusare. De te autem ipso, Torquate, est tuum sic agitare animo, ut non adhibeas in consilium cogitationum tuarum desperationem aut timorem. Nec enim is, qui in te adhuc injustior quam tua dignitas postulabat, fuit, non magna signa dedit animi erga te mitigati. nec tamen is, ipse à quo salus petitur, habet explicatam aut exploratam rationem salutis suæ. Cumque omnium bellorum exitus incerti sint, ab altera victoria tibi periculum nullum esse perspicio, quod quidem sejunctum sit ab omnium interitu; ab altera teipsum nunquam timuisse, certo scio. Reliquum est ut te idipsum, quod ego quasi consolationis loco pono, maxime excruciet, commune periculum reipub.

cujus,

cujus tanti mali, quamvis docti viri multa dicant, tamen vereor ne consolatio ulla possit vera reperiri, præter illam quæ tanta est, quantum in cujusque animo roboris est atque nervorum. Si enim bene sentire, rectèque facere, satis est ad bene beateque vivendum: vereor ne eum qui se optimorum consiliorum conscientia sustentare possit, miserum esse nefas sit dicere. Nec enim nos arbitror, victoriæ præmiis ductos, patriam olim & liberos & fortunas reliquisse: sed quoddam nobis officium justum & pium & debitum reipub. nostræque dignitati videbatur: qui neque, cum id faciebamus, tam eramus amentes, ut explorata nobis esset victoria. Quare si id evenit, quod ingredientibus nobis in causam propositum fuit accidere posse: non debemus ita cadere animis, quasi aliquid evenerit quod fieri posse nunquā putarimus. Simus igitur ea mente, quā ratio & veritas præscribit, ut nihil in vita nobis præstandū præter culpam putemus, eaque cum careamus, omnia humana placate & moderate feramus. Atq; hæc eo pertinet oratio, ut, perditis rebus omnibus, tamē ipsa virtus se sustentare posse videatur. Sed si est spes aliqua rebus communibus, ea tu, quicunque status est futurus, carere non debes. Atq; hoc mihi scribenti veniebat in mentem, me eum esse, cujus tu desperationem accusare solitus es-

ses,

ses, quemque autoritate tua cunctantem & diffidentem excitare. Quo quidem tempore non ego causam nostram sed consilium improbabā. sero enī nos iis armis adversari videbam, quæ multo ante confirmata per nosmetipsos erant: dolebamq; pilis & gladiis, non consiliis neq; autoritatibus nostris, de jure publico disceptari. Neque ego ea quæ facta sunt, fore cum dicebam, divinabam futura: sed, quod & fieri posse, & exitiosum fore si evenisset, videbam, id ne accideret timebam: præsertim cum si mihi alterutrum de eventu atque exitu rerum promittendum esset, id futurum quod evenit, exploratius possem promittere. iis enim rebus præstabamus, quæ non prodeunt in aciem: usu autem armorum & militum robore inferiores eramus. Sed tu illum animum nunc adhibe quæso, quo me tum esse oportere censebas. Hæc eo scripsi, quod mihi nunc Philargyrus tuus, omnia de te requirenti, fidelissimo animo (ut mihi quidem visus est) narravit, te interdum solicitum solere esse vehementius. quod facere non debes, nec dubitare quin aut aliqua repub. sis futurus qui esse debes; aut perdita, non afflictiore conditione quam cæteri. Hoc vero tempus, quo exanimati omnes & suspensi sumus, hoc moderatiore animo ferre debes, quod & in ea urbe es, ubi nata & alta

est

est ratio ac moderatio vitæ : & habes Ser. Sulpitium, quem semper unice dilexisti, qui te profecto & benevolentia & sapientia consolatur. cujus si essemus autoritatem & consilium secuti, togati potius potentiam, quam armati victoriam subiissemus. Sed hæc longiora fortasse fuerunt quam necesse fuit. illa quæ majora sunt, brevius exponam. Ego habeo, cui plus quam tibi debeam, neminem. quibus tantum debebam, quantum tu intelligis, eos mihi hujus belli casus eripuit. qui sim autem hoc tempore intelligo. Sed quia Nemo est tam afflictus, qui, si nihil aliud studeat nisi id quod agit, non possit navare aliquid & efficere : omne meum consilium, operam, studium, certe velim existimes tibi tuisq; liberis esse debitum. Vale.

XXXII. M. T. CICERO A. TORQUATO S. D.

SUperioribus literis, benevolentia magis adductus, quam quod res ita postularet, fui longior. Neq; enim confirmatione nostra egebat virtus tua : neq; erat ea mea causa atq; fortuna, ut, cui omnia deessent, alterum confirmarem. Hoc item tempore brevior esse debeo. Sive enim tum nihil opus fuit tam multis verbis, nihilo magis nunc opus est : sive tum opus fuit, illud satis est, præsertim cum accesserit nihil novi.

vi. Nam, etsi quotidie aliquid audimus earum rerum quas ad te perferri existimo: summa tamen eadem est, & idem exitus, quem ego tam video animo, quam ea quæ oculis cernimus. Nec vero quidquam video, quod non idem te videre certo sciam. Nam etsi, quem exitum acies habitura sit, divinare nemo potest: tamen & belli exitum video, &, si id minus, hoc quidem certe, cum sit necesse alterutrum vincere, qualis futura sit vel hæc, vel illa victoria. Idq; cum optime perspexi, tale video, nihil ut mali videatur esse futurū, si id vel ante acciderit, quod vel maximum ad timorem proponitur. Ita enim vivere ut non sit vivendum, miserrimum est: mori autem nemo sapiens miserum duxit, ne beato quidem. Sed in ea es urbe, in qua hæc, vel plura & ornatiora parietes ipsi loqui posse videantur. Ego tibi hoc confirmo, Etsi levis est consolatio ex miseriis aliorum, nihilo te nunc majore in discrimine esse quam quemvis aut eorum qui discesserint, aut eorum qui remanserint. alteri dimicant; alteri victorem timent. Sed hæc consolatio levis: illa gravior, qua te uti spero, ego certe utor, nec enim dum ero, angar ulla re, cum omni vacem culpa: &, si non ero, sensu omnino carebo. Sed rursus γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας, qui ad te hæc. Mihi tu, tui, tua omnia, maximæ

curæ

curæ ſunt, & dum vivam erunt. Vale.

XXXIII. M. T. C. A. TORQUATO S. D.

Novi, quod ad te ſcriberem, nihil erat: & tamẽ, ſi quid eſſet, ſciebam te à tuis certiorem fieri ſolere. de futuris autem rebus etſi ſemper difficile eſt dicere, tamen interdum conjectura poſſis propius accedere, cum res eſt ejuſmodi, cujus exitus provideri poſſit. Nunc tantum videmur intelligere, non diuturnum bellum fore: (etſi idipſum nonnullis videatur ſecus) equidem, cum hæc ſcribebam, aliquid jam actum putabam, non quod ego certo ſcirem, ſed quod non difficilis erat conjectura. Nam cum omnis belli Mars communis, & cum ſemper incerti exitus præliorum ſunt: tum hoc tempore ita magnæ utrinq; copiæ, ita paratæ ad depugnandum eſſe dicuntur, ut, utercunque viceric, non ſit mirum futurum. Illa in dies ſingulos magis magiſq; opinio hominum confirmatur, etiamſi inter cauſas armorum aliquantum interſit, tamen inter victorias non multum interfuturum. alteros propemodum jam ſumus experti: de altero, nemo eſt quin cogitet quam ſit metuendus iratus victor armatus. Hoc loco ſi videor augere dolorem tuum, quem conſolando levare debebam, fateor me communium malorum conſolationem

tionem nullam invenire præter illam, quæ tamen, si possis eam suscipere, maxima est, quaque ego quotidie magis utor, Conscientiam rectæ voluntatis maximam consolationem esse rerum incommodarum, necesse ullum magnum malum præter culpam. à qua quando tantum absumus, ut etiam optime senserimus, eventusq; magis nostri consilii, quam consilium reprehendatur; & quando præstitimus, quod debuimus: moderate, quod evenit, feramus. Sed hoc mihi tamen non sumo, ut te consoler de communibus miseriis, quæ & ad consolandum majoris ingenii, & ad ferendum singularis virtutis indigent. Illud cuivis facile est docere, cur præcipue tu dolore nihil debeas; ejus enim qui tardior in te levando fuit, quam fore putaremus, non est mihi dubia de tua salute sententia: de aliis autem non arbitror te exspectare quid sentiam. Reliquum est ut te angat, quod absis à tuis tamdiu. res molesta, præsertim ab iis pueris, quibus nihil potest esse festivius. Sed ut antea ad te scripsi, tempus est hujusmodi, ut suam quisq; conditionem miserrimam putet, & ubi quisq; sit, ibi esse minime velit. Equidem, nos quod Romæ sumus, miserrimum esse duco, non solum quod in omnibus malis acerbius est videre quam audire, sed etiam quod ad omnes casus subitorum periculorum magis objecti sumus,

quam si abessemus. etsi meipsum consolatorē tuum non tantum litteræ,quibus semper studui,quantum longinquitas temporis mitigavit. Quanto fuerim dolore, meministi, in quo prima illa consolatio est, vidisse me plus quam cæteros, cum cupiebam quamvis iniqua conditione pacē Quod etsi casu, non divinatione mea, factum est, tamē hac inani prudentiæ laude delector. Deinde, quod mihi ad consolationē commune tecum est, si jam vocer ad exitum vitæ, non ab ea repub. avellar,qua carendum esse dolea,præsertim cum id sine ullo sensu futurum sit. Adjuvat etiam ætas & acta jam vita,quæ cum cursu suo bene confecto delectatur,tum vetat in eo vī timere, quo nos jam natura ipsa pæne perduxerit. Postremo,is vir, vel etiam ii viri,hoc bello occiderunt,ut impudentia videatur,eandē fortunā si res cogat,recusare. Equidem mihi omnia propono, nec ullum est tantum malum quod non putem impendere. Sed cum plus in metuendo mali sit, quam in illo ipso quod timetur, desino : præsertim cum id impendeat, in quo non modo dolor nullus, verum finis etiam doloris futurus sit. Sed hæc satis multa, vel plura potius quam necesse fuit; facit autem non loquacitas mea, sed benevolentia longiores epistolas. Servium discessisse Athenis moleste tuli. non enim dubito quin magnæ

tibi

tibi levationi ſit ſolitus eſſe quotidianus congreſſus & ſermo cum familiariſſimi hominis, tum optimi & prudentiſſimi viri. Tu velim te, ut debes & ſoles, tua virtute ſuſtentes. Ego, quæ te velle, quæque ad te & ad tuos pertinere arbitrabor, omnia ſtudioſe diligenterque curabo. quæ cum faciam, benevolentiam tuam erga me imitabor, merita non aſſequar. Vale.

XXXIV. M. T. CICERO CÆCINÆ S. D.

VEreor ne deſideres officium meum, quod tibi pro noſtra & meritorum multorum & ſtudiorum & partium conjunctione deeſſe non debet: ſed tamen vereor ne litterarum à me officium requiras: quas tibi & jampridem & ſæpe miſiſſem, niſi quotidie melius expectans, gratulationem quam confirmationem animi tui, complecti litteris maluiſſem. Nunc autem, ut ſpero, brevi gratulabimur: itaq; in aliud tempus id argumentum epiſtolæ differo. His autem litteris animum tuum, quem minime imbecillum eſſe & audio & ſpero, etſi non ſapientiſſimi, at amiciſſimi hominis, autoritate confirmandum etiam atq; etiam puto; nec iis quidem verbis, quibus te conſoler ut afflictum & jam omni ſpe ſalutis orbatum, ſed ut eum, de cujus incolumitate non plus dubitem quam te memini dubitare de mea. Nam cum me ex repub. expu-

liſſent ii,qui illam cadere poſſe, ſtante me, non putarant:memini me ex multis hoſpitibus,qui ad me ex Aſia,in qua tu eras,venerant,audire,te de glorioſo & celeri reditu meo confirmare.Si te ratio quædam Etruſcædiſciplinæ,quamà patre,nobiliſſimo atq; optimo viro, acceperas, non fefellit : nec nos quidem noſtra divinatio fallet, quam tum ſapientiſſimorum virorum monumentis atq; præceptis, plurimoq;,ut tu ſcis,doctrinæ ſtudio,tum magno etiam uſu tractandæ republicæ,magnaq; noſtrorum temporum varietate conſecuti ſumus.Cui quidem divinationi hoc plus confidimus,quod ea nos nihil in his tam obſcuris rebus tamq; perturbatis unquam omnino fefellit.Dicerem, quæ antea futura dixiſſem,ni vererer ne ex eventis fingere viderer.Sed tamen plurimi ſunt teſtes,me & initio,ne conjungeret ſe cum Cæſare,monuiſſe Pompejum,& poſtea, ne ſejungeret. conjunctione frangi ſenatus opes, disjunctione civile bellum excitari videbam.Atqui utebar familiariſſime Cæſare,Pompejum faciebam plurimi : ſed erat meum conſilium cum fidele Pompejo, tum ſalutare utriq;. Quæ præterea præviderim, prætereo. nolo enim hunc de me optime meritum exiſtimare, ea me ſuaſiſſe Pompejo, quibus ille ſi paruiſſet, eſſet hic quidem clarus in toga & princeps,ſed tantas opes quantas nunc habet,

non

non haberet. Eundem in Hispaniam censui. quod si feciſſet, civile bellum nullum omnino fuiſſet. Rationem haberi abſentis, non tam pugnavi ut liceret, quam ut, quando ipſo conſule pugnante, populus juſſerat, haberetur. Cauſa belli orta eſt: quid ego prætermiſi aut monitorum aut querelarum, cum vel iniquiſſimam pacem juſtiſſimo bello anteferrem? Victa eſt autoritas mea non tam à Pompejo (nam is movebatur) quam ab iis qui duce Pompejo freti, peropportunam & rebus domeſticis & cupiditatibus ſuis illius belli victoriam fore putabant. Suſceptum bellum eſt, quieſcente me: depulſum ex Italia, manente me quoad potui. ſed valuit apud me plus pudor meus, quam timor. veritus ſum deeſſe Pompeji ſaluti, cum ille aliquando non defuiſſet meæ. Itaq; vel officio, vel fama bonorum, vel pudore victus, ut in fabulis Amphiaraus, ſic ego prudens & ſciens ad peſtem ante oculos poſitam ſum profectus. Quo in bello nihil adverſi accidit non prædicente me. Quare, quando (ut augures & aſtrologi ſolent) ego quoque augur publicus ex meis ſuperioribus prædictis conſtitui apud te autoritatem augurii & divinationis meæ, debet habere fidem noſtra prædictio. Non igitur ex alitis involatu, nec è cantu ſiniſtro oſcinis, (ut in noſtra diſciplina eſt) nec è tripudiis ſoliſtimis, aut ſomniis, tibi

auguror: ſed habeo alia ſigna quæ obſervem; quæ etſi non ſunt certiora illis, minus tamen habent vel obſcuritatis vel erroris. Notantur autem mihi ad divinandum ſigna duplici quadam via: quarum alteram duco è Cæſare ipſo, alteram è temporum civilium natura atq; ratione. In Cæſare hæc ſunt: mitis clemenſq; natura, qualis exprimitur præclare illo libro querelarum tuarum. Accedit, quod mirifice ingeniis excellentibus, quale eſt tuum, delectatur. Præterea cedit multorum juſtis & officio incenſis, non inanibus aut ambitioſis voluntatibus. In quo vehementer eum conſentiens Etruria movebit, Cur hæc igitur adhuc parum profecerunt? Quia non putat ſe ſuſtinere cauſas poſſe multorum, ſi tibi, cui juſtius videtur iraſci poſſe, conceſſerit. Quæ eſt igitur (inquies) ſpes ab irato? Ex eodem fonte ſe hauſturum intelligit laudes ſuas, è quo ſit leviter aſperſus. Poſtremo, homo eſt valde acutus & multum providens: intelligit te, hominem in parte Italiæ minime contemnenda facile omniū nobiliſſimū, & in communi repub. cuivis ſummorū tuæ ætatis, vel ingenio, vel gratia, vel fama populi Rom. parem, non poſſe prohiberi à repub. diutius. Nolet hoc temporis potius eſſe aliquando beneficium, quam jam ſuum. Dixi de Cæſare: nunc dicam de temporum rerumq; natura. Nemo eſt tam inimicus ei cauſæ,

causæ, quam Pompejus, animatus melius quam paratus, susceperat, qui nos malos cives dicere aut homines improbos audeat. In quo admirari soleo gravitatem & justitiam & sapientiam Cæsaris, nunquam nisi honorificentissime Pompejum appellat. At in ejus personam multa fecit asperius. Armorum ista & victoriæ sunt facta, non Cæsaris. At nos quemadmodum est complexus? Cassium sibi legavit: Brutum Galliæ præfecit, Sulpitium Græciæ: Marcellum, cui maxime succensebat, cum summa illius dignitate restituit. Quo igitur hæc spectant? rerum hoc natura & civilium temporum non patietur: nec manens nec mutata ratio feret; primum ut non in causa pari eadem sit & conditio & fortuna omnium; deinde, ut in eam civitatem boni viri & boni cives, nulla ignominia notati, non revertantur, in quam tot, nefariorum scelerum condemnati, reverterunt. Habes augurium meum, quo, si quid addubitarem, non potius uterer, quam illa consolatione, qua facile fortem virum sustentarem, te, si explorata victoria arma sumpsisses pro repub. (ita enim tum putabas) non nimis esse laudandum: sin propter incertos exitus eventusq; bellorum posse accidere ut vinceremur, putasses, non debere te ad secundam fortunam bene paratum fuisse, adversam ferre nullo modo posse. Disputarem etiam, quanto solatio tibi consci-

entia tui facti, quantæ delectationi in rebus adversis literæ esse deberent. Commemorarem non solum veterum, sed horum etiam recentium vel ducum vel comitum tuorum gravissimos casus. etiam externos multos claros viros nominarem. Levat enim dolorem communis quasi legis & humanæ conditionis recordatio. Exponerem etiam, quemadmodum hic, & quanta in turba quantaq; in confusione rerum omnium, viveremus, necesse est enim minore desiderio perdita repub. carere, quam bona. Sed hoc genere nihil opus est. incolumem te cito, ut spero, vel potius ut perspicio, videbimus. Interea tibi absenti, & huic, qui adest, imagini animi & corporis tui, constantissimo atq; optimo filio tuo studium, officium, operam, laborem meum, jampridem & pollicitus sum, & deduli nunc hoc amplius, quod me amicissime quotidie magis Cæsar amplectitur, familiares quidem ejus sicuti neminem. apud quem quicquid valebo vel autoritate, vel gratia, valebo tibi. Tu cura ut cum firmitudine te animi, tum etiam spe optima, sustentes. Vale

XXXV. CÆCINA CICERONI S. D.

Quod tibi non tam celeriter liber est redditus, ignosce timori nostro, & miserere temporis. Filius, ut audio, pertimuit (neque injuria) si liber exisset, quando non tam interest quo animo scribatur, quam quo accipi-

cipiatur, ne ea res inepte mihi noceret; cum præsertim adhuc styli pœnas dem. Qua quidem in re singulari sum fato: nam cum mendum scripturæ litura tollatur, stultitia fama multetur; meus error exilio corrigitur: cujus summa criminis est, quod armatus adversario maledixi. Nemo nostrum est, ut opinor, quin vota victoriæ suæ fecerit: nemo quin, etiam cum de alia re immolaret, tamen eo quidem ipso tempore, ut quamprimum Cæsar superaretur, optarit. Hoc si non cogitat, omnibus rebus felix est: si scit & persuasus est, quid irascitur ei qui aliquid scripsit contra suam voluntatem, cum ignoret omnibus qui multa deos venerati sint contra ejus salutem? Sed, ut eodem revertar, causa hæc fuit timoris: Scripsi de te parce mediusfidius & timide, non revocans me ipse, sed pæne refugiens. Genus autem hoc scripturæ non modo liberum, sed incitatum atq; elatum esse debere, quis ignorat? solutum existimatur esse, alteri maledicere; tamen cavendum est ne in petulantiam incidas: impeditum, seipsum laudare, ne vitium arrogantiæ subsequatur: solum vero liberum, alterum laudare; de quo quicquid detrahas, necesse est aut infirmitati aut invidiæ assignetur. Ac nescio an tibi gratius opportuniusq; acciderit. nam quod præstare non poteram, primum erat non attingere: secundum beneficium, quam parcissime facere. sed tamen ego me quidem

dem ſuſtinui: multa minui, multa ſuſtuli; complura ne poſui quidē. Quemadmodum igitur ſcalarum gradus, ſi alios tollas, alios incidas, nonnullos male hærentes relinquas, ruinæ periculū ſtruas, non aſcenſum pares: ſic tot malis tum victum, tum fractum ſtudium ſcribendi, quid dignum auribus aut probabile poteſt efferre? Cum vero ad ipſius Cæſaris nomen veni, toto corpore contremiſco, non pœnæ metu, ſed ipſius judicii. totum enim Cæſarem non novi. Quem putas animum eſſe, ubi ſecum loquitur? hoc probabit: hoc verbum ſuſpicioſum eſt. Quid ſi muto? at vereor ne pejus ſit. Age vero laudo aliquem. num offendo? cum porro non offendam, quid ſi non vult? Armati ſtylum perſequitur, victi & nondum reſtituti quid facies? Auges etiam tu mihi timorem, qui in Oratore tuo caves tibi per Brutum, & ad excuſationem ſocium quæris. Ubi hoc tu omnium patronus facias, quid me, veterem tuum, nunc omnium clientem, ſentire oportet? In hac igitur calumnia timoris, & cæcæ ſuſpicionis tormento, cum plurima ad alieni ſenſus conjecturam, non ad ſuum judicium ſcribantur, quā difficile ſit evadere, ſi minus expertus es (quod te ad omnia ſummum atq; excellens armavit ingenium) nos ſentimus. Sed tamen ego filio dixeram, librum tibi legeret, & auferret: aut ea conditione daret, ſi reciperes te correcturum: hoc

eſt,

eſt,ſi totum alium faceres. De Aſiatico itinere,quanquã ſumma me neceſſitas premebat,ut imperaſti feci. Te pro me quid horter? Vides tempus veniſſe quo neceſſe ſit de nobis conſtitui. Nihil eſt,mi Cicero,quod filium meum exſpectes. adoleſcens eſt; omnia excogitare, vel ſtudio, vel ætate,vel metu non poteſt. Totum negotium tu ſuſtineas oportet:in te mihi omnis ſpes eſt,tu pro tua prudentia, quibus rebus gaudeat, quibus capiatur Cæſar, tenes,à te omnia proficiſcantur,& per te ad exitum perducantur neceſſe eſt. apud ipſum multum, apud ejus omnes plurimum potes. Unum ſi tibi perſuaſeris, non hoc eſſe tui muneris, ſi quid rogatus fueris ut facias (quanquam id magnum & amplum eſt) ſed totum tuum eſſe onus,perficies: niſi forte aut in miſeria nimis ſtulte,aut in amicitia nimis imprudenter tibi onus impono Sed utriq; rei excuſationem tuæ vitæ conſuetudo dat. nam quod ita conſueviſti pro amicis laborare, non jam ſic ſperant abs te,ſed etiam ſic imperant tibi familiares. Quod ad librum attinet, quem tibi filius dabit.; peto à te ne exeat: aut ita corrigas, ne mihi noceat. Vale.

XXXVI. M. T. C. THORANIO S. D.

ETſi cum hæc ad te ſcriberem, aut appropinquare exitus hujus calamitoſiſſimi belli,aut jam aliquid actum & confectũ videbatur: tamen quotidie commemorab̃,

te

te unum in tanto exercitu mihi fuisse assensorem, & me tibi; soloſq; nos vidisse quantum esset in eo bello mali, in quo, spe pacis excluſa, ipsa victoria futura esset acerbissima, quæ aut interitum allatura esset, si victus esses, aut, si vicisses, servitutem. Itaq; ego, quem tum fortes illi viri & sapientes Domitii & Lentuli, timidum esse dicebant (& eram plane: timebam enim ne evenirent ea quæ acciderunt) idem nunc nihil timeo, & ad omnem eventum paratus sum. Cùm aliquid videbatur caveri posse, tum id negligi dolebam: nunc vero everſis omnibus rebus, cum consilio profici nihil possit, una ratio videtur, quicquid evenerit, ferre moderate: præsertim cum omnium rerum mors sit extremum; & mihi sim conscius, me, quoad licuerit, dignitati reip. consuluisse, &, hac amissa, salutem retinere voluisse. Hæc scripsi, non ut de me ipse dicerem, sed ut tu, qui conjunctissima fuisti mecum & sententia & voluntate, eadem cogitares. Magna enim consolatio est, cum recordere, etiamsi secus acciderit, te tamen recte vereq; sensisse. Atq; utinam liceat aliquando aliquo reip. statu nos frui, interq; nos conferre solicitudines noſtras, quas pertulimus tum, cum timidi putabamur, quia dicebamus ea futura quæ facta sunt. De tuis rebus nihil esse quod timeas, præter universæ reipublicæ interitum, tibi confirmo.

De

De me autem sic velim judices, quantum ego possim, me tibi, saluti tuæ, liberisque tuis summo cum studio præsto semper futurum. Vale.

XXXVII. M. T. C. M. MARIO S. D.

SI te dolor aliquis corporis, aut infirmitas valetudinis tuæ tenuit, quo minus ad ludos venires: fortunæ magis tribuo quam sapientiæ tuæ. Sin hæc, quæ cæteri mirantur, contemnenda duxisti, & cum per valetudinem posses, venire tamen noluisti: utrumq; lætor, & sine dolore corporis te fuisse, & animo valuisse, cum ea quæ sine causa mirantur alii, neglexeris: modo ut tibi constiterit fructus otii tui; quo quidem tibi perfrui mirifice licuit, cum esses in ista amœnitate pæne solus relictus. Neque tamē dubito quin tu ex illo cubiculo tuo, ex quo tibi Stabianum perforasti, & patefecisti Seianum, per eos dies matutina tempora lectiunculis consumpseris: cum illi interea qui te isthic reliquerunt, spectarent communes mimos semisomni. Reliquas vero partes diei tu consumebas iis delectationibus, quas tibi ipsi ad arbitrium tuum compararas, nobis autem erant ea perpetienda, quæ scilicet P. Mæcius probavisset. Omnino, si quæris, ludi apparatissimi, sed non tui stomachi. conjecturā enim facio de meo. Nam primum honoris causa in scenam redierant

rant ii, quos ego honoris cauſa de ſcena deceſſiſſe arbitrabar. deliciæ vero tuæ noſter Æſopus ejuſmodi fuit, ut ei deſinere per omnes homines liceret. is jurare cum cœpiſſet, vox eum defecit in illo loco, Si ſciens fallo. Quid tibi ego alia narrem? noſti enim reliquos ludos. Quid? ne id quidem leporis habuerunt, quod ſolent mediocres ludi. apparatus enim ſpectatio tollebat omnem hilaritatem. quo quidem apparatu non dubito quin animo æquiſſimo carueris. Quid enim delectationis habent ſexcenti muli in Clytemneſtra? aut in Equo Trojano craterarum tria millia? aut armatura varia peditatus & equitatus, ut in aliqua pugna? quæ popularem admirationem habuerunt, delectationem tibi nullam attuliſſent. Quod ſi tu per eos dies operam dediſti Protogeni tuo: dummodo is tibi quidvis potius quam orationes meas legerit; næ tu haud paulo plus quam quiſquam noſtrum, delectationis habuiſti. Nō enim te puto Græcos aut Oſcos ludos deſideraſſe, præſertim cum Oſcos ludos vel in ſenatu noſtro ſpectare poſſis, Græcos vero ita non ames, ut ne ad villam quidem tuam via Græca ire ſoleas. Nam quid ego te athletas putem deſiderare, qui gladiatores contempſeris? in quibus ipſe Pompejus confitetur ſe & operam & oleum perdidiſſe. Reliquæ ſunt venationes, binæ per dies quinq; magnificæ, nemo negat: ſed quæ

poteſt

poteſt eſſe homini politico delectatio, cum aut homo imbecillus à valentiſſima beſtia laniatur, aut præclara beſtia venabulo tranſverberatur? Quæ tamen ſi videnda ſunt, ſæpe vidiſti: neque nos, qui hæc ſpectavimus, quicquam novi vidimus. Elephantorum extremus dies fuit: in quo admiratio magna vulgi atque turbæ, delectatio nulla exſtitit: quinetiam miſericordia quædam conſecuta eſt, atque opinio ejuſmodi, eſſe quandam illi belluæ cum genere humano ſocietatem. His ego tamen diebus, ludis ſcenicis, ne forte videar tibi non modo beatus, ſed liber omnino fuiſſe, dirupi pæne me in judicio Galli Caninii, familiaris tui. Quod ſi tam facilem populum haberem quam Æſopus habuit, libenter mehercule artem deſinerem, tecumque & cum ſimilibus noſtri viverem. Nam me cum antea tædebat, cum & ætas & ambitio hortabantur, & licebat denique, quem nolebam, non defendere: tum vero hoc tempore vita nulla eſt. neq; enim fructum ullum laboris exſpecto: & cogor nonnunquam homines non optime de me meritos, rogatu eorum qui bene meriti ſunt defendere. Itaque quæro cauſas omnes aliquando vivendi arbitratu meo: teque, & iſtam rationem otii tui, & laudo vehementer & proba: quodque nos minus interviſis, hoc fero animo æquiore. quod ſi Romæ eſſes, tamen

tamen neque nos lepore tuo, neque te, ſiquis eſt in me, meo frui liceret, propter moleſtiſſimas occupationes meas: quibus ſi me relaxaro (nam ut plane exſolvam, non poſtulo) teipſum quidem, qui multos annos nihil aliud commentaris, docebo profecto quid ſit humaniter vivere. Tu modo iſtam imbecillitatem valetudinis tuæ ſuſtenta & tuere, ut facias, ut noſtras villas obire, & mecum noſtra ſimul lecticula concurſare poſſis. Hæc ad te pluribus verbis ſcripſi quam ſoleo, non otii abundantia, ſed amoris erga te: quod me quadam epiſtola ſubinvitaras, ſi memoria tenes, ut ad te aliquid ejuſmodi ſcriberē, quo minus te prætermiſiſſe ludos pœniteret. Quod ſi aſſecutus ſum, gaudeo; ſin minus, hoc mē tamen conſolor, quod poſthac ad ludos venies, noſque viſes, neque in epiſtolis relinques meis ſpem aliquam delectationis tuæ. Vale.

XXXVIII. M. T. C. MARIO S. D.

PErſæpe mihi cogitanti de communibus miſeriis, in quibus tot annos verſamur, & (ut video) verſabimur, ſoler in mentem venire illius temporis, quo proxime fuimus una: quinetiam ipſum diem memoria teneo. Nam ad III. idus Majas, Lentulo & Marcello coſſ. cum in Pompejanum veſperi veniſſem, tu mihi ſolicito animo præſto

præſto fuiſti. Solicitum autem te habebat cogitatio tum officii, tum etiam periculi mei. Si manerem in Italia, verebare ne officio deeſſem: ſi proficiſcerer ad bellum, periculum te meum commovebat. Quo tempore vidiſti profecto me quoq; ita conturbatum. ut non explicarem quid eſſet optimum factu. pudori tamen malui famæque cedere, quam ſalutis meæ rationem ducere. Cujus me mei facti pœnituit, non tam propter periculum meum, quam propter vitia multa, quæ ibi offendi quo veneram: primum neq; magnas copias, neq; bellicoſas: deinde, extra ducem paucoſq; præterea, (de principibus loquor) reliqui primum in ipſo bello rapaces, deinde in oratione ita crudeles, ut ipſam victoriam horrerem maximum autem æs alienum ampliſſimorum virorum. quid quæris? nihil boni præter cauſam. Quæ cum vidiſſem, deſperans victoriam, primum cœpi ſuadere pacem, cujus fueram ſemper autor: deinde, cum ab ea ſententia Pompejus valde abhorreret, ſuadere inſtirui ut bellum duceret. Hoc interdum probabat, & in ea ſententia videbatur fore, & fuiſſet fortaſſe, niſi quadam ex pugna cœpiſſet ſuis militibus confidere. Ex eo tempore vir ille ſummus, nullus imperator fuit. Signa tyrone & collectitio exercitu cum legionibus robuſtiſſimis contulit: victus, turpiſſime, amiſſimis etiam

caſtris,

caſtris, ſolus fugit. Hunc ego belli mihi finem feci: nec putavi, cum integri pares non fuiſſemus, fractos ſuperiores fore. Diſceſſi ab eo bello, in quo aut in acie cadendum fuit, aut in aliquas inſidias incidendum, aut deveniendum in victoris manus, aut ad Jubam confugiendum, aut capiendus tanquam exſilio locus, aut conſciſcenda mors voluntaria. Certe nihil fuit præterea, ſi te victori nolles aut non auderes committere. Ex omnibus autem iis, quæ dixi, incommodis nihil tolerabilius exſilio, præſertim innocenti, ubi nulla adjuncta eſt turpitudo: addo etiam, cum ea urbe careas, in qua nihil ſit quod videre poſſis ſine dolore. Ego cum meis ſi quicquam nunc cujuſpiam eſt) etiam in meis eſſe malui. quæ acciderunt, omnia dixi futura. veni domum, non quod optima vivendi conditio eſſet, ſed tamen, ſi eſſet aliqua forma reipub. tanquam in patria ut eſſem; ſi nulla, tanquam in exſilio. Mortem mihi cur conſciſcerem, cauſa nulla viſa eſt: cur optarem, multa. vetus eſt enim, Ubi non ſis qui fueris, non eſſe cur velis vivere. Sed tamen, Vacare culpa magnum eſt ſolatium. præſertim cum habeam duas res, quibus me ſuſtentem, optimarum artium ſcientiam, & maximarum rerum gloriam: quarum altera mihi vivo nunquam eripietur, altera ne mortuo quidem. Hæc ad te ſcripſi verboſius,

sius, & tibi molestus fui, quod te cum mei, tū reipub. cognovi amantissimum. Notum tibi omne consilium meum esse volui, ut primum scires, me nunquam voluisse plus quenquam posse quam universam remp. postea autem quam alicujus culpa tantum valeret unus, ut ei obsisti non posset, me voluisse pacem: amisso exercitu, & eo duce in quo spes fuerat uno, me voluisse etiam reliquis omnibus postquam non potuerim, mihi ipsi finem feciſſe belli: nunc autem, si hæc civitas est, civem esse me; si non, exsulem esse, non incommodiore loco quam si me Rhodum aut Mitylenas contulissem. Hæc tecum coram maluera m: sed, quia longius fiebat, volui per litteras eadem, ut haberes quod diceres, si quando in vituperatores meos incidisses. Sunt enim qui, cum meus interitus nihil fuerit reipub. profuturus, criminis loco putent esse quod vivam. Quibus ego certo scio non videri satis multos periisse: qui si me audissent, quamvis iniqua pace, honeste tamen viverent; armis enim inferiores, non causa, fuissent. Habes epistolam verbosiorē fortasse quam velles. quod tibi ita videri putabo, nisi mihi longiorem remiseris. Ego, si, quæ volo, expediero, brevi tempore te, ut spero, videbo. Vale.

XXXIX. DO-

XXXIX. DOLABELLA M. T. CICERONI S. D.

SI vales, gaudeo: & ipse valeo, & Tullia nostra recte valet. Terentia minus belle habuit: sed certum scio, jam convaluisse eam. præterea rectissime sunt apud te omnia. Etsi nullo tempore in suspicionem tibi debui venire, partium causa potius, quam tua, tibi suadere ut te aut cum Cæsare nobiscumq; conjungeres, aut certe in otium referres: præcipue nunc, jam inclinata victoria, ne possum quidem in ullam aliam incidere opinionem, nisi in eam, in qua scilicet tua de re tibi suadere videar, quod pie tacere non possum. Tu autem, mi Cicero, sic hæc accipies, ut, sive probabuntur tibi, sive non probabuntur, ab optimo certe animo ac deditissimo tibi & cogitata & scripta esse judices. Animadvertis Cn. Pompejum nec nominis sui, nec rerum gestarum gloria, nec etiam regum aut nationum clientelis, quas ostentare crebro solebat esse tutum, & hoc etiam quod infimo cuiq; contigit, illi non posse contingere, ut honeste effugere possit, pulso Italia, amissis Hispaniis, capto exercitu veterano, circumvallato nunc denique. quod nescio an ulli unquā nostro acciderit imperatori. Quamobrem quid aut ille sperare possit, aut tu, animum adverte pro tua prudentia. sic enim facillime, quod tibi utilissimum erit consi-

consilii capies. Illud autem à te peto, ut, si jam ille evitaverit hoc periculum, & se abdiderit in classem, tu tuis rebus consulas, & aliquando tibi potius, quam cuivis, sis amicus. Satisfactum est jam à te vel officio, vel familiaritati; satisfactum etiam partibus, & ei reipub. quam tu probabas: reliquum est, ubi nunc est resp. ibi simus, potius quam, dum illam veterem sequimur, simus in nulla. Quare velim, mi jocundissime Cicero, si forte Pompejus, pulsus his quoq; locis, rursus alias regiones petere cogatur, ut tu te vel Athenas, vel in quamvis quietam recipias civitatem. quod si eris facturus, velim mihi scribas: ut ego, si ullo modo potero, ad te advolem. Quæcunq; de tua dignitate ab imperitore erunt impetranda, quia est humanitate Cæsar, facillimū erit ab eo tibi ipsi impetrare: & meas tamen preces apud eum non minimum autoritatis habituras puto. Erit tuæ quoq; fidei & humanitatis, curare ut is tabellarius, quem ad te misi, reverti possit ad me, & à te mihi litteras. Vale.

XL. M. T. C. DOLABELLÆ SUO S. D.

VEl meo ipsius interitu mallem litteras meas desiderares, quam eo casu, quo sum gravissime afflictus: quem ferrem certe moderatius, si te haberem: nam & oratio tua prudens, & amor erga me singularis multum levaret

levaret. Sed quoniam brevi tempore, ut opinio noſtra eſt, te ſum viſurus, ita me affectum offendes, ut multum à te poſſim juvari. non quo ita ſim fractus, ut aut hominē me eſſe oblitus ſim, aut fortunæ ſuccumbendum putem: ſed tamen hilaritas illa noſtra, & ſuavitas, quæ te præter cæteros delectabat, erepta mihi omnis eſt; firmitatem tamen & conſtantiam, ſi modo fuit aliquando in nobis, eandem cognoſces quam reliquiſti. Quod ſcribis, prælia te mea cauſa ſuſtinere: non tam id laboro, ut, ſi qui mihi obtrectent, à te refutentur, quam intelligi cupio (quod certe intelligitur) me à te amari. quod ut facias, te etiam atq; etiam rogo: ignoſcaſq; brevitati mearum literarum; nam & celeriter una futuros nos arbitror, & nondum ſatis confirmatus ſum ad ſcribendum. Vale.

XLI. M. T. C. DOLABELLÆ COS S. D.

ETſi contentus eram, mi Dolabella, tua gloria, ſatiſq; ex ea magnam lætitiam voluptatemq; capiebam: tamen non poſſum non confiteri, cumulari me maximo gaudio, quod vulgo hominum opinio ſocium me adſcribat tuis laudibus. Neminē conveni (convenio autem quotidie plurimos. ſunt enim permulti optimi viri, qui valetudinis cauſa in hæc loca conveniant, præterea ex municipiis frequentes neceſſarii mei) quin omnes.

omnes,cum te summis laudibus ad cœlum extulerunt,mihi continuo maximas gratias agant.negant enim se dubitare quin tu meis præceptis &consiliis obtemperans,præstantissimum te civem & singularem consulem præbeas. Quibus ego quanquam verissime possum respondere, te, quæ facias, tuo judicio & tua sponte facere, nec cujusquam egere consilio : tamen neq; plane assentior, ne imminuam tuam laudem, si omnis à meis consiliis profecta videatur ; neq; valde nego;sum enim avidior etiam, quam satis est, gloriæ. Est tamen non alienum à dignitate tua, quod ipsi Agamemnoni, regum regi, fuit honestum, habere aliquem in consiliis capiundis Nestorem: mihi vero glorioſum, te juvenem consulē florere laudibus,quasi alumnum disciplinæ meæ. L. quidem Cæsar,cum ad eum ægrotum Neapolim venissem, quanquam erat oppressus totius corporis doloribus,tamen antequam me plane salutavit, O mi Cicero, inquit, gratulor tibi,cum tantum vales apud Dolabellam,quantum si ego apud sororis filium valerem,jam salvi esse possemus. Dolabellæ vero tuo & gratulor & gratias ago : quem quidem,post te consulem, solum possumus vere consulem dicere. Deinde multa de facto, ac de regesta : tum nihil magnificentius,nihil præclarius actum unquam, nihil reipub. salutarius. atq; hæc una vox omnium

nium est A te autem peto ut me hanc quasi falsam hæreditatem alienæ gloriæ sinas cernere, meq; aliqua ex parte in societatem tuarum laudum venire patiere. quanquam, mi Dolabella, (hæc enim jocatus sum,) libentius omnes meas, si modo sunt aliquæ meæ laudes, ad te transfuderim, quam aliquam partem exhauserim ex tuis. nam cum te semper tantum dilexerim, quantum tu intelligere potuisti : tum his tuis factis sic incensus sum, ut nihil unquam in amore fuerit ardentius. Nihil est enim (mihi crede) virtute formosius, nihil pulchrius, nihil amabilius. Semper amavi, ut scis, M. Brutum, propter ejus summum ingenium, suavissimos mores, singularem probitatem atq; constantiam: tamen idibus Martiis tantum accessit ad amorem, ut mirarer locum fuisse augendi in eo, quod mihi jampridem cumulatum esse videbatur. Quis erat qui putaret, ad eum amorem quem erga te habebam, posse aliquid accedere ? tantum accessit, ut mihi nunc deniq; amare videar, antea dilexisse. Quare, quid est quod ego te horter, ut dignitati & gloriæ servias? proponam tibi claros viros, quod facere solent qui hortantur ? neminem habeo clariorem quã teipsum; te imitere oportet, tecum ipse certes. nec licet quidem tibi jam, tantis rebus gestis, non tui similem esse. Quod cum ita sit, hortatio non est necessaria, gratu-

gratulatione magis utendum est. contigit enim tibi, quod haud scio an nemini, ut summa severitas animadversionis nō modo non invidiosa, sed etiam popularis esset, & cum bonis omnibus, tum infimo cuiq; gratissima. Hoc si tibi fortuna quadam contigisset, gratularer felicitati tuæ: sed contigit magnitudine tum animi, tum etiam ingenii atq; consilii. Legi enim concionem tuam: nihil illa sapientius. ita pedetentim & gradatim tum accessus à te ad causam facti, tum recessus, ut res ipsa maturitatem tibi animadvertendi omnium concessu daret. Liberasti igitur & urbem periculo, & civitatem metu: neq; solum ad tempus maximam utilitatē attulisti, sed etiam ad exemplum. quo facto intelligere debes in te positā esse remp. tibiq; non modo tuendos, sed etiam ornandos esse illos viros, à quibus initium libertatis profectum est. Sed his te rebus coram plura propediem, ut spero. Tu, quoniam remp. nosq; conservas, fac ut diligentissime teipsum, mi Dolabella, custodias. Vale.

XLII. M. T. C. PAPIRIO PÆTO S. D.

DUabus tuis epistolis respondebo: uni, quā triduo ante acceparam à Zetho; alteri, quam attulerat Phileros tabellarius. Ex prioribus tuis litteris intellexi pergratam tibi esse curam meam valetudinis tuæ: quam tibi perspectam esse gaudeo: sed (mihi crede) non perinde ut est reapse, ex lit-

teris perſpicere potuiſti. Nam cum à ſatis multis(non enim poſſum aliter dicere) & coli me videam, & diligi,nemo eſt illorum omnium mihi te jocundior. nam quod me amas, quod id & jampridem & conſtanter facias, eſt id quidem magnum, atq; haud ſcio an maximum, ſed tibi commune cum multis: quod tu ipſe tam amandus es,tamque dulcis,tamq;in omni genere jocundus, id eſt proprie tuum. Accedunt non Attici,ſed ſalſiores quam illi Atticorum,Romani veteres atq; urbani ſales. Ego autem (exiſtimes licet quod lubet) mirifice capior facetiis,maxime noſtratibus,præſertim cum eas videam primum oblitas Latio tum cum in urbem noſtram eſt infuſa peregrinitas, nunc vero etiam bracchatis & tranſalpinis nationibus; ut nullum veteris leporis veſtigium appareat. Itaque,te cum video,omnes mihi Granios,omnes Lucilios,(vere ut dicam (Craſſos quoq; & Lælios videre videor. Moriar, ſi præter te quenquam reliquum habeo, in quo poſſim imaginem antiquæ & vernaculæ feſtivitatis agnoſcere. Ad hos lepores cum amor erga me tantus accedat, miraris me tanta perturbatione valetudinis tuæ tam graviter exanimatum fuiſſe? Quod autem altera epiſtola purgas te non diſſuaſorem mihi emptionis Neapolitanæ fuiſſe, ſed autorem commorationis urbanæ: neq; ego aliter accepi: intel-

lexi

sexl tamen idem quod his intelligo litteris, non existimasse te, mihi licere, id quod ego arbitrabar, res has nō omnino quidem, sed magnam partem relinquere. Catulum mihi narras, & illa tempora: quid simile? ne mihi quidem ipsi tunc placebat diutius abesse ab reipub. custodia. sedebamus enim in puppi, clavumq; tenebamus: nunc autem vix est in sentina locus. An minus multa S C. futura putas, si ego sim Neapoli? Romæ cum sum, & urgeo forum, S C. scribuntur apud amatorem tuum, familiarem meum. Et quidem, cum in mentem venit, ponor ad scribendum: & ante audio S C. in Armeniam & Syriam esse perlatum, quod in meam sententiam factum esse dicatur, quam omnino mentionem ullam de ea re esse factam. Atq; hoc nolim me jocari putes. nam mihi scito jam à regibus ultimis allatas esse litteras, quibus mihi gratias agant quod se mea sententia reges appellaverim: quos ego non modo reges appellatos, sed omnino natos nescieba. Quid ergo est? tamen quamdiu hic erit noster hic præfectus moribus, parebo autoritati tuæ: cum vero abierit, ad fungos me tuos conferam. Domum si habeo, in denos dies, singulos sumptuariæ legis conferam: sin minus invenero quod placeat, decrevi habitare apud te. scio enim me nihil gratius tibi facere posse. Domum Sullanam

desperabam jam, ut tibi proxime scripsi, sed tamen non abjeci. Tu, velim, ut scribis, cum fabris eam perspicias. si enim nihil est in parietibus aut in tecto vitii, cæteu mihi probabuntur. Vale.

XLIII. M. T. C. PAPIRIO PÆTO S.D.

DElectaverunt me literæ tuæ: in quibus primum amavi amorem tuum, qui te ad scribendum incitavit, verentem ne Silius suo nuncio aliquid mihi solicitudinis attulisset. de quo & tu mihi antea scripseras, bis quidem eodem exemplo; facile ut intelligerem te esse commotum: & ego tibi accurate rescripseram, ut, quoquomodo, in tali re atq; tempore aut liberarem te ista cura, aut certe levarem. Sed quando proximis quoq; literis ostendis, quantæ tibi curæ sit ea res: sic, mi Pæte, habeto, quicquid arte fieri potuerit, (non enim jam satis est consilio pugnare: artificium quoddam excogitandum est) sed tamen quicquid elaborari aut effici potuerit ad istorum benevolentiā conciliandā & colligendam, summo studio me consecutum esse, nec frustra ut arbitror. sic enim color, sic observor ab omnibus iis qui à Cæsare diliguntur, ut ab iis me amari putem. Nam, etsi non facile dijudicatur amor verus & fictus, nisi aliquod incidat ejusmodi tempus, ut, quasi aurum igne, sic benevolentia fidelis pericula aliquo perspici possit; cætera sunt signa communia:

sed

sed ego uno utor argumento, quamobrem me ex animo vereq; arbitrer diligi; quod & nostra fortuna ea est, & illorum, ut simulandi causa non sit. De illo autem quem penes est omnis potestas, nihil video quod timeam, nisi quod omnia sunt incerta, cum à jure discessum est: nec præstari quicquam potest, quale futurum sit quod positum est in alterius voluntate, nè dicam libidine. Sed tamen ejus ipsius nulla re à me offensus est animus: est enim adhibita in ea re ipsa summa à nobis moderatio. ut enim olim arbitrabar esse meum, libere loqui cujus opera esset in civitate libertas; sic ea nunc amissa nihil loqui quod offendat aut illius, aut eorum qui ab illo diliguntur, voluntatem. Effugere autem si velim nonnullorum acute aut facete dictorum offensionem, fama ingenii mihi est abjicienda. quod si id possem, non recusarem. Sed tamen ipse Cæsar habet peracre judicium, &, ut Servius frater tuus (quem litteratissimum fuisse judicio) facile diceret, hic versus Plauti non est, hic est, quod tritas haberet aures notandis generibus poëtarum, & consuetudine legendi: sic audio Cæsarem, cum volumina jam confecerit ἀποθεσμάτων, si quid afferatur ad eum pro meo, quod meum non sit, rejicere solere. quod eo nunc magis facit, quia vivunt mecum fere quotidie illius familiares, Incidunt autem in sermone vario

multa, quæ fortasse illis, cum dixi, nec illiterata nec insulsa esse videantur. Hæc ad illum cum reliquis actis perferuntur: ita enim ipse mandavit. sic fit ut, si quid præterea de me audiat, non audiendum puter. Quamobrem Oenomao tuo nihil utor: etsi posuisti joco versus Attianos. Sed quæ est invidia? aut quid nunc mihi invideri potest? Verum fac esse omnia. sic video philosophis placuisse, iis qui mihi soli videntur vim virtutis tenere, Nihil esse sapientis præstare, nisi culpam. qua videor mihi dupliciter carere: & quod ea senserim, quæ rectissima fuerunt; & quod, cum viderem præsidii non satis esse ad ea obtinenda, viribus certandum cum valentioribus non putarim: ergo in officio boni civis certe non sum reprehendendus. Reliquum est ne quid stulte, ne quid temere dicam faciamve contra potentes. id quoq; puto esse sapientis. Cætera vero, quid quisq; me dixisse dicat, aut quomodo ille accipiat, aut qua fide mecum vivant ii qui me assidue colunt & observant, præstare non possum. Ita fit ut & superiorum consiliorum conscientia & præsentis temporis moderatione me consoler, & illam Attii similitudinem non modo jam ad invidiam, sed ad fortunam transferam: quam existimo, levem & imbecillam, ab animo firmo & gravi, tanquam fluctum à saxo, frangi oportere. Etenim, cum plena sint

monu-

monumenta Græcorum, quemadmodum sapientissimi viri regna tulerint vel Athenis vel Syracusis, cum servientibus suis civitatibus, fuerint ipsi quodam modo liberi: ego me non put m tueri meum statum sic posse, ut neq; offendam animum cujusquam, nec frangam dignitatem meam? Nunc venio ad jocationes tuas: quando tu, secundum Oenomaum Attii, non ut olim solebat, Attellanum, sed, ut nunc fit, mimum introduxi. Quem tu mihi pompilium, quem denarium narras? quam tyrotarichi patinam? facilitate mea ista ferebantur antea: nunc mutata res est. Hirtium ego Dolabellam dicendi discipulos habeo, cœnandi magistros. puto enim te audîsse, (si forte ad vos omnia perferuntur) illos apud me declâmitare, me apud illos cœnitare. Tu autem quod mihi bonam copiam ejures, nihil est. tum enim cum rem augebas, quæstiunculis te faciebam attentiorem: nunc, cum tam æquo animo bona perdas, non eo fis consilio, ut cum me hospitio recipias, æstimationem te aliquam putes accipere. Etiam hæc levior est plaga ab amico, quam à debitore. Nec tamen eas cœnas quæro ut magnæ reliquiæ fiant. quod erit, magnificum sit & lautum. Memini te mihi Phameæ cœnam narrare. temporius fiat: cætera eodem modo. Quod si perseveras me ad matris tuæ cœnam vocare, feram id quo-

que. volo enim videre animum, qui mihi audeat iſta, quæ ſcribis, apponere, aut etiam polypum Miniani Jovis ſimilem. Crede mihi, non audebis. ante meum adventum fama ad te de mea nova lautitia veniet: eam extimeſces. neq; eſt quod in promulſide ſpei ponas aliquid; quam totam ſuſtuli. ſolebam enim antea delectari oleis & lucanicis tuis. Sed quid hæc loquimur? liceat modo iſto venire. Tu vero (volo enim abſtergere animi tui metum) ad tyrotarichum antiquam redi. Ego tibi unum ſumptum afferam, quod balneum calfacias oportebit: cætera more noſtro. ſuperiora illa luſimus. De villa Seliciana & curaſti diligenter, & ſcripſiſti facetiſſime. Itaq; puto me prætermiſſurum. ſalis enim ſatis eſt, ſannionum parum. Vale.

XLIV. M. T. C. PAPIRIO PÆTO S. D.

NOn tu homo ridiculus es, qui cum Balbus noſter apud te fuerit, ex me quæras quid de iſtis municipiis & agris futurum putem? quaſi aut ego quicquam ſciã quod iſte neſciat; aut ſi quid aliquando ſcio, non ex iſto ſoleam ſcire. Imo vero, ſi me amas, tu fac ut ſciam quid de nobis futurum ſit. habuiſti enim in tua poteſtate, ex quo vel ex ſobrio, vel certe ex ebrio, ſcire poſſes. Sed ego iſta, mi Pæte, non quæro. primum quia de lucro prope jam quadriennium vivimus (ſi aut hoc lucrum eſt, aut hæc vita, ſuperſtitem reipub. vivere) deinde, quod ſcire quoq;

quoq; mihi videor quid futurum sit. fiet enim quodcunq; volent qui valebunt: valebunt autem semper arma. Nobis igitur satis esse debet, quicquid conceditur. hoc si quis pati non potuit, mori debuit. Veientem quidem agrum & Capenatem metiuntur. hic non longe abest à Tusculano. Nihil tamen timeo: fruor, dum licet; opto ut semper liceat. Si id minus contigerit, tamen quando ego, vir fortis, idemq; philosophus, vivere pulcherrimum duxi, non possum eum non diligere, cujus beneficio id consecutus sum. qui si cupiat esse remp. qualem fortasse & ille vult, & omnes optare debemus; quid faciat tamen non habet: ita se cum multis colligavit. Sed longius prodior. scribo enim ad te. Hoc tamen scito, non modo me, qui consiliis non interfum, sed neipsum quidem principem scire quid futurum sit. Nos enim illi servimus, ipse temporibus. ita nec ille, quid tempora postulatura sint, nec nos quid ille cogitet, scire possumus. Hæc tibi antea non rescripsi, non quod cessator esse solerem, præsertim in litteris: sed cum explorati nihil haberem, nec tibi solicitudinem ex dubitatione mea, nec spem ex affirmatione afferre volui. Illud tamen adscribam, quod est verissimum, me his temporibus adhuc de isto periculo nihil audisse. Tu tamen pro tua sapientia debebis optare optima, cogitare

difficillima, ferre quæcunq; erunt. Vale.

XLV. M. T. C. PAPIRIO PÆTO S. D.

CUm eſſem otioſus in Tuſculano, propterea quod diſcipulos obviam miſeram, ut iidē me quam maxime conciliarent familiari ſuo, accepi tuas literas pleniſſimas ſuavitatis: ex quibus intellexi, probari tibi meum conſilium, quod ut Dionyſius tyrannus, cum Syracuſis expulſus eſſet, Corinthi dicitur ludum aperuiſſe; ſic ego, ſublatis judiciis, amiſſo regno forenſi, ludum quaſi habere cœperim. Quid quæris? me quoq; delectat conſilium: multa enim conſequor. primum, id quod maxime nunc opus eſt, munio me ad hæc tempora. id cujuſmodi ſit, neſcio: tantum video, nullius adhuc conſilia me huic anteponere, niſi forte mori melius fuit. in lectulo, fateor; ſed non accidit: in acie non fui. Cæteri quidem, Pompeius, Lentulus tuus, Scipio, Afranius, fœde perierunt: at Cato præclare. Jam iſthuc quidem cum volemus licebit: demus modo operam ne tam neceſſe nobis ſit, quam illi fuit; id quod agimus. Ergo hoc primum. ſequitur illud: ipſe melior fio, primum valetudine, quam, intermiſſis exercitationibus, amiſeram: deinde ipſa illa, ſi qua fuit in me, facultas orationis, niſi me ad has exercitationes retuliſſem, exaruiſſet. Extremum illud eſt, quod tu neſcio an primum putes:

plures

plures jam pavones confeci, quam tu pullos columbinos. tu isthic te Atteriano jure delectato, ego me hic Hirtiano. Veni igitur, si vir es, & disce jam περιγράφα, quæ quæris. etsi sus Minervam. Sed quando, ut video, æstimationes tuas vendere non potes, neq; öllam denariorum implere, Romam tibi remigrandum est. satius est hic cruditate, quam isthic fame. Video te bona perdidisse: spero idem isthuc familiares tuos. Actum igitur de te est, nisi provides. Potes multo isto quem tibi reliquum dices esse (quando cantherium comedisti) Romam pervehi. sella tibi erit in ludo, tanquam hypodidascalo, proxima: eam pulvinus sequetur. Vale.

XLVI. M. T. C. PAPIRIO PÆTO S. D.

TAmen à malitia nō discedis: tenuiculo apparatu significas Balbum fuisse contentum. hoc videris dicere, cum reges tam sint continentes, multo magis consulares esse oportere. Nescis me ab illo omnia expiscatum: recta enim à porta domum meam venisse. neq; hoc admiror quod non ad tuam potius: sed illud, quod nec ad suam. Ego autem tribus primis verbis. Quid noster Pætus? At ille adjurans, nusquam se unquā libentius. Hoc si verbis assecutus es, aures ad te afferam non minus elegantes:

si

ſin autem obſonio, peto à te ne pluris eſſe Balbos quam diſertos putes. Me quotidie aliud ex alio impedit: ſed ſi me expediero, ut in iſta loca venire poſſim, non committam, ut te ſero à me certiorem factum putes. Vale.

XLVII. M. T. C. PAPIRIO PÆTO S. D.

DUpliciter delectatus ſum tuis litteris: & quod ipſe riſi, & quod te intellexi jam poſſe ridere. Me autem à te, ut ſcurram velitem, malis oneratum eſſe, non moleſte tuli. Illud doleo, in iſta loca venire me, ut conſtitueram, non potuiſſe. habuiſſes enim non hoſpitem, ſed contubernalem. at quem virum? non eum quem tu ſolitus es promulſide conficere. integram famem ad ovum affero: itaq; ad aſſum vitulinum opera perducitur. Illa mæa, quæ ſolebas ante laudare, ô hominem facilem! ô hoſpitem non gravem! abierunt. nam omnem noſtram de repub. curam, cogitationem de dicenda in ſenatu ſententia, commendationem cauſarum abjecimus: in Epicuri nos, adverſarii noſtri, caſtra conjecimus: nec tamen ad hanc inſolentiam, ſed ad illam tuam lauritiam; veterem, dico, cum in ſumptum habebas: etſi nunquam pura prædia habuiſti. Proinde te para: cum homine edaci tibi res eſt, & qui jam aliquid intelligat, ὀψιμαθεῖς autem homines.

mines scis quã insolentes sint. de discendæ tibi sunt sportellæ & artolagani tui. Nos jam ex areis tantum habemus, vt Verrium tuum, & Camillum (qua munditia homines! qua elegantia!) vocare sæpius audeamus. Sed vide audaciam: etiam Hirtio cœnam dedi, sine pavone tamen. in ea cœna cocus meus, præter jus fervens, nihil potuit imitari. Hæc igitur est nunc vita nostra. mane salutamus domi & bonos viros multos, sed tristes, & hos lætos victores: qui me quidem perofficiose & peramanter observant. Ubi salutatio defluxit, litteris me involvo: aut scribo, aut lego. Veniunt etiam qui me audiant, quasi doctum hominẽ, quia paulo sum quam ipsi doctior. Inde corpori omne tempus datur. Patrium eluxi jam & gravius & diutius quam ulla mater unicum filium. Sed cura, si me amas, ut valeas: ne ego, te jacente, bona tua comedã. statui enĩ tibi ne ægroto quidẽ parcere. Vale.

XLVIII. M. T. C. PAPIRIO PÆTO S. D.

AIn' tandem? insanire tibi videris, quod imitere verborum meorum, ut scribis, fulmina? Tum insanires, si consequi non posses: cum vero etiam vincas, me prius irrideas, quam te, oportet. Quare nihil tibi opus est illud à Trabea, sed potius ἀπόφθεγμα meum. Veruntamen quid ego tibi videor in epistolis? nonne plebeio sermone agere

agere tecum? nec enim ſemper eodē modo. Quid enim ſimile habet epiſtola aut judicio, aut concioni? quin ipſa judicia non ſolemus omnia tractare uno modo. Privatas cauſas, & eas tenues, agimus ſubtilius: capitis, aut famæ, ſcilicet ornatius. epiſtolas vero quotidianis verbis texere ſolemus. Sed tamen, mi Pæte, qui tibi venit in mentem negare, Papirium quenquam unquam niſi plebeium fuiſſe? fuerunt enim patricii minorum gentium: quorum princeps L. Papirius Mugillanus, qui conſul cum L. Sempronio Atratino fuit, cum antea cenſor cum eodem fuiſſet, annis poſt R. C. CCCXII. ſed tum Papiſii dicebamini. Poſt hunc XIII. fuerunt, ſella curuli, ante L. Papirium Craſſum, qui primus Papiſius eſt vocari deſitus. Is dictator cum L. Papirio Curſore magiſtro equitum factus eſt, annis poſt R. C. CCCCXV. & quadriennio poſt conſul cum C. Duillio. Hunc ſecutus eſt Curſor, homo valde honoratus: deinde L. Maſſo ædilitius; inde multi Maſſones: quorum quidem tu omnium patriciorum imagines habeas volo. Deinde Carbones & Turdi inſequuntur. Hi plebeii fuerunt: quos contemnas cenſeo. Nam præter hunc Cn. Carbonem, quem Damaſippus occidit, civis è repub. Carbonem, nemo fuit. Cognovimus Cn. Carbonem, & ejus fratrem ſcurram: quid his improbius?

probius? De hoc amico meo,& Rubriæ filio, nihil dico. Tres illi fratres fuere, C. Cn. M. Marcus, P. Flacco accusante condemnatus, fur magnus ex Sicilia. Cajus, accusante Lucio Crasso, cantharidas sumpsisse dicitur, Is,& tribunus plebis seditiosus, & P. Africano vim attulisse existimatus est. Hoc vero qui Lilybæi à Pompeio nostro interfectus est, improbior nemo (meo judicio) fuit. jam pater ejus, accusatus à M. Antonio, sutorio atramento absolutus putatur. Quare ad patres censeo revertare. plebeii quam fuerint importuni vides. Vale.

XLIX. M. T. C. PAPIRIO PÆTO S. D.

AMo vericundiã, vel potius libertatem loquendi. atq; hoc Zenoni placuit, homini mehercule acuto; etsi Academiæ nostræ cum eo magna rixa est: sed, ut dico, placet Stoicis suo quamq; rem nomine appellare. Sic enim differunt, nihil esse obscœnum, nihil turpe dictu. Nam si quod sit in obscœnitate flagitium, id aut in re esse, aut in verbo: nihil esse tertium. in re non est. Itaq; non modo in comœdiis res ipsa narratur; ut ille in Demiurgo modo, (forte nosti canticum: meministi Roscium) Ita me destituit nudum? totus est sermo verbis tectus, re impudentior: sed etiam in tragœdiis. quid est enim illud? Quæ mulier una? quid, inquam, est? Usurpata

duplex

duplex cubile. Quid illud? Pheræi hic cubile inire eſt auſus. Quid eſt? Virginem me quondam invitam per vim violat? Jupiter bone, violat? Atqui idem ſignificat: ſed alterum nemo tuliſſet. Vides igitur, cum eadem res ſit, quia verba non ſint, nihil videri turpe. Ergo in re non eſt: multo minus in verbis. ſi enim quod verbo ſignificatur, id turpe non eſt; verbum quod ſignificat, turpe eſſe non poteſt. Anum appellas alieno nomine; cur non ſuo potius? Si turpe eſt, ne alieno quidem: ſi non eſt, ſuo potius. Caudam antiqui penem vocabant, ex quo eſt propter ſimilitudinem peniculus: at hodie penis eſt in obſcœnis. At vero Piſo ille Frugi in annalibus ſuis, queritur adoleſcentes peni deditos eſſe. quod tu in epiſtola appellas ſuo nomine, ille tectius penem. ſed quia multi, factum eſt tam obſcœnum, quam id verbum quo tu uſus es. Quid, quod vulgo dicitur, cum nos te volumus convenire, num obſcœnum eſt? Memini in ſenatu diſertum conſularem ita eloqui. Hanc culpam, majorem, an illam, dicam? Potuit obſcœnius? non, inquis; non enim ita ſenſit. Non ergo in verbo eſt. docui autem in re non eſſe: nuſquam igitur eſt. Liberis dare operam, quam honeſte dicitur. etiam patres rogant filios: ejus operæ nomen non audeant dicere. Socratem fidibus docuit nobiliſſimus fidicen:

is Connus vocitatus eſt: num id obſcænum putas? Cum loquimur, terni, nihil flagitii dicimus: at cum bini, obſcœnum eſt. Græcis quidem, inquies. Nihil eſt ergo in verbo, quando & ego Græce ſcio: & tamen tibi dico, bini: idq; tu facis, quaſi ego Græce, non Latine dixerim. Ruta & menta, recte utrumq; volo mentam puſillam ita appellare, ut rutulam: non licet. Bella tectoriola dicis: dic ergo etiam pavimenta iſto modo: non potes. Vides igitur nihil eſſe niſi ineptias: turpitudinem nec in verbo eſſe, nec in re. itaq; nuſquam eſſe. Ergo in verbis honeſtis obſcœna ponimus. quid enim? non honeſtum verbum eſt diviſio? at ineſt obſcœnum. cui reſpondet intercapedo. num hæc ergo obſcœna ſunt? Nos autem ridicule: ſi dicimus, ille patrē ſtrangulavit, honorem non præfamur: ſin de Aurelia aliquid, aut Lollia, honos præfandus eſt. Et quidem jam non etiam obſcœna verba pro obſcœnis ſunt, batuit, inquit, impudenter: dempſit, multo impudentius. atqui neutrum eſt obſcœnum. Stultorum plena ſunt omnia. Teſtes, verbum honeſtiſſimum in judicio, alio loco non nimis. At honeſti Colei Lanuini, Cliternini non honeſti. Quid? ipſa res modo honeſta, modo turpis. ſuppedit, flagitium eſt: jam erit nudus in balneo, non reprehendes. Habes ſcholam Stoicam. ὁ σοφὸς ἀδιαῤῥήμων ἔσῃ. quam multa ex

ex uno verbo tuo? Te adverſus me omnia audere, gratum eſt. ego ſervo, & ſervabo (ſic enim aſſuevi) Platonis verecundiam. Itaq; tectis verbis ea ad te ſcripſi, quæ apertiſſimis agunt Stoici. ſed illi etiam crepitus aiunt æque liberos, ac ructus, eſſe oportere. honorem igitur Kalendis Martiis. Tu me diliges, & valebis.

L. M. T. C. P A P I R I O P Æ T O S. D.

HEri veni in Cumanum: cras ad te fortaſſe: ſed, cum certum ſciam, faciam te paulo ante certiorem. Etſi M Ceparius, cum mihi in ſylva Gallinaria obviam veniſſet, quæſiſſemque quid ageres? dixit te in lecto eſſe, quod ex pedibus laborares, tuli ſcilicet moleſte, ut debui: ſed tamen conſtitui ad te venire, ut & viderem te, & viſerem, & cœnarem etiam. non enim arbitror coquum etiã te arthriticum habere. Exſpecta igitur hoſpitem cum minime edacem, tum inimicum cœnis ſumptuoſis. Vale.

LI. M. T. C. P A P I R I O P Æ T O S. D.

RUfum iſtum, amicum tuum, de quo iterum jam ad me ſcribis, adjuvarem quantum poſſem, etiamſi ab eo læſus eſſem, cum te tantopere viderem ejus cauſa laborare: cum vero & ex tuis literis, & illius ad me miſſis, intelligam & judicem, magnæ curæ ei ſalutem meam fuiſſe, non poſſum ei non amicus eſſe; neq; ſolum tua commendatione,

datione, quæ apud me, ut debet, valet plurimum, sed etiam voluntate ac judicio meo. Volo enim te scire, mi Pæte, initium mihi suspicionis, & cautionis, & diligentiæ fuisse literas tuas. quibus literis congruentes fuerunt aliæ postea multorum. Nam & Aquini & Fabrateriæ consilia sunt inita de me, quæ te video inaudisse: &, quasi divinarent, quam his molestus essem futurus, nihil aliud egerunt nisi me ut opprimerent. Quod ego non suspicans, incautior fuissem, nisi à te admonitus essem. Quamobrem iste tuus amicus apud me commendatione non eget. utinam ea fortuna reipub. sit, ut ille me quam gratissimum possit cognoscere. Sed hæc hactenus. Te ad cœnas itare desisse, molestè fero. magna enim te delectatione & voluptate privasti: deinde etiam vereor (licet enim verum dicere) ne nescio quid illud quod solebas, dediscas, & obliviscare cœnulas facere. nam si tum cum habebas quos imitarere, non multum proficiebas, quid nunc te facturum putem? Spurina quidem, cum ei rem demonstrassem, & vitam tuam superiorem exposuissem, magnum periculum, summæ reipub. demonstrabat, nisi ad superiorem consuetudinem, tum cum Favonius flaret, revertisses: hoc tempore fieri posse, si forte tu frigus ferre non posses. Sed mehercule, mi Pæte, extra jocum, moneo te, quod pertinere ad beate vi-

vivendum arbitror, ut cum viris bonis, jocundis, amantibus tui, vivas. Nihil eſt aptius vitæ, nihil ad beate vivendum accommodatius. Nec id ad voluptatem refero, ſed ad communitatem vitæ atq; victus, remiſſionemq; animorum; quæ maxime ſermone efficitur familiari, qui eſt in conviviis dulciſſimus: ut ſapientius noſtri, quam Græci; illi συμπόσια, aut σωίδειπνα, id eſt, compotationes, aut concœnationes; nos convivia, quod tum maxime ſimul vivitur. Vides ut te philoſophando revocare conar ad cœnas? Cura ut valeas. id, foris cœnitando, facillime conſequere. Sed cave, ſi me amas, exiſtimes me, quod jocoſius ſcribam, abjeciſſe curam reipub. Sic tibi, mi Pæte, perſuade, me dies ac noctes nihil aliud agere, nihil curare, niſi ut mei cives ſalvi liberiq; ſint. Nullum locum prætermitto monendi, agendi, providendi. hoc deniq; animo ſum, ut ſi in hac cura atq; adminiſtratione vita mihi ponenda ſit, præclare actum mecum putem. Etiam atq; etiam vale.

LII. M. T. C. IMP PAPIRIO PÆTO. S. D.

SUmmū me ducem litteræ tuæ reddidere plane neſciebam te tam peritum eſſe rei militaris. Pyrrhi te libros & Cyneæ video lectitaſſe. Itaq; obtemperare cogito præceptis tuis. hoc amplius, navicularum habere aliquid in ora maritima, contra equitem Parthum.

Parthum negant ullam armaturam meliorem inveniri posse. Sed quid ludimus? nescis, quocum imperatore tibi negotium sit. Κύρε παιδείας quam contriveram legendo, totam in hoc imperio explicavi. Sed jocabimur alias coram, &, ut spero, brevi. nunc ades ad imperandum vel ad parendum potius. sic enim antiqui loquebantur. Cum M. Fabio (quod scire te arbitror) summus mihi est usus: valdeq: cum diligo, cum propter summam probitatem ejus, ac singularem modestiam, tum quod in iis controversiis, quas habeo cum tuis cumbibonibus Epicureis, optima opera ejus uti soleo. Is cum ad me Laodiceam venisset, mecumque eum ego esse vellem, repente percussus est atrocissimis litteris, in quibus scriptum erat, fundum Herculanensem à Q. Fabio fratre proscriptum esse, qui fundus cum eo communis esset. Id M. Fabius pergraviter tulit; existimavitque fratrem suum, hominem non sapientem, impulsu inimicorum suorum eo progressum esse. Nunc, si me amas, mi Pæte, negotium totum suscipe, molestia Fabium libera. Auctoritate tua nobis opus est, & consilio, & etiam gratia. Noli pati litigare fratres, & judiciis turpibus conflictari. Mathonem & Pollionem inimicos habet Fabius. Quid multa? non mehercule tam perscribere possum, quam mihi gratum feceris, si otiosum

Fabium

Fabium reddideris. id ille in te positum esse putat, mihique persuadet. Vale.

LIII. M. T. C. P. APIRIO PÆTO S. D.

ACcubueram hora nona, cum ad te harum exemplum in codicillis exaravi. Dices, ubi? Apud Volumnium Eutrapelum, & quidem supra me Atticus, infra Verrius, familiares tui. Miraris tam exhilaratam esse severitatem nostram? quid ergo faciam? te consulo, qui philosophum audis. angar? excruciemne me? quid assequar? deinde, quem ad finem? Vivas, inquis, in literis. An quicquam me aliud agere censes? haud possem vivere, nisi in literis viverem: sed est earum etiam non satietas, sed quidam modus. à quibus cum discessi, etsi minimum mihi est in cœna, quod tu unum ζήτημα Dioni philosopho posuisti; tamen quid potius faciam, prius quam me dormitum conferam, non reperio. Audi reliqua. infra Eutrapelum Cytheris accubuit. In eo igitur, inquis, convivio Cicero ille, Quem adspectabant, cujus ob os Graii ora obvertebant sua? Non mehercule suspicatus sum illam adfore: sed tamen ne Aristippus quidē ille Socraticus erubuit, cum esset objectum, habere eum Laida: Habeo, inquit, non habeor à Laide. Græce hoc melius. tu, si voles, interpretabere. Me vero nihil istorum

rum ne juvenem quidem movit unquam ne nunc ſenem. convivio delector. ibi loquor aliquid, quod in ſolum, ut dicitur, & gemitum etiam in riſus maximos transfero. An tu id melius, qui etiam philoſophum irriſeris? cum ille, ſi quis quid quæreret, dixiſſet, cœnam te quærere à mane dixeris? IlleBaro te putabat quæſiturum, unum cœlum eſſet, an innumerabilia. quid ad te? At hercule cœna nunquid at te? ibi præſertim? Sic igitur vivitur: quotidie aliquid legitur, aut ſcribitur: deinde, ne amicis nihil tribuamus, epulamur una non modo non contra legem, ſi ulla nunc lex eſt, ſed etiam intra legem, & quidem aliquanto. Quare nihil eſt quod adventum noſtrum extimeſcas. non multi cibi hoſpitem accipies, ſed multi joci. Vale.

LIV. CICERO PLANCO IMP. COS. DES. S. P. D.

BInas à te accepi literas eodem exemplo: quod ipſum argumento mihi fuit diligentiæ tuæ. Intellexi enim te laborare ut ad me tuæ expectatiſſimæ literæ perferrentur: ex quibus cepi fructum duplicem, mihiq; in comparatione difficilem ad judicandum, amoremne erga me tuum, an animum in remp. plus æſtimandum putarem. Eſt omnino patriæ caritas, meo quidem judicio, maxima, ſed amor voluntatiſq; conjunctio plus certe habet ſuavitatis. Itaq; com-

me-

memoratio tua paternæ neceſſitudinis, benevolentiæq; ejus, quam erga me à pueritia contuliſſes, cæterarumq; rerum quæ ad eam ſententiam pertinebant, incredibilem mihi lætitiam attulerat Rurſus, declaratio animi tui, quem haberes de repub. quemq; habiturus eſſes, mihi erat jocundiſſima: eoq; major erat hæc lætitia, quod ad illa ſuperiora accedebat. Itaq; te non hortor ſolum, mi Plance, ſed plane etiam oro (quod feci iis literis, quibus tu humaniſſime reſpondiſti) ut tota mente omniq; animi impetu in remp. incumbas. Nihil eſt quod tibi majori fructui gloriæque eſſe poſſit. Nec quicquam ex omnibus rebus humanis eſt præclarius, aut præſtantius, quam de repub. bene mereri. adhuc enim patitur tua ſumma humanitas & ſapientia, me, quod ſentiam, libere dicere. Fortuna ſuffragante videris res maximas conſecutus, quod quanquam ſine virtute non potuiſſes, tamen ex maxima parte ea quæ es adeptus, fortuna temporibuſq; tribuuntur. his temporibus difficillimis reipub. quicquid ſubveneris, id erit totum & proprium tuum. Incredibile eſt omnium civium, latronibus exceptis, odium in Antonium. magna ſpes in te & in tuo exercitu, magna expectatio, cujus, per deos, gratiæ gloriæq; cave tempus amittas. Sic moneo, ut filium: ſic faveo

veo, ut mihi: sic hortor, ut & pro patriâ, & amicissimum. Vale.

LV. PLANCUS IMP. COS. DES. COSS. PRETT. TRIB. PL. S. P. PL. Q. R. S. D.

SI cui forte videor diutius & hominum expectationem & spem reipub. de mea voluntate tenuisse suspensam, huic prius excusandum me esse arbitror, quam de insequenti officio quicquam ulli pollicendum. non enim præteritā culpam videri volo redemisse, sed optimæ mentis cogitata jampridem, maturo tempore enunciare. Non me præteribat, in tanta solicitudine hominum, & tam perturbato statu civitatis, fructuosissimam esse professionem bonæ voluntatis: magnosq; honores ex ea re complures consecutos videbam. Sed, cum in eum casum me fortuna demisisset, ut aut, celeriter pollicendo, magna in spe ad proficiendum impedimenta opponerem, aut, si in eo mihi temperavissem, majores occasiones ad opitulandum haberem: expeditius iter communis salutis, quam meæ laudis, esse volui. Nam quis in ea fortuna quæ mea est, & ab ea vita quam in me cognitam hominibus arbitror, & cum ea spe quam in manibus habeo, aut sordidum quicquam pati, aut pernicioſum concupiscere potest? Sed aliquantum nobis temporis, & magni laboris, &

multæ impenſæ opus fuit,ut, quæ reipub. boniſq; omnibus polliceremur, exitu præſtaremus, neq; ad auxilium patriæ nudi cū bona voluntate,ſed cum facultatibus accederemus. Confirmandus erat exercitus nobis, magnis ſæpe præmiis ſolicitatus, ut ab reipub. potius moderata,quam ab uno infinita, ſperaret. confirmandæ complures civitatis, quæ ſuperiore anno largitionibus conceſſionibuſq; præmiorem erant obligatæ; ut & illa vana putarent,& eadem à melioribus autoribus petenda exiſtimarent. eliciendæ etiam voluntates reliquorum,qui finitimis provinciis exercitibuſque præfuerunt, ut potius cum pluribus ſocietatem defendendæ libertatis iniremus,quam cum paucioribus funeſtam orbi terrarum victoriam pareremus.Muniendi vero noſmetipſi fuimus,aucto exercitu auxiliiſq; multiplicatis, ut, cum præferremus ſenſus aperte, tum etiam invitis quibuſdam,ſciri quid defenſuri eſſemus,non eſſet periculoſum. Itaque nunquam diffitebor, multa me, ut ad effectum horum conſiliorū pervenirem,& ſimulaſſe invitum,& diſſimulaſſe cum dolore: quod prematura denunciatio boni civis imparati quam periculoſa eſſet,ex caſu collegæ videbam. Quo nomine etiam C. Furnio légato, viro forti atque ſtrenuo, plura etiam verbo quam ſcriptura mandata dedimus,ut & tectius ad vos perferrentur,& nos

eſſemus

essemus tutiores: quibusque rebus & communem salutem muniri,& nos armati conveniret,præcepimus. Ex quo intelligi potest, curam reipub. summæ defendendæ jampridem apud nos excubare. Nunc,cum Deûm benignitate ab omni re simus paratiores,nō solum bene sperare de nobis homines, sed explorate judicare volumus. Legiones habeo quinq; sub signis, & sua fide virtuteque reipub. conjunctissimas,& nostra liberalite nobis obsequentes:provinciam omnium civitatum consensu paratissimam, & summa contentione ad officia certantem: equitatus auxiliorumq; tantas copias, quantas hæ gentes ad defendendam suam salutem libertatemque conficere possunt. Ipse ita sum animo paratus vel provinciam tueri, vel ire quo respub. vocet,vel tradere exercitum, auxilia, provinciamque, ut vel omnem impetum belli in me convertere non recusem, si modo meo casu aut confirmare patriæ salutem, aut periculum morari possim. Hæc si jam expeditis omnibus rebus, tranquilloq; statu civitatis,polliceor in damno meæ laudis, reipub. commodo lætabor; sin ad societatem integerrimorum & maximorum periculorum accedam, consilia mea æquis judicibus ab obtrectatione invidorum defendenda commendo:mihi quidem ipsi fructus meritorum meorum in reipublicæ incolumitate satis magnus est paratus.

tus. Eos vero, qui meam autoritatem, & multo magis veſtram fidem ſecuti, nec ulla ſpe decipi, nec ullo metu terreri potuerunt, ut commendatos vobis habeatis, petendum videtur. Vale.

LVI. BRUTUS, ET CASSIUS PRÆT. ANTONIO COS. S. D.

LIteras tuas legimus, ſimillimas edicti tui, contumelioſas, minaces, minime dignas quæ à te nobis mitterentur. Nos, Antoni, te nulla laceſſivimus injuria, neque miraturum credidimus, ſi prætores, & ea dignitate homines, aliquid edicto poſtulaſſemus à conſule. Quod ſi indignaris auſos eſſe id facere; concede nobis ut doleamus, nec hoc quidem abs te Bruto & Caſſio tribui. Nam de delectibus habitis, & pecuniis imperatis, exercitibus ſolicitatis, & nunciis trans mare miſſis, quod re queſtum eſſe negas: nos quidem tibi credimus, optimo animo te feciſſe: ſed tamen neq; agnoſcimus quicquam eorum, & te miramur, cum hæc reticueris, non potuiſſe continere iracundiam tuam, quin nobis de morte Cæſaris objiceres. Illud vero quemadmodum ferendum ſit, tute cogita, non licere prætoribus, concordiæ ac liberatis cauſa, per edictum de ſuo jure decedere, quin conſul arma minetur. Quorum fiducia, nihil eſt quod nos terreas. neq; enim decet, aut convenit

venit nobis, periculo ulli submittere animum nostrum: neq; est Antonio postulandum, ut iis imperet, quorum opera liber est. Nos si alia hortarentur ut bellum civile suscitare vellemus, literæ tuæ nihil proficerent. NULLA enim minantis autoritas apud liberos est. sed pulcre intelligis, non posse nos quoquam impelli: & fortassis ea re minaciter agis, ut judicium nostrum metus videatur. Nos in hac sententia sumus, ut te cupiamus etiam in libera repub. magnum atq; honestum esse. vocemus te ad nullas inimicitias, sed tamen pluris nostram libertatem, quam tuam amicitiam, æstimemus. Tu etiam atque etiam vide, quid suscipias, quid sustinere possis: utque quam diu vixerit Cæsar, sed quam non diu regnarit, fac cogites. Deos quæsumus, consilia tua reipub. salutaria sint, ac tibi: si minus, ut, salva atq; honesta republica, tibi quam minimum noceant, optamus. Prid. non. Sext.

LVII. M. T. C. BRUTO IMP. S. D.

PErmagni interest, quo tibi hæc tempore epistola reddita sit, utrum; cum solicitudinis aliquid haberes, an cum ab omni molestia vacuus esses. Itaque ei præcepi, quem ad te misi, ut tempus observaret epistolæ tibi reddendæ. Nam quemad-

modum coram, qui ad nos imtempeſtive adeunt, moleſte ſæpe ſunt: ſic epiſtolæ offendunt, non loco redditæ. Si autem, ut ſpero, nihil te perturbat, nihil impedit, & ille, cui mandavi, ſatis ſcite & commode tempus ad te cepit adeundi; confido me, quod velim, à te facile impetraturum. L. Lamia præturam petit. hoc ego utor uno omnium plurimum. magna vetuſtas, magna conſuetudo intercedit: quodque plurimum valet, nihil mihi ejus eſt familiaritate jocundius. Magno præterea beneficio ejus, magnoque merito ſum obligatus, nam Clodianis temporibus, cum equeſtris ordinis princeps eſſet, proque mea ſalute acerrime propugnaret, à Gabinio cos. relegatus eſt: quod ante id tempus civi Romano Romæ contigit nemini. Hoc cum populus Rom. meminerit, meipſum non meminiſſe turpiſſimum eſt. Quapropter perſuade tibi, mi Brute, me petere præturam. Quanquam enim Lamia ſummo ſplendore, ſumma gratia eſt, uſus magnificentiſſimo munere ædilitio: tamen, quaſi ea ita non eſſent, ego ſuſcepi totum negotium. Nunc, ſi me tanti facis, quanti certe facis, quando equitum centurias tenes, in quibus regnas, mitte ad Lupum noſtrum, ut is nobis eas centurias conficiat. Non tenebo te pluribus: ponam in extremo, quod ſentio. nihil eſt, Brute, cum omnia à te exſpectem,

spectem, quod mihi gratius facere possis. Vale.

LVIII. BRUTUS IMP. CICERONI S. D.

QUod pro me non facio, id pro te facere meus in te amor, tuaq; officia cogunt, ut timeam. Sæpe enim mihi cum esset dictum, neq; à me contemptum, noviſſime Labeo Segulius, homo sui simillimus, narravit mihi, apud Cæsarem se fuisse, multumque sermonem de te habitum esse: ipsum Cæsarem nihil sane de te quæstum, nisi dictum, quod diceret te dixisse laudandum adolescentem, ornandum, tollendum; se non esse commissurum, ut tolli possit. Hoc ego Labeonem credo illi retulisse, aut finxisse dictum, non ab adolescente prolatum. Veteranas vero pessime loqui, volebat Labeo me credere, & tibi ab iis instare periculum, maximeq; indignari, quod in Xviris neq; Cæsar, neq; ego habiti essemus, atq; omnia ad vestrum arbitrium essent collata. Hæc cum audissem, & jam in itinere essem, committendum non putavi, prius ut Alpes transgrederer, quam, quid isthic ageretur, scirem. Nam de tuo periculo, crede mihi, jactatione verborum, & denunciatione periculi sperare eos, te perterrefacto, adolescente impulso, posse magna consequi præmia, & totam istam cantilenam ex hoc

pendere, ut quamplurimum lucri faciant. Neque tamen non te cautum esse volo, & insidias vitantem. nihil enim tua mihi vita potest esse jocundius, neque carius. Illud vide, ne, timendo, magis timere cogare: &, quibus rebus potest occurri veteranis, occurras. primum, quod desiderant de decemviris, facies: deinde, de præmiis si tibi videtur, agros militum eorum qui cum Antonio veterani fuerunt, his dandos censeas ab utrisque nostrum: de nummis, lente, ac ratione habita pecuniæ: senatum de ea re constituturum. Quatuor legionibus iis, quibus agros dandos censuistis, video facultatem fore ex agris Syllanis, & agro Campano. æqualiter, aut sorte agros legionibus assignari puto oportere. Hæc me tibi scribere non prudentia mea hortatur, sed amor in te, & cupiditas otii, quod sine te consistere non potest. Ego, nisi valde necesse fuerit, ex Italia non excedam. legiones armo, paro: spero me non pessimum exercitum habiturum ad omnes casus, & impetus hominum. de exercitu, quem Pansa habuit, legionem mihi Cæsar non remittit. Ad has litteras statim mihi rescribe; tuorumque aliquem mitte, siquid reconditum magis erit, meque scire opus esse putaveris. Vale.

VIII. Kal. Jun. Eporædia.

LIX. M. T.

LIX. M. T. C. BRUTO IMP. S. D.

Dii isti Segulio male faciant. homini nequissimo omniū, qui sunt, qui fuerunt, qui futuri sunt. Quid? tu illum tecum solum, aut cum Cæsare, qui neminem prætermiserit, quicum loqui potuerit, cui non eadem ista dixerit? Te tamen, mi Brute, sic amo, ut debeo, quod istud, quicquid esset nugarum, me scire voluisti. signum enim magnum amoris dedisti. Nam quod idem Segulius ait veteranos queri, quod tu & Cæsar in decemviris non essetis: utinam ne ego quidem essem. quid enim molestius? Sed tamen, cum ego sensissem, de iis qui exercitus haberent, sententiam ferri oportere; iidem illi qui solent, reclamarunt: itaq; excepti etiam estis, me vehementer repugnante. Quocirca Segulium negligamus, qui res novas quærit: non quod veterem comederit (nullam enim habuit) sed hanc ipsam, recentem, novam devoravit. Quod autem scribis, te, quod pro te ipso non facias, id pro me facere, ut de me timeas aliquid; omni te, vir optime, mihique carissime Brute, de me metu libero. Ego enim, quæ provideri poterunt, non fallar in iis: quæ cautionem non habebunt, de iis non ita valde laboro. sim etenim impudens, si plus postulem, quam homini

mini à rerum natura tribui poteſt. Quod mihi præcipis, ut caveam, ne timendo magis timere cogar; & ſapienter & amiciſſime præcipis: ſed velim tibi perſuadeas, cū te conſtet excellere hoc genere virtutis, ut nunquam extimeſcas, nunquā perturbere, me huic tuæ virtuti proxime accedere. Quamobrem neque metuam quicquam, & cavebo omnia. Sed vide ne tua jam, mi Brute, culpa futura ſit, ſi ego quicquam timeam. tuis enim opibus, & conſulatu tuo, etiamſi timidi eſſemus, tamen omnem timorem abjiceremus: præſertim cum perſuaſum omnibus eſſet, mihique maxime, nos à te unice diligi. Conſiliis tuis, quæ ſcribis, de quatuor legionibus, deque agris aſſignandis ab utriſq; veſtrum, vehementer aſſentior. Itaque, cum quidam de collegis noſtris agrariam curationem ligurirent, diſturbavi rem, totamque vobis integram reſervavi. Si quid erit occultius, &, ut ſcribis, reconditum, meorum aliquem mittam, quo fidelius ad te literæ perferantur. Vale. Prid. Non. Jun.

LX. M. T. C. MATIO S. D.

NOndum ſatis conſtitui, moleſtiæne plus, an voluptatis attuleritmihi Trebatius noſter, homo tum plenus officii, tum utriuſq; noſtrum amantiſſimus. Nam cum in Tuſculanum veſperi veniſſem, poſtridie

ille

ille ad me, nondum satis firmo corpore cum esset, mane venit. Quem cum objurgarem, quod parum valetudini parceret: tum ille, nihil sibi fuisse longius, quam ut me videret. Nunquidnam, inquam, novi? detulit ad me querelam tuam: de qua prius quam respondeo, pauca præponam. Quantum memoria repetere præterita possum, nemo est mihi te amicus antiquior. sed Vetustas habet aliquid commune cum multis, amor non habet. Dilexi te quo die cognovi, meque à te diligi judicavi. Tuus deinde discessus, isq; diuturnus, ambitio nostra, & vitæ dissimilitudo, non est passa voluntates nostras consuetudine conglutinari. tuum tamen erga me animum agnovi multis annis ante bellum civile, cum Cæsar esset in Gallia. quod enim vehementer mihi utile esse putabas, nec inutile ipsi Cæsari, perfeciſti, ut ille me diligeret, coleret, haberet in suis. Multa prætereo, quæ temporibus illis inter nos familiarissime dicta, scripta, communicata sunt. graviora enim sunt consecuta. Et initio belli civilis, cum Brundusium versus ires ad Cæsarem, venisti ad me in Formianum. primum, hoc ipsum quanti, præsertim temporibus illis? deinde, oblitum me putas consilii, sermonis, humanitatis tuæ? quibus rebus interesse memini Trebatium. Nec vero oblitus sum litterarum tuarum, quas ad me misisti, cum Cæsari obviam veniſſem

nisſem in agro, ut arbitror, Trebulano. Secutum illud tempus eſt, cum me ad Pompejū proficiſci ſive pudor meus coëgit, ſive officium, ſive fortuna. quod officium tuum, quod ſtudium vel in abſentem me, vel in præſentes meos defuit? quem porro omnes mei & mihi & ſibi te amicorem judicaverunt? Veni Brundiſium: oblitumne me putas, qua celeritate, ut primum audieris, ad me Tarento advolaris? quæ tua fuerit aſſeſſio, oratio, confirmatio animi mei fracti communium miſeriarum metu? Tandem aliquando Romæ eſſe cœpimus: quid defuit noſtræ familiaritati? In maximis rebus, quonam modo me gererem adverſus Cæſarem, uſus tuo conſilio ſum. In reliquis officiis cui tu tribuiſti, excepto Cæſare, præter me, ut domum ventitares, horaſque multas ſæpe ſuaviſſimo ſermone conſumeres? tum cum etiam, ſi meminiſti, ut hæc φιλοσοφούμενα ſcriberem, tu me impuliſti. Poſt Cæſaris reditum, quid tibi majori curæ fuit, quā ut eſſem ego illi quam familiariſſimus? quod effeceras. Quorſum igitur hæc oratio longior quam putaram? quia ſum admiratus, te, qui hæc noſſe deberes, quicquam à me commiſſum, quod eſſet alienum noſtra amicitia, credidiſſe. nam præter hæc, quæ commemoravi, quæ teſtata ſunt & illuſtria, habeo mula occultiora, quæ vix verbis exſequi poſſum. Omnia me tua delectant,

ctant, sed maxime maxima cum fides in amicitia, consilium, gravitas, constantia, tum lepos, humanitas, literæ. quapropter redeo nunc ad querelam. Ego te suffragium tulisse in illa lege primum non credidi: deinde, si credidissem, nunquam id sine aliqua justa causa existimarem te fecisse. Dignitas tua facit, ut animadvertatur, quicquid facias: malevolentia autem hominum, ut nonnulla durius quam à te facta sint, proferantur. Ea si tu non audis, quid dicam nescio: equidem, si quando audio, tam defendo, quam me scio à te contra inimicos meos solere defendi. Defensio autem est duplex: alia sunt quæ liquido negare soleam, ut de isto ipso suffragio; alia quæ defendam à te pie fieri & humane, ut de curatione ludorum. Sed te hominem doctissimum non fugit, si Cæsar rex fuerit, quod mihi quidem videtur, in utramque partem de tuo officio disputari posse: vel in eam, qua ego uti soleo, laudandam esse fidem & humanitatem tuam, qui amicum etiam mortuum diligas; vel in eam, qua nonnulli utuntur, libertatem patriæ vitæ amici anteponendam. Ex his sermonibus utinam essent delatæ ad te disputationes meæ. Illa vero duo, quæ maxima sunt laudum tuarum, quis aut libentius quam ego commemorat, aut sæpius, te & non suscipiendi belli civilis gravissimum autorem fuisse, & mo-

de-

derandæ victoriæ? in quo qui mihi non aſſentiretur, inveni neminem. Quare habeo gratiam Trebatio familiari noſtro, qui mihi dedit cauſam harum litterarum. quibus niſi credideris, me omnis officii & humanitatis expertem judicaris. quo nec mihi gravius quicquam poteſt eſſe, nec à te alienius. Vale.

LXI. MATIUS CICERONI S. D.

MAgnam voluptatē ex tuis literis cepi, quod, quam ſperaram atque optaram, habere te de me opinionem cognovi. de qua etſi non dubitabam; tamen, quia maximi exiſtimabā, ut incorrupta maneret, laborabam. Conſcius autē mihi eram, nihil à me commiſſum eſſe, quod boni cujuſquam offenderet animum. eo minus credebam, plurimis atq; optimis artibus ornato tibi temere quicquam perſuaderi potuiſſe, præſertim in quem mea propenſa & perpetua fuiſſet atq; eſſet benevolentia. Quod quando, ut volui, ſcio eſſe, reſpondebo criminibus, quibus tu pro me, ut par erat, tua ſingulari bonitate & amicitia noſtra ſæpe reſtitiſti, nota enim mihi ſunt, quæ in me poſt Cæſaris mortem contulerint. Vitio mihi dant, quod mortem hominis neceſſarii graviter fero, atque eum, quem dilexi, periiſſe, indignor. aiunt enim patria amicitiæ preponendam eſſe: perinde ac ſi jam vicerint,

vicerint, obitum ejus reipub. fuisse utilem. Sed non agam astute. fateor me ad istum gradum sapientiæ non perveniſſe. neque enim Cæsarem in dissensione civili sum secutus: sed amicum, quanquam re offendebar, tamen non deserui: neque bellum unquam civile aut etiam causam dissensionis probavi, quam etiam nascentem extingui summe studui. Itaque in victoria hominis necessarii, neque honoris, neque pecuniæ dulcedine sum captus: quibus præmiis reliqui, minus apud eum quam ego, cum possent, immoderate sunt abusi. Atque etiam res familiaris mea, lege Cæsaris diminuta est: cujus beneficio plerique qui Cæsaris morte lætantur, remanserunt in civitate. Civibus victis ut parceretur, æque ac pro mea salute laboravi. Possum igitur, qui omnes voluerim incolumes, eum, à quo id impetratum est, periisse, non indignari? cum presertī iidem homines illi & invidiæ & exitio fuerint. Plecteris ergo, inquiunt, quando factum nostrum improbare audes. O superbiā inauditā, alios in facinore gloriari, aliis ne dolere quidē impune licere! At hæc etiam servis semper libera fuerunt, timerent, gauderent, dolerent, suo potius quam alterius arbitrio. quæ nunc, ut quidem isti dictitant, libertatis autores metu nobis extorquere conantur. Sed nihil agunt. nullius unquam periculi terroribus ab officio,

cio, aut ab humanitate deſciſcam. Nunquam enim honeſtam mortem fugiendam, ſæpe etiam appetendam, putavi. Sed quid mihi ſuccenſent, ſi id opto, ut pœniteat eos ſui facti? cupio enim Cæſaris mortē omnibus eſſe acerbam. at debeo pro civili parte rempub. velle ſalvam. Id quidem me cupere, niſi & anteacta vita & reliqua mea ſpes, tacente me, probat, dicendo vincere non poſtulo. Quare majorem in modum te rogo, ut rem potiorem oratione ducas: mihiq; ſi ſentis expedire recte fieri, credas nullam communionē cum improbis eſſe poſſe. An quod adoleſcens præſtiti, cum etiam errare cum excuſatione poſſem, id nunc ætate præcipitata commutē, ac me ipſe retexam? non faciam, neque, quod diſpliceat, committam, præterquam quod hominis mihi conjunctiſſimi ac viri ampliſſimi doleo gravem caſum. Quod ſi aliter eſſem animatus, nunquam, quod facerem, negarem, ne & in peccando improbus, & in diſſimulando timidus ac vanus æſtimarer. At ludos, quos Cæſaris victoriæ Cæſar adoleſcens fecit, curavi. At id ad privatum officium, non ad ſtatum reipub. pertinebat. Quod tamen munus & hominis amiciſſimi memoriæ ac honoribus præſtare etiam mortui debui; & optimæ ſpei adoleſcenti, ac digniſſimo Cæſare, petenti negare non potui. Veni etiam conſulis Antonii ſæpe domum ſalutandi

di causa: ad quem, qui me parum patriæ amantem esse existimant, rogandi quidem aliquid aut auferendi causa frequentes ventitasse reperies. Sed quæ hæc est arrogantia, quod Cæsar nunquam interpellavit, quin, quibus vellem, atque etiam quos ipse non diligebat, tamen iis uterer, eos qui mihi amicum eripuerunt, carpendo me, efficere conari ne quos velim diligam? Sed non vereor, ne aut meæ vitæ modestia parum valitura sit in posterum contra falsos rumores; aut etiam ii, qui me non amant propter meam in Cæsarem constantiam, non malint mei quam sui similes amicos habere. Mihi quidem si optata contingent, quod reliquum est vitæ in otio Rhodi degam: sin casus aliquis interpellarit, ita ero Romæ, ut recte fieri semper cupiam. Trebatio nostro magnas gratias ago, quod tuum erga me animum, simplicem atque amicum, aperuit; & quod eum, quem semper dilexi lubenter, quo magis jure colere atque observare deberem, fecit. Bene vale, & me dilige.

LXII. G. TREBONIUS CICERONI S. D.

SI vales, bene est. Athenas veni ad XIKalend. Jun. atque ibi, quod maxime optabam, vidi filium tuum, deditum optimis studiis, summaque modestiæ fama. Qua ex re quantam voluptatem ceperim, scire potes, etiam me tacente. non enim nescis quant

quanti te faciam, & quam pro noſtro veterrimo veriſſimoque amore omnibus tuis etiam minimis commodis, non modo tanto bono, gaudeam. Noli putare, mi Cicero, me hoc auribus tuis dare. nihil adoleſcente tuo, atque adeo noſtro, (nihil enim mihi à te poteſt eſſe ſejunctum) aut amabilius omnibus iis qui Athenis ſunt, eſt, aut ſtudioſius earum artium, quas tu maxime amas, hoc eſt optimarum. Itaque tibi, quod vere facere poſſum, libenter quoq; gratulor, nec minus etiam nobis, quod eum, quē neceſſe erat diligere, qualiſcunque eſſet, talem habemus, ut libenter quoque diligamus. qui cum mihi in ſermone injeciſſet, ſe velle Aſiam viſere, non modo invitatus, ſed etiam rogatus eſt à me, ut id potiſſimum, nobis obtinentibus provinciā, fecerit. cui nos & caritare, & amore tuum officium præſtituros, non debes dubitare. Illud quoq; erit nobis curæ, ut Cratippus una cum eo ſit, ne putes in Aſiā feriatum illum ab iis ſtudiis, in quæ tua cohortatione incitatur, futurum. Nam illum paratum, ut video, & ingreſſum pleno gradu, cohortari non intermittemus, quo indies longius, diſcendo, exercendoq; ſe, procedat. Vos quid ageretis in republica, cum has litteras dabam, non ſciebam. audiebam quædam turbulenta: quæ ſcilicet cupio eſſe falſa, ut aliquando otioſa libertate fruamur : quod

vel

vel minime adhuc mihi contigit. Ego tamen nactus in navigatione nostra pusillum laxamenti, concinnavi tibi munusculum ex instituto meo, & dictum, cum magno nostro honore à te dictum, concluſi, & tibi infra subscripsi. In quibus versiculis si tibi quibusdam verbis εὐδυρρημοσύνης videbor; turpitudo personæ ejus, in quā liberius invehimur, nos vindicabit. Ignoſces etiam iracundiæ nostræ, quæ justa est in ejusmodi & homines, & cives. Deinde, qui magis hoc Lucilio licuerit assumere libertatis, quam nobis? cum etiam si odio par fuerit in eos, quos læsit, tamen certe non magis dignos habuerit, in quos tanta libertate verborum incurreret. Tu, sicut mihi pollicitus es, adjunges me quamprimum ad tuos sermones. Namq; illud non dubito, quin, si quid de interitu Cæsaris scribas, non patiaris me minimam partem & rei & amoris tui ferre. Vale, & matrē, meosq; tibi commendatos habe. D. VIII. kal. Jun. Athenis.

LXIII. M. T. C. CORNIFICIO S. D.

ITane? præter litigatores, nemo ad te meas litteras? multæ istæ quidem. tu enim perfeciſti, ut nemo sine litteris meis tibi se commendatum putares. Sed quis unquam tuorum mihi dixit esse, cui darē, quin dederim? aut quid mihi jocundius, quam, cum

cum coram tecum loqui non possim, aut scribere ad te, aut tuas legere litteras? Illud magis mihi solet esse molestum, tantis me impediri occupationibus, ut ad te scribendi meo arbitratu facultas nulla detur. non enim te epistolis, sed voluminibus lacessere, quibus equidem me à te provocari oporteret. Quamvis enim occupatus sis, ocii tamen plus habes: aut, si ne tu quidem vacas, noli impudens esse, nec mihi molestiam exhibere, & à me litteras crebriores, cum tu mihi raras mittas, flagitare. Nam cum antea distinebar maximis occupationibus, propterea quod omnibus curis rempublicam mihi tuendam putabam; tum hoc tempore multo distineor vehementius. Ut enim gravius ægrotant ii, qui, cum levati morbo viderentur, in eum deintegro inciderunt: sic vehementius nos laboramus, qui, profligato bello, ac pene sublato, renovatum bellum gerere conamur. Sed hæc hactenus. Tu tibi, mi Cornifici, fac ut persuadeas, non esse me tam imbecillo animo, ne dicam inhumano, ut à te vinci possim aut officiis, aut amore.

LXIV. M. T. C. S. D. TERENTIÆ, TULLIOLÆ, ET CICERONI, SUIS.

Accepi ab Aristocrito tres epistolas, quas ego lacrymis prope delevi. Conficior enim mœrore, mea Terentia: nec me meæ miseriæ magis excruciant, quam tuæ vestræ-

veſtræque. Ego autem hoc miſerior ſum quam tu, quæ es miſerrima, quod ipſa calamitas communis eſt utriuſq; noſtrum, ſed culpa mea propria eſt. meum fuit officium, vel legatione vitare periculum, vel diligentia, & copiis reſiſtere, vel cadere fortiter. Hoc miſerius, turpius, indignius nobis nihil fuit. Quare cum dolore conficior, tum etiam pudore. Pudet enim me, uxori meæ optimæ, ſuaviſſimis liberis virtutem & diligentiam non præſtitiſſe. Nam mihi ante oculos dies noctesque verſatur ſqualor veſter, & mœror, & infirmitas valetudinis tuæ: ſpes autem ſalutis pertenuis oſtenditur. Inimici ſunt multi, invidi pene omnes. Ejicere nos magnum fuit, excludere facile eſt. Sed tamen, quamdiu vos eritis in ſpe, non deficiam, ne omnia mea culpa cecidiſſe videantur. Ut tuto ſim, quod laboras, id mihi nunc facillimum eſt, quem etiam inimici volunt vivere in tantis miſeriis. Ego tamen faciam quæ præcipis. Cura ut valeas: & ita tibi perſuadeas, mihi te carius nihil eſſe, nec unquam fuiſſe. Vale, mea Terentia, quam ego videre videor: itaque debilitor lacrymis. Valete. Pridie Kal. Decembris Dyrrhachii.

LXV. M. T.

LXV. M. T. C. IMP. M. CATONI S. D.

SUmma tua autoritas fecit, meumque perpetuum de tua singulari virtute judicium, ut magni mea interesse putarē, & res eas quas gessissem, tibi notas esse, & non ignorari à te qua æquitate & continentia tuerer socios, provinciamq; administrarē. His enī à te cognitis, arbitrabar facilius me tibi, quæ vellent, probaturum. Cum in provinciam pridie kal. Sext. venissem, & propter anni tempus ad exercitum mihi confestim esse eundem viderem, biduum Laodiceæ fui, deinde Apameæ quatriduum, triduum Synnadis, totidem dies Philomeli. Quibus in oppidis cum magni conventus fuissent, multas civitates acerbissimis tributis, gravissimis usuris, & falso ære alieno liberavi. Cumq; ante adventum meum seditione quædam exercitus esset dissipatus, quinque cohortes sine legato, sine tribuno militum, deniq; etiam sine centurione ullo apud Philomelum consedissent, reliquus exercitus esset in Lycaonia: M. Anneio legato imperavi ut eas quinq; cohortes ad reliquum exercitum duceret, coactoq; in unum locum exercitu, castra in Lycaonia apud Iconium faceret. Quod cum ab illo diligenter esset actum, ego in castra ad VII. kal. Sept. veni: cum interea superioribus diebus

diebus ex S. C.& evocatorum firmam manum,& equitatum satis idoneum,& populorum liberorum, regumq; sociorum auxilia voluntaria comparavissem. Interim cum,exercitu lustrato,iter in Ciliciam facere cœpissem, kaland. Sept. legati à rege Commageno ad me missi, pertumultuose, neque tamen non vere, Parthos in Syriam transisse, nunciaverunt. Quo audito, vehementer sum commotus cum de Syria, tum de mea provincia, de reliqua deniq; Asia, Itaq exercitum mihi ducendum per Cappadociæ regionem eam, quæ Ciliciam attingeret,putavi.Nam si me in Ciliciam demisissem, Ciliciam quidem ipsam, propter montis Amani naturam, facile tenuissem; (duo sunt enim aditus in Ciliciam ex Syria, quorum uterq; parvis præsidiis propter angustias intercludi potest:nec est quicquam Cilicia contra Syriam munitius) sed me Cappadocia movebat, quæ patet à Syria, regesq; habet finitimos,qui etiamsi sunt amici nobis, tamen aperte Parthis inimici esse non audent. Itaq; in Cappadocia extrema,non longe à Tauro,apud oppidum Cybistra castra feci, ut & Ciliciam tuerer, & Cappadociam tenens, nova finitimorum consilia impedirem. Interea in hoc tanto motu,tantaq; exspectatione maximi belli, rex Dejotarus,cui non sine causa plurimum semper & meo, & tuo, & senatus judicio tribu-

tributum est, vir cum benevolentia & fide erga populum Rom. singulari, tum praesentia, magnitudine & animi & consilii, legatos ad me misit, se cum omnibus suis copiis in mea castra esse venturum. Cujus ego studio officioq; commotus, egi ei per literas gratias: idq; ut maturaret, hortatus sum. Cum autem ad Cybistra propter rationem belli quinque dies essem commoratus, regem Ariobarzanem, cujus salutem à senatu te autore commendatam habebam, praesentibus insidiis nec opinantem liberavi: neq; solum ei saluti fui, sed etiam curavi ut cum autoritate regnaret. Metram, & eum, quem tu diligenter mihi commendaras, Athenaeum, importunitate Athenaidis exsilio multatos, maxima apud regem autoritate gratiaque constitui. Cumq; magnum bellum in Cappodocia concitaretur, si sacerdos armis se (quod facturus putabatur) defenderet, adolescens & equitatu & peditatu, & pecunia paratus, & toto, iis qui novari aliquid volebant; perfeci ut è regno ille discederet, rexque sine tumultu, ac sine armis, omni autoritate aulae communita, regnum cum dignitate obtineret. Interea cognovi multorum litteris, atque nunciis, magnas Parthorum copias & Arabum ad oppidum Antiochiam accessisse, magnumque eorum equitatum, qui in Ciliciam transisset, ab equitum meorum turmis, & à cohorte praetoria,

prætoria, quæ erat Epiphaneæ præsidii causa, occidione occisum. Quære cum viderem, à Cappadocia Parthorum copias aversas non longe à finibus esse Ciliciæ, quam potui maximis itineribus ad Amanum exercitum duxi. Quo ut veni, hostem ab Antiochia recessisse. Bibulum Antiochiæ esse cognovi, Dejotarumq; confestim, jam ad me venientem cum magno & firmo equitatu & peditatu, & cum omnibus suis copiis, certiorem feci, non videri esse causam cur abesset à regno, meque ad eum, si quid forte novi accidisset, statim literas nuntiosq; missurum esse. Cumq; eo animo veniissem, ut utriq; provinciæ, si ita tempus ferret, subvenirem: tamen id, quod jam ante statueram vehementer interesse utriusque provinciæ, pacare Amanum, & perpetuum hostem ex eo monte tollere, agere perrexi. Cumq; me discedere ab eo monte simulassem, & alias partes Ciliciæ petere, abessemque ab Amano iter unius diei, & castra apud Epiphaneam fecissem; ad IV. idus Octobr. cum advesperascceret, expedito exercitu ita nocte iter feci, ut ad III. id. Oct. cum lucesceret, in Amanum ascenderem: distributisq; cohortibus & auxiliis, cum aliis Quinctus frater legatus mecum simul, aliis C. Pomtinus legatus, reliquis M. Anneius & L. Tulleius legati præessent, pleroſq; nec opinantes oppressimus, qui

occiſi captiq; ſunt, intercluſi fuga. Eranam autem, quæ fuit non vici inſtar, ſed urbis, quod erat Amani caput, itemque Sepyram & Commorim, acriter & diu repugnantibus, Pomtino illam partem Amani tenente, ex antelucano tempore uſq; ad horam diei decimam magna multitudine hoſtium occiſa, cepimus: caſtellaq; ſex capta; complura incendimus. His rebus ita geſtis, caſtra in radicibus Amani habuimus apud Aras Alexandri quatriduum: & in reliquiis Amani delendis agriſq; vaſtandis, (quæ pars ejus montis meæ provinciæ eſt) id tempus omne conſumpſimus. Confectis his rebus, ad oppidum Elutherocilicum Pindeniſſum exercitum adduxi. Quod cum eſſet altiſſimo & munitiſſimo loco, ab iisq; incoleretur, qui ne regibus quidem unquam paruiſſent, cum & fugitivos reciperent, & Parthorum adventum acerrime exſpectarent; ad exiſtimationem imperii pertinere arbitratus ſum, comprimere eorum audaciam, quo facilius etiam cæterorum animi, qui alieni eſſent ab imperio noſtro, frangerentur. Vallo & foſſa circumdedi: ſex caſtellis caſtriſq; maximis ſepſi: aggere, vineis, turribus oppugnavi: uſuſq; tormentis multis, multis ſagittariis, magno labore meo, ſine ulla moleſtia ſumptuve ſociorum, ſeptimo quinquageſimo die rem confeci, ut omnibus partibus urbis diſturbatis aut incenſis, com-

compulsi in potestatem meam pervenirent. His erant finitimi, pari scelere & audacia, Tibarani. ab his, Pindenisso capto, obsides accepi : exercitum in hyberna dimisi: Quinct. fratrem negotio præposui, ut in vicis aut captis, aut male pacatis, exercitus collocaretur. Nunc velim tibi sic persuadeas, si de his rebus ad senatum relatum sit, me existimaturum summam mihi laudem tributã, si tu honorem meum sententia tua comprobabis. Idq; etsi talibus de rebus gravissimos homines & rogare solere & rogari scio, tamen admonendum potius te à me quam rogandum puto. Tu es enim is, qui me tuis sententiis sæpissime ornasti, qui oratione, qui prædicatione, qui summis laudibus in senatu, in concionibus, ad cœlum extulisti: cujus ego semper tanta esse verborum pondera putavi, ut uno verbo tuo cum mea laude conjuncto, omnia consequi me arbitrarer. Te deniq; memini, cum cuidam clarissimo atque optimo viro supplicationem non decerneres, dicere, te decreturum, si referretur ob eas res quas is consul in urbe gessisset. Tu idem mihi supplicationem decrevisti togato, non, ut multis, repub. bene gesta, sed, ut nemini, repub. conservata. Mitto quod invidiam, quod periculã, quod omnes meas tempestates & subieris, & multo etiam magis si per me licuisset, subire paratissimus fueris :

quod deniq; inimicum meum, tuum inimicum putaris; cujus etiam interitum, ut facile intelligerem mihi quantum tribueres, Milonis cauſa in ſenatu defendenda approbaris. A me autem hæc ſunt profecta, quæ ego in beneficii loco non pono, ſed in veri teſtimonii atq; judicii: non ut præſtantiſſimas tuas virtutes tacitus admirarer, (quis enim in te id non facit?) ſed in omnibus orationibus, ſententiis dicendis, cauſis agendis, omnibus ſcriptis, Græcis, Latinis, omni deniq; varietate literarum mearum, te non modo iis quos vidiſſemus, ſed iis de quibus audiſſemus, omnibus anteferrem. Quæres fortaſſe quid ſit, quod ego hoc neſcio quid gratulationis & honoris à ſenatu tanti æſtimem. Agam jam tecum familiariter, ut eſt & ſtudiis & officiis noſtris mutuis & ſumma amicitia dignum, & neceſſitudine etiam paterna. Si quiſquam fuit unquam remotus, & natura, & magis etiam (ut mihi quidem ſentire videor) ratione atq; doctrina, ab inani laude, & ſermonibus vulgi, ego profecto is ſum. Teſtis eſt conſulatus meus: in quo, ſicut in reliqua vita, fateor ea me ſtudioſe ſecutum, ex quibus vera gloria noſci poſſet: ipſam quidem gloriam per ſe nunquam putavi expetendam. Itaq; & provinciam ornatam, & ſpem non dubiam triumphi neglexi. Sacerdotium deniq; cum (quemadmodum te exiſtimare arbitror)

arbitror) non difficillime consequi possem non appetivi. Idem post injuriam acceptam (quā tu reipub. calamitatē semper appellas, meam non modo non calamitatem, sed etiam gloriam (studui quam ornatissima senatus populiq; Rom. de me judicia intercedere. Itaq; & augur postea fieri volui, quod antea neglexeram; & eum honorē, qui à senatu tribui rebus bellicis solet, neglectū à me olim, nunc mihi expetendū puto. Huic meæ voluntati (in qua inest aliqua vis desiderii ad sanandum vulnus injuriæ) ut faveas adjutorq; sis, quod paulo ante me negaram rogaturum, vehementer te rogo: sed ita si non jejunum hoc nescio quid, quod ego gessi, & contemnendum videbitur, sed tale, atque tantum, ut multi nequaquā paribus rebus, honores summos à senatu consecuti sint. Equidem etiam mihi illud animadvertisse videor, (scis enim quam attente te audire soleam) te non tam res gestas, quam mores, instituta; atq; vitam imperatorum spectare solere in habendis aut non habendis honoribus. Quod si mea causa consideravis, reperies me, exercitu imbecillo, contra metum maximi belli firmissimum præsidium habuisse æquitatē & continentiam. His ego subsidiis ea sum consecutus, quæ nullis legionibus consequi potuissem: ut ex alienissimis sociis amicissimos, ex infidelissimis firmissimos redderē, animosq; horum-

rerum exſpectatione ſuſpenſos, ad veteris imperii benevolentiam traducerē. Sed nimis hæc multa de me: præſertim ad te, à quo uno omnium ſociorum querelæ audiuntur. Cognoſces ex iis, qui meis inſtitutis ſe recreatos putant. Cumq; omnes uno prope conſenſu de me apud te ea, quæ mihi optatiſſima ſunt, prædicabunt: tum duæ maximæ clientelæ tuæ, Cyprus inſula, & Cappadociæ regnum, tecum de me loquentur: puto etiam regem Dejotarum, qui uni tibi eſt maxime neceſſarius. Quæ ſi etiam majora ſunt, & in omnibus ſeculis pauciores viri reperti ſunt, qui ſuas cupiditates, quam qui hoſtium copias, vincerent; eſt profecto tuum, cum ad res bellicas hæc, quæ rariora & difficiliora ſunt, genera virtutis adjunxeris, ipſas etiam illas res geſtas juſtiores eſſe, & majores, putare. Extremum illud eſt, ut quaſi diffidens rogationi meæ, philoſophiam ad te allegem: qua nec mihi carior ulla unquam res in vita fuit, nec hominum generi majus à diis munus ullum eſt datum. Hæc igitur, quæ mihi tecum communis eſt, ſocietas ſtudiorum atque artium noſtrarum (quibus à pueritia dediti ac devincti, ſoli propemodum nos philoſophiam illam veram & antiquam, quæ quibuſdam ocii eſſe ac deſidiæ videtur, in forum, atq; in rempub. atque in ipſam aciem pene deduximus) tecum agit de mea laude: cui

negari

negari à Catone fas esse non puto. Quamobrem sic tibi persuadeas velim, si mihi tua sententia tributus honos ex meis literis fuerit, me existimaturum, cum autoritate tua, tum benevolentia erga me, mihi, quod maxime cupierim, contigisse. Vale,

LXVI. M. CATO M. CICERONI IMP. S. D.

QUod & respub.me & nostra amicitia hortatur, libenter facio; ut tuam virtutem innocentiam, diligentiam, cognitam in maximis rebus, domi togati, armati foris, pari industria administrare gaudeam. Itaque, quod pro meo judicio facere potui, ut innocentia consilioque tuo defensam provinciam, servatum Ariobarzanis cum ipso rege regnum, sociorum revocatam ad studium imperii nostri voluntatem, sententia mea & decreto laudarem, feci. Supplicationem decretam si tu, qua in re nihil fortuito, sed summa tua ratione, & continentia, reipub. provisum est, diis immortalibus gratulari nos, quam tibi referre acceptum mavis, gaudeo. Quod si triumphi prerogativam putas supplicationem, & idcirco casum potius quam te, laudari vis: neq; supplicationem sequitur semper triumphus, & triumpho multo clarius est senatum judicare, potius mansuetudine & innocentia imperatoris provinciā, quam vi militum, aut benignitate deorum, retentam atq; conser-

vatam esse; quod ego mea sententia censebam. Atq; hæc ego idcirco ad te contra consuetudinem meam pluribus scripsi, ut, quod maxime volo, existimes me laborare, ut tibi persuadeam me & voluisse de tua majestate, quod amplissimum sum arbitratus, & quod tu maluisti, factum esse gaudere. Vale, & nos dilige, & instituto itinere severitatem diligentiamque sociis & reipublicæ præsta.

LXVII. M. T. C. CATONI S. D.

Lætus sum laudari me (inquit Hector, opinor apud Nevium) abs te, pater, laudato viro. Ea est enim profecto jocunda laus, quæ ab iis proficiscitur qui ipsi in laude vixerunt. Ego vero, vel gratulatione literarum tuarum, vel testimoniis sententiæ dictæ, nihil est quod me non assecutum putem. Idque mihi tum amplissimum, tum gratissimum est, te libenter amicitiæ dedisse quod liquido veritati dares: Et, si non modo unus, verum etiam multi Catones essent in civitate nostra, in qua unum exstitisse mirabile est; quem ego currum, aut quam lauream cum tua laudatione conferrem? nam ad meum sensum, & ad illud sincerum ac subtile judicium nihil potest esse laudabilius, quam ea tua oratio, quæ est ad me perscripta & à meis necessariis. Sed causam meæ voluntatis (non enim dicam cupiditatis) exposui

posui tibi superioribus literis. Quæ etiamsi parum justa tibi visa est, hanc tamen habet rationem, ut non nimis concupiscendus honos, sed tamen, si deferatur à senatu, minime aspernandus esse videatur. Spero autem illum ordinem, pro meis ob rempublicam susceptis laboribus, me non indignum honore, usitato præferti, existimaturum. Quod si ita erit, tantum ex te peto, quod amicissime scribis, ut, cum tuo judicio, quod amplissimum esse arbitraris, mihi tribueris, si id quod maluero, acciderit, gaudeas: sic enim feciſſe te, & sensisse, & scripsisse video: resq; ipsa declarat, tibi illum honorem nostrum supplicationis fuisse jocundum, quod scribendo affuisti. Hæc enim S. C. non ignoro ab amicissimis ejus, cujus de honore agitur, scribi solere. Ego, ut spero, te propediem videbo: atque utinam republ. meliore quam timeo. Vale.

LXVIII. TULLIUS ET CICERO MEUS, Et FRATER, ET FRATRIS F. TIRONI SUO S. D.

PAulo facilius putavi posse me ferre desiderium tui; sed plane non fero. Et quanquā magni ad honorem nostrum interest, quamprimum ad urbem me venire: tamen peccasse mihi videor, qui à te discesserim. Sed quia tua voluntas ea videbatur esse, ut prorsus, nisi confirmato corpore, nolles

nolles navigare, approbavi tuum consilium: neq; nunc muto, si tu in eadem es sententia. Sin, postea quam cibum cepisti, videris tibi me posse consequi: tuum consilium est. Marionem ad te eo misi, ut aut tecum ad me quam primum veniret; aut, si tu moraretur, statim ad me rediret. Tu autem hoc tibi persuade, si commodo valetudinis tuæ fieri possit, nihil me malle quam te esse mecum: sin intelliges opus esse, te Patris, convalescendi causa, paulum commorari, nihil me malle quam te valere. Si statim navigas, nos Leucade consequere: sin te confirmare vis, & comites, & tempestates, & havem idoneam ut habeas dlligenter videbis. Unum illud, mi Tiro, videto, (si me amas) ne te Marionis adventus & hæ literæ moveant. Quod valetudini tuæ maxime conducet, si feceris, maxime obtemperaris voluntati meæ. Hæc pro tuo ingenio considera. Nos ita te desideramus, ut amemus. amor, ut valentē videamus, hortatur; desiderium, ut quamprimum. illud igitur potius. Cura ergo potissimum ut valeas. de tuis innumerabilibus in me officiis erit hoc gratissimum. III. Non. Novemb. Vale.

LXIX. Q. CICERO TIRONI SUO S. D.

VErberavi te cogitationis tacito duntaxat convitio, quod fasciculus alter

ad

ad me jam sine tuis literis perlatus est. Non potes effugere hujus culpæ pœnam te patrono. Marcus est adhibendus: isque diu & multis lucubrationibus commentata oratione vide ut probare possit te non peccasse. Plane te rogo, sicut olim matrem nostram facere memini, quæ lagenas etiam inanes obsignabat, ne dicerentur inanes aliquæ fuisse, quæ furtim essent exsiccatæ: sic tu, etiamsi quod scribas non habebis, scribito tamen, ne furtum cessationis quæsiviſſe videaris, valde enim mihi semper & vera & dulcia tuis epistolis nunciantur. Ama nos, & vale.

LXX. CICERO BRUTO S.

FUngerer officio, quo tu functus es in meo luctu, teq; per literas consolarer, nisi scirem iis remediis, quibus meum dolorem tu levasses, te in tuo non egere: ac velim facilius, quam tunc mihi, nunc tibi tute medeare. Est enim alienum tanto viro, ut es tu, quod alteri præceperit, id ipsum facere non posse. Me quidem cum rationes, quas collegeras, tum autoritas tua à nimio mœrore deterruit. Cum enim mollius tibi ferre viderer, quam deceret virum, præsertim eum qui alios consolari soleret, accusasti me per literas gravioribus verbis, quam tua consuetudo ferebat. itaque judicium tuum magni æstimans, idque veritus, me

ipse

ipſe collegi, & ea quæ didiceram, legeram, acceparam, graviora duxi tua autoritate addita. Ac mihi tum, Brute, officio ſolum erat, & naturæ: tibi nunc, populo, & ſcenæ (ut dicitur) ſerviendum eſt. Nam cum in te non ſolum exercitus tui, ſed omnium civium, ac pene gentium conjecti oculi ſint: minime decet, propter quē fortiores cæteri ſumus, eum ipſum animo debilitatum videri. Quam ob rem accepiſti tu quidem dolorem (id enim amiſiſti, cui ſimile in terris nihil fuit) & eſt dolendū in tam gravi vulnere, ne id ipſum, carere omni ſenſu doloris, ſit miſerius quam dolere: ſed ut modice cæteris utile eſt, tibi neceſſe eſt. Scriberem plura, niſi ad te hæc ipſa nimis multa eſſent. Nos te, tuumque exercitum exſpectamus: ſine quo, ut reliqua ex ſententia ſuccedant, vix ſatis liberi videmur fore. De tota republ. plura ſcribam, & fortaſſe jam certiora, iis literis, quas Vereri noſtro cogitabam dare.

LXXI. BRUTUS CICERONI S.

DE M. Lepido vereri me cogit reliquorum timor: qui ſi eripuerit ſe nobis (quod velim temere atque incurioſe de illo ſuſpicati ſint homines) oro atque obſecro te, Cicero, neceſſitudinem noſtram, tuamque in me benevolentiam obteſtans, ſororis meæ liberos obliviſcaris eſſe Lepidi filios, meque his in patris locum ſucceſſiſſe exiſtimes. Hoc ſi

strà te impetro, nihil profecto dubitatis pro his suscipere. Aliter alii cum suis vivunt: nihil ego possū in sororis meæ liberos facere, quo possit expleri voluntas mea, aut officium. Quid vero aut mihi tribuere boni possunt, si modo digni sumus, quibus aliquid tribuatur; aut ego matri, ac sorori, puerisque illis præstaturus sum, si nihil valuerit apud te, reliquumque senatum contra patrem Lepidum Brutus avunculus? Scribere multa ad te neq; possum præ solicitudine ac stomacho, neque debeo, Nam si in tanta re, tamq; necessaria, verbis mihi opus est ad te excitandum, & confirmandum; nulla spes est, facturum te quod volo, & quod oportet. Quare noli exspectare longas preces: intuere meipsum, qui hoc à te vel à Cicerone conjunctissimo homine privatim, vel à consulari, tali viro, remota necessitudine privata, impetrare debeo. Quid sis facturus, velim mihi quamprimum rescribas. Kal. Quint. ex castris.

LXXII. CICERO BRUTO S.

MEssalam habes. Quibus igitur literis tam accurate scriptis assequi possem, subtilius ut explicem quæ gerantur, quæq; sint in repub. quam tibi is exponet, qui & optime omnia novit, & elegantissime expedire, & deferre ad te potest? Cave enim existimes, Brute, (quanquam non est necesse

ea

ea me ad te, quæ tibi nota ſunt, ſcribere: ſed tamen tantam omnium laudum excellentiam non queo ſilentio præterire) cave putes, probitate, conſtantia, cura, ſtudio reipub. quicquam illi eſſe ſimile: ut eloquentia, qua mirabiliter excellet, vix in eo locum ad laudandū habere videatur. quanquā in hac ipſa ſapientia plus apparet: ita gravi judicio, multaque arte ſe exercuit in veriſſimo genere dicendi. Tanta autem induſtria eſt, tantumque evigilat in ſtudio, ut non maxima ingenio (quod in eo ſummum eſt) gratia habenda videatur. Sed provehor amore: non enim id propoſitum eſt huic epiſtolæ, Meſſalam ut laudem, præſertim ad Brutum, cui & virtus illius non minus, quam mihi, nota eſt, & hæc ipſa ſtudia, quæ laudo, notiora. quem cum à me dimittens graviter ferrem, hoc levabar uno, quod ad te, tanquam ad alterum me proficiſcens, & officio fungebatur, & laudem maximam ſequebatur. Sed hæc hactenus. Venio nunc, longo ſane intervallo, ad quandam epiſtolam, qua mihi multa tribuens unum reprehendebas, quod in honoribus decernendis eſſem nimius, & tanquam prodigus. Tu hoc: alius fortaſſe, quod in animadverſione pœnaque durior: niſi fortaſſe, utrumque tu. Quod ſi ita eſt, utriuſque rei meum judicium tibi cupio eſſe notiſſimum: neq; ſolum, ut Solonis dictum uſurpem, qui & ſapiens

sapiens unus fuit ex septem, & legum scriptor solus ex septem. Is rempub. duabus rebus contineri dixit, præmio, & pœna. est scilicet utriusque rei modus, sicut reliquarum, & quædam in utroque genere mediocritas. Sed non tanta de re propositum est hoc loco disputare. Quid ego autem secutus hoc bello sim in sententiis dicendis, alienum non puto aperire. Post interitum Cæsaris, & vestras memorabiles idus Martias, Brute, quid ego prætermissum à vobis quantamq; impendere reipub. tempestatem dixerim, non es oblitus. Magna pestis erat depulsa per vos, magna populi Romani macula deleta, vobis vero parta divina gloria: sed instrumentum regni delatum ad Lepidum, & Antonium, quorum alter inconstantior, alter impurior, uterque pacem metuens, inimicus otio. His, ardentibus perturbandæ reipub. cupiditate, quod opponi posset præsidium non habebamus. Erexerat enim se civitas in retinenda libertate consentiens. Nos tum nimis acres: vos fortasse sapientius excessistis Urbe ea, quam liberatis: Italiæ sua vobis studia profitenti remisistis. Itaq; cum teneri urbē à parricidis videre, nec te in ea, nec Cassium tuto esse posse, eamque armis oppressam ab Antonio; mihi quoq; ipsi esse excedendum putavi. Tetrum enim spectaculum, oppressa ab impiis civitas, opitulandi potestate præcisa. sed animus idem,

qui

qui ſemper infixus in patriæ charitate, diſceſſum ab ejus periculis ferre non potuit, Itaq; in medio Achaico curſu, cum Eteſiarum diebus Auſter me in Italiam, quaſi diſſuaſor mei conſilii, retuliſſet, te vidi Veliæ, doluiq; vehementer. Cedebas enim, Brute, cedebas; quoniam Stoici veſtri negant fugere ſapientes. Romam ut veni, ſtatim me obtuli Antonii ſceleri atque dementiæ. Quem cum in me incitaviſſem, conſilia inire cœpi Brutina plane (veſtri enim hæc ſunt propria ſanguinis) reipub. liberandæ. Longa ſunt quæ reſtant, prætereunda: ſunt enim de me. tantum dico, Cæſarem hunc adoleſcentem, per quem adhuc ſumus, ſi verum fateri volumus, fluxiſſe ex fonte conſiliorum meorum. Huic habiti à me honores nulli quidem, Brute, niſi debiti, nulli niſi neceſſarii. Ut enim primum libertatem revocare cœpimus, cum ſe nondum ne Decimi quidē Bruti divina virtus ita commoviſſet, ut jam id ſcire poſſemus, atq; omne præſidium eſſet in puero, qui à cervicibus noſtris avertiſſet Antonium: quis honos ei non fuit decernendus? quanquam ego illi tum verborum laudem tribui, eamque modicam. Decrevi etiam imperium: quod quanquā videbatur illi ætati honorificum, tamen erat exercitum habenti neceſſarium. Quid enim eſt ſine imperio exercitus? Statuam Philippus decrevit, celeritatem petitionis

tionis primo Servius, post majorem etiam Servilius: nihil tunc nimium videbatur. Sed nescio quomodo facilius in timore benigni, quã in victoria grati reperimur. Ego enim D. Bruto liberato, cum lætissimus ille civitati dies illuxisset, idemq; casu Bruti natalis esset; decrevi, ut in fastis ad eum diem Bruti nomen ascriberetur. In eoq; sum majorum exemplum secutus, qui hunc honorem mulieri Laurentiæ tribuerunt, cui vos, pontifices, ad aram in Velabro facere soletis. Quod ego cum dabam Bruto, notam esse in fastis gratissimæ victoriæ sempiternam memoriam volebam. Atque illo die cognovi paulo plures in senatu malevolos esse, quam gratos. Eos per ipsos dies effudi (si ita vis) honores in mortuos Hirtium, & Pansam, Aquilam etiam: quod quis reprehendit, nisi qui, deposito metu, præteriti periculi fuerit oblitus? Accedebat ad beneficii memoriam gratam ratio illa, quæ etiam posteris posset esse salutaris: exstare enim volebam in crudelissimos hostes monumenta odii publici sempiterna. Suspicer illud minus tibi probari, quod ab tuis familiaribus, optimis illis quidem viris, sed in republica rudibus, non probatur, quod, ut ovanti introire Cæsari liceret, decreverim. Ego autem (sed erro fortasse: nec tamen is sum, ut mea me maxime delectent) nihil mihi videor hoc bello sensisse prudentius. Cur autem ita sit;

aperi-

aperiendum non est: ne magis videar providus fuisse, quam gratus. Hoc ipsum nimium: quare alia videamus. D. Bruto decrevi honores, decrevi L. Planco. Præclara illa quidem ingenia, quæ gloria invitantur: sed senatus etiam sapiens, qui, qua quemque reputat, modo honesta, ad rempub. juvandam posse adduci, hac utitur. At in Lepido reprehendimur: cui cum statuam in Rostris statuissemus, iidem illā evertimus. Nos illum honore studuimus à furore revocare: vicit amentia levissimi hominis nostram prudentiam. Nec tamen tantum in statuenda Lepidi statua factum est mali, quantum in evertenda boni. Satis multa de honoribus: nunc de pœna pauca sunt dicenda. Intellexi enim ex tuis sæpe literis, te in iis, quos bello devicisti, clementiam tuam velle laudari. Existimo equidem, nil à te, nisi sapienter. sed sceleris pœnā pretermittere (id enim est quod vocatur ignoscere) etiamsi in cæteris rebus tolerabile est, in hoc bello pernicioſum puto. Nullum enim bellum civile fuit in nostra republica omnium, quæ memoria mea fuerunt, in quo belle non, utracunq; pars vicisset, tamen aliqua forma esset futura reipublicæ Hoc bello victores quam rempublicā simus habituri, nō facile affirmarim: victis certe nulla unquam erit. Dixi igitur sententias in Antonium, dixi in Lepidum severas: neque

tam

tam ulciscendi causa, quam, ut & in præsens sceleratos cives timore ab impugnanda patria deterrerem, & in posterum documentum staturem, ne quis talem amentiam vellet imitari: quanquam hæc quidem sententia non magis mea fuit, quam omnium. In qua videtur illud esse crudele, quod ad liberos, qui nihil meruerunt, pœna pervenit. sed id & antiquū est, & omnium civitatum: siquidem etiam Themistoclis liberi eguerunt. &, si judicio damnatos eadem pœna sequitur cives, quî potuimus leniores esse in hostes? quid autem queri potest quisquam de me, qui, si vicisset, acerbiorem se in me futurum fuisse confiteatur, necesse est? Habes rationem mearum sententiarum de hoc genere duntaxat honoris, & pœnæ: nam de cæteris rebus quid senserim, quidq; censuerim, audisse te arbitror. Sed hæc quidem non ita necessaria. Illud valde necessarium, Brute, te in Italiam cum exercitu venire quamprimum. summa est expectatio tui. qui si Italiam attigeris, ad te concursus fiet omnium. Sive enim vicerimus (qui quidē pulcherrime viceramus, nisi Lepidus perdere omnia, & perire ipse cum suis concupivisset) tua nobis autoritate opus est, ad collocandum aliquem civitatis statum: sive etiā nunc certamen reliquum est, maxima spes est cum in autoritate tua, tum in exercitus tui viribus. Sed propera per Deos: scis

ſcis enim quantum ſit in temporibus, quantum in celeritate. Sororis tuæ filiis quam diligenter conſulam, ſpero te ex matris & ex ſororis literis cogniturum: qua in cauſa majorem habeo rationem tuæ voluntatis, quæ mihi chariſſima eſt, quam, ut quibuſdam videor, conſtantiæ meæ. Sed ego nulla in re malo, quam te amando, conſtans & eſſe, & videri.

LXXIII. BRUTUS CICERONI S.

PArticulam literarum tuarum, quas miſiſti Octavio, legi, miſſam ab Attico mihi. Studium tuum, curaque de ſalute mea, nulla me nova voluptate affecit, non ſolum enim uſitatum, ſed etiam quotidianum eſt, aliquid audire de te, quod pro noſtra dignitate fideliter atque honorifice dixeris, aut feceris. At dolore, quantum animo maximum capere poſſum, eadem illa pars epiſtolæ, ſcriptæ ad Octavium de nobis, affecit. Sic enim illi gratias agis de republica, tam ſuppliciter ac demiſſe (quid ſcribam? pudet conditionis ac fortunæ, ſed tamen ſcribendum eſt: commendas noſtram ſalutem illi: quæ morte qua non perniciosiór?) ut prorſus præ te feras non ſublatam dominationem, ſed dominum commutatum eſſe. Verba tua recognoſce, & aude negare, ſervientis adverſus regē iſtas eſſe preces. Unum ais eſſe, quod ab eo poſtuletur,

&

& exspectetur: ut eos cives, de quibus viri boni, populusq; Rom. bene existimet, salvos velit. Quid si nolit? non erimus? atqui non esse, quam esse per illum, præstat. Ego mediusfidius non existimo tam omnes Deos aversos esse à salute populi Rom. ut Octavios orandus sit pro salute cujusquam civis, non dicam pro liberatoribus orbis terrarum. Juvat enim magnifice loqui: & certe decet adversus ignorantes, quid pro quoque timendum, aut à quoq; petendum sit. Hoc tu, Cicero, posse fateris Octavium, & illi amicus es: aut, si me charum habes, vis Romæ videri; cum, ut ibi esse possem, commendandus puero illi fuerim? cui quid agis gratias, si, ut nos salvos esse velit, & patiatur, rogandum putas? an hoc pro beneficio est habendum, quod se, quam Antonium, esse maluerit, à quo ista petenda essent? vindici quidem alienæ dominationis, non vicario, ecquis supplicat, ut optime meritis de repub. liceat esse salvis? Ista vero imbecillitas, & desperatio, cujus culpa non magis in te residet, quam in omnibus aliis, & Cæsarem in cupiditatem regni impulit, & Antonio post interritum illius persuasit, ut interfecti locum occupare conaretur, & nunc puerum istum extulit, ut tu judicares, precibus esse impetrandam salutem talibus viris, misericordiaque unius, vix etiam nunc viri, tutos fore nos, haud

ulla

ulla alia re. Quod ſi Romanos nos eſſe meminiſſemus, non audacius dominari cuperent poſtremi homines, quam id nos prohiberemus: neque magis irritatus eſſet Antonius regno Cæſaris, quam ob ejuſdem mortem deterritus. Tu quidem conſularis, & tantorum ſcelerum vindex (quibus oppreſſis, vereor ne in breve tempus dilata ſit abs te pernicies) quî potes intueri quæ geſſeris, ſimul & iſta vel probare, vel ita demiſſe ac facile pati, ut probantis ſpeciem habeas? Quod autem tibi cum Antonio privatum odium? nempe quia poſtulabat hæc, ſalutem ab ſe peti, precariam nos incolumitatem habere à quibus ipſe libertatē accepiſſet, eſſe arbitrium ſuum de repub. Quærenda eſſe arma putaſti, quibus dominari prohiberetur: ſcilicet, ut illo prohibito, rogaremus alterum, qui ſe in ejus locum reponi pateretur? an ut eſſet ſui juris ac mancipii reſpublica? niſi forte nō de ſervitute, ſed de conditione ſerviendi recuſatum eſt à nobis. Atqui non ſolum bono domino potuimus Antonio tolerare noſtram fortunam, ſed etiam beneficiis, atque honoribus, ut participes, frui, quantis vellemus. Quid enim negotiis, quorum patientiam videret maximum ſuæ dominationis præſidium eſſe? Sed nihil tanti fuit, quo venderemus fidē noſtram, & libertatem. Hic ipſe puer quem Cæſaris nomen incitare videtur in

Cæſaris

Cæsaris interfectores, quanti æstimet (si sit commercio locus) posse nobis autoribus tantum, quantum profecto poterit, quoniam vivere, & pecunias habere, & dici consulares volumus? Cæterum nequicquam perierit ille: cujus interitu quid gavisi sumus, si mortuo nihilominus servituri eramus? nulla cura adhibetur. Sed mihi prius omnia dii deæq; eripuerint, quam illud judicium, quo non modo hæredi ejus quem occidi nō concesserim, quod in illo non tuli, sed ne patri quidem meo, si reviviscat, ut, patiente me, plus legibus ac senatu possit. An hoc tibi persuasum est, fore cæteros ab eo liberos, quo invito nobis in ista civitate locus non sit? quî porroid, quod petis, fieri potest ut impetres? rogas enim, velit nos salvos esse. Videmur ergo tibi salutem accepturi, cum vitam acceperimus? quam, si prius dimittimus dignitatem, & libertatem, quî possumus accipere? An tù Romæ habitare, id putas incolumem esse? res, non locus, oportet præstet isthuc mihi. neq; incolumis fui Cæsare vivo, nisi postquam illud conscivi facinus: neq; usquam exsul esse possum, dum servire, & pati contumelias, pejus odero malis omnibus aliis. Nonne hoc est in easdem tenebras recidisse, cum ab eo qui tyranni nomen ascivit sibi (cum in Græcis civitatibus liberi tyrannorum, oppressis illis, eodem supplicio afficiantur) petitur, ut vindices,

vindices atque oppressores dominationis salvi sint? Hanc ego civitatem videre velim (aut putem ullam) quæ ne traditam quidem atq; inculcatam libertatem recipere possit? pluſq; timeat in puero nomen sublati regis, quam confidat sibi; cum illum ipsum, qui maximas opes habuerit, paucorum virtute sublatum videat? Me vero posthac ne commendaveris Cæsari tuo, ne te quidem ipsum, si me audies. Valde care æstimas tot annos, quot ista ætas recipit, si propter eam causā puero isti supplicaturus es. Deinde, quod pulcherrime fecisti, ac facis in Antonium, vide ne convertatur à laude maximi animi, ad opinionem formidinis. nam si Octavius tibi placet à quo de nostra salute petendum sit, non dominum fugisse, sed amiciorem dominum quæsisse videberis: quem quod laudas ob ea quæ adhuc fecit, plane probo; sunt enim laudanda, si modo contra alienam potentiam, non pro sua suscepit eas actiones. Cum vero judicas tantum illi non modo licere, sed etiam à te ipso tribuendum esse, ut rogandus sit, ne nolit esse nos salvos: nimium magnam mercedem statuis. Id enim ipsum illi largiris, quod per illum habere videbatur respub. Neq; hoc tibi in mentem venit, si Octavius ullis dignus sit honoribus, quia cum Antonio bellum gerat; iis qui illud malum exciderint, cujus istæ reliquiæ sunt, nihil

quo

quo expleri possit eorum meritum, tributurum unquam populum Roman. si omnia simul congesserit. At vide quanto diligentius homines metuant, quam meminerint, quia Antonius vivat atque in armis sit. De Cæsare vero quod fieri potuit, ac debuit, transactum est, neque jam revocari in integrum potest. Octavius is est, qui, quid de nobis judicaturus sit, exspectet populus Romanus? nos ii sumus, de quorum salute unus homo rogandus videatur? Ego vero (ut istuc revertar) is sum, qui non modo non supplicem, sed etiam coërceam postulantes ut sibi supplicetur. aut longe à servientibus abero, mihiq; esse judicabo Romam, ubicunque locorum esse licebit: ac vestri miserebor, quibus nec ætas, neque honores, neque virtus aliena dulcedinem vivendi minuere potuerit. Mihi quidem ita beatus esse videbor, si modo constanter ac perpetuo placebit hoc consilium, ut relatam putem gratiam pietati meæ. Quid enim est melius, quam memoria recte factorum? & libertate contentum negligere humana? Sed certe non succumbam succumbentibus nec vincar ab iis qui se vinci volunt, experiarq; & tentabo omnia, neq; desistam abstrahere à servitio civitatem nostram. Si secuta fuerit, quæ debet, fortuna, gaudebimus omnes: sin minus, ego tamen gaudebo. Quibus enim potius hæc vita factis

aut cogitationibus traducatur, quam iis quæ pertinuerint ad liberandos cives meos? Te, Cicero, rogo atque hortor, ne defatigere, neu diffidas: ſemper in præſentibus malis prohibendis, futura quoque, niſi ante ſit occurſum, explores, ne ſe inſinuent. Fortem, & liberum animum, quo & conſul, & nunc conſularis rempub. vindicaſti, ſine conſtantia & æquabilitate nullum eſſe putaris. fateor enim duriorem eſſe conditionem ſpectatæ virtutis, quam incognitæ. Benefacta pro debitis exigimus: quæ aliter eveniunt, ut decepti ab his, infeſto animo reprehendimus. Itaq; reſiſtere Antonio Ciceronem, etſi magna laude dignum eſt: tamen quia ille conſul hunc conſularem merito præſtare videtur, nemo admiratur. Idem Cicero ſi flexerit adverſus alios judicium ſuum, quod tanta firmitate ac magnitudine direxit in exturbando Antonio; non modo reliqui temporis gloriam eripuerit ſibi, ſed etiam præterita evaneſcere coget. nihil enim per ſe amplum eſt, niſi in quo judicii ratio exſtat. Quia neminem magis decet quam te, rempub. amare, libertatiſq; defenſorem eſſe, vel ingenio, vel rebus geſtis, vel ſtudio atq; efflagitatione omnium. Quare non Octavius eſt rogandus, ut velit nos ſalvos eſſe: magis tu te exſuſcita, ut eam civitatẽ in qua maxima geſſiſti, liberam atq; honeſtam fore putes, ſi modo ſint populo duces ad reſiſtendum improborum conſiliis.

C. PLI-

C. PLINII CÆCILII SECUNDI

Epistolæ aliquot.

I. C. PLINUS TACITO SUO S.

PEtis ut tibi avunculi mei exitum scribam quo verius tradere posteris possis: gratias ago. Nam video, morti ejus, si celebretur à te, immortalem gloriam esse propositam. Quamvis enim pulcherrimarum clade terrarum, ut populi, ut urbes memorabili casu, quasi semper victurus occiderit; quamvis ipse plurima opera & mansura condiderit: multum tamen perpetuitati ejus scriptorum tuorum æternitas addet. Equidem beatos puto, quibus deorum munere datum est aut facere scribenda, aut scribere legenda: beatissimos vero quibus utrumque. Horum in numero avunculus meus & suis liberis & tuis erit. Quo libentius suscipio, deposco etiam quod injungis. Erat Miseni, classemq; imperio præsens regebat. Nono kalend. Septembris, hora diei fere septima, mater mea indicat ei, apparere nubem inusitata & magnitudine & specie. Usus ille sole mox frigidâ gustaverat jacens, studebatque: poscit soleas, ascendit locum ex quo maxime miraculum illud conspici poterat.

nubes(incertum procul intuentibus ex quo monte: Veſuvium fuiſſe poſtea cognitum eſt) oriebatur, cujus ſimilitudinem & formam non alia magis arbor quam pinus expreſſerit. Nam longiſſimo velut trunco elata in altum, quibuſdam ramis diffundebatur. credo,quia recenti ſpiritu evecta,deinde ſeneſcente eo deſtituta,aut etiam pondere ſuo victa,in latitudinem vaneſcebat: candida interdum, interdum ſordida & maculoſa, prout terram cineremve ſuſtulerat. Magnum, propiuſq; noſcendum id eruditiſſimo viro viſum. Jubet Liburnicam aptari: mihi ſi venire una vellem,facit copiam. Reſpondi,ſtudere me malle:& forte ipſe quod ſcriberem dederat.Egrediebatur domo, accipit codicillos. Retinæ claſſiarii imminenti periculo exterriti (nam villa ea ſubjacebat, nec ulla niſi navibus fuga) ut ſe tanto diſcrimini eriperet orabant.Non vertit ille conſilium, ſed quod ſtudioſo animo inchoaverat, obit maximo. Deducit quadriremes,aſcendit ipſe non Retinæ modo, ſed multis (erat enim frequens amœnitas oræ)laturus auxilium.Properat illuc unde alii fugiunt; rectumq; curſum,recta gubernacula in periculum tenet,adeo ſolutus metu, ut omnes illius mali motus, omnes figuras, ut deprehenderat oculis, dictaret enotaretque. Jam navibus cinis inciderat, huo propius accederet,calidior & denſior;

jam

jam pumices etiam, nigriq; & ambuſti & fracti igne lapides; jam vadum ſubitum, ruinaq; montis littora obſtantia: cunctatuſq paulum an retro flecteret, mox gubernatori ut ita faceret monenti, *Fortes*, inquit *fortuna juvat*: Pomponianum pete. Stabiis erat, diremptus ſinu medio. Nam ſenſim circumactis curvatiſq; littoribus mare infunditur. Ibi, quanquam nondum periculo appropinquante, conſpicuo tamen, &, cum creſceret, proximo, ſarcinas contulerat in naves, certus fugæ, ſi contrarius ventus reſediſſet: quo tunc avunculus meus ſecundiſſimo invectus complectitur trepidantem, conſolatur, hortatur; utque timorem ejus ſua ſecuritate leniret, deferri ſe in balneum jubet; lotus accubat, cœnat, atque hilaris, aut, quod eſt æque magnum, ſimilis hilari. Interim è Veſuvio monte pluribus locis latiſſimæ flammæ altaque incendia relucebant, quorum fulgor & claritas tenebris noctis excitabatur. Ille agreſtium, trepidatione ignis relictas deſertaſque, villas per ſolitudinem ardere, in remedium formidinis, dictabat: tum ſi quieti dedit, & quievit veriſſimo quidem ſomno. Nam meatus animæ, qui illi propter amplitudinem corporis gravior & ſonantior erat, ab iis qui limini obverſabantur, audiebatur. Sed area ex qua diæta adibatur, ita jam cinere mixtiſq; pumicibus oppleta ſurrexerat, ut ſi longior

gior in cubiculo mora eſſet, exitus, negaretur. Excitatus procedit, ſeq; Pomponiano cæteriſque qui pervigilarant reddit. In commune conſultant, an intra tecta ſubſiſtant, an in aperto vagentur. Nam crebris vaſtiſq; tremoribus tecta nutabant, & quaſi emota ſedibus ſuis, nunc huc, nunc illuc abire aut referri videbantur. Sub dio rurſus quanquam levium exeſorumque, pumicum caſus metuebatur. quod tamen periculorum collatio elegit, & apud illum quidem ratio rationem, apud alios timorem timor vicit. Cervicalia capitibus impoſita linteis conſtringunt. Id munimentum adverſus decidentia fuit. Jam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior denſiorque: quam tamen faces multæ variaq; lumina ſolvebant. Placuit egredi in littus, & è proximo aſpicera ecquid jam mare admitteret, quod adhuc vaſtum & adverſum permanebat. Ibi ſuper abjectum linteum recubans, ſemel atque iterum frigidam popoſcit, hauſitque: deinde flammæ, flammarumque prænuntius odor ſulfuris, alios in fugam vertunt, excitant illum. Innixus ſervis duobus adſurrexit, & ſtatim concidit, ut ego conjecto, craſſiore caligine ſpiritu obſtructo, clauſoque ſtomacho, qui illi natura invalidus & anguſtus, & frequenter inter æſtuans erat. Ubi dies redditus (is ab eo, quem noviſſime viderat, tertius) corpus inventum

ventum eſt integrum, illæſum, opertumque, ut fuerat indutus: habitus corporis quieſcenti quam defuncto ſimilior. Interim Miſeni ego & mater. Sed nihil ad hiſtoriam, nec tu aliud quam de exitu ejus ſcire voluiſti. Finem ergo faciam: unum adjiciam, omnia me, quibus interfueram, quæque ſtatim quum maxime vera memorantur, audiveram, vere perſequutum: tu potiſſima excerpes. Aliud eſt enim epiſtolam, aliud hiſtoriam; aliud amico, aliud omnibus ſcribere. Vale.

II. C. PLINIUS SURÆ SUO S.

ET mihi diſcendi & tibi docendi facultatem otium præbet. Igitur perquam velim ſcire, an eſſe aliquid phaſmata, & habere propriam figuram numenque aliquod putes, an inania & vana ex metu noſtro imaginem accipere. Ego ut eſſe credam inprimis eo ducor, quod audio accidiſſe Curtio Rufo: Tenuis adhuc & obſcurus obtinenti Africam comes hæſerat: inclinato die ſpatiabatur in porticu: offertur ei mulieris figura, humana grandior pulchriorque: prætexrito Africam ſe, futurorum prænuntiam, dixit: iturum enim Romam, honoreſque geſturum, atque etiam cum ſummo imperio in eandem provinciam reverſurum, ibique moriturum. Facta ſunt omnia. Præterea, accedenti Carthaginem, egredi-

entiq; navem, eadem figura in littore occurriſſe narratur. Ipſe certe implicitus morbo, futura præteritis, adverſa ſecundis auguratus, ſpem ſalutis, nullo ſuorum deſperante, projecit. Jam illud, nonne & magis terribile, & non minus mirum eſt, quod exponam ut accepi? Erat Athenis ſpatioſa & capax domus, ſed infamis & peſtilens. Per ſilentium noctis ſonus ferri, &, ſi attenderes acrius, ſtrepitus vinculorum longius primo, deinde è proximo reddebatur: mox apparebat idolon, ſenex macie & ſquallore confectus, promiſſa barba, horrenti capillo, cruribus compedes, manibus catenas gerebat quatiebatq;. Inde inhabitantibus triſtes diræq; noctes per metum vigilabantur: vigiliam morbus &, creſcente formidine, mors ſequebatur. Nam interdiu quoque, quanquam abſceſſerat imago, memoria imaginis oculis inhærebat; longioriſq; cauſa timoris timor erat. Deſerta inde & damnata ſolitudine domus, totaque illi monſtro relicta: proſcribebatur tamen ſeu quis emere, ſeu quis conducere ignarus tanti mali vellet. Venit Athenas philoſophus Athenodorus, legit titulum: auditoque pretio, quia ſuſpecta vilitas, percunctatus, omnia docetur, ac nihilominus, immo tanto magis, conducit. Ubi cœpit adveſperaſcere, jubet ſternî ſibi in prima domus parte, poſcit pugillares, ſtylum, lumen:

men: suos omnes in interiora demittit: ipse ad scribendum, animum, oculos, manum intendit, ne vacua mens audita simulacra & inanes sibi metus fingeret. Initio, quale ubique, silentium noctis, deinde concuti ferrum, vincula moveri. ille non tollere oculos, non remittere stylum, sed obfirmare animum, auribusque prætendere. tum crebrescere fragor, adventare etiam, ac jam ut in limine, jam ut intra limen audiri. respicit, videt, agnoscitque narratam, sibi effigiem. Stabat innuebatque digito, similis vocanti: hic contra, ut paululum exspectaret manu significat, rursusq; ceris & stylo incumbit. illa scribentis capiti catenis insonabat: respicit rursus idē quod prius innuentem; nec moratus tollit lumen, & sequitur. Ibat illa lento gradu, quasi gravis vinculis. Postquam deflexit in aream domus, repente dilapsa deserit comitem; desertus herbas & folia concerpta signum loco ponit. Postero die adit magistratus, monet ut illum locum effodi jubeant. Inveniuntur ossa inserta catenis & implicita, quæ corpus ævo terraq; putrefactum nuda & exesa reliquerat vinculis: collecta publice sepeliuntur: domus postea rite conditis manibus caruit. Et hæc quidem affirmantibus credo: illud affirmare aliis possum. Est libertus mihi Marcus, non illiteratus. Cum hoc minor frater eodē lecto quiescebat. Is visus est si-

bi cernere quendam in toro reſidentem, admoventemq; capiti ſuo cultros, atq; etiam ex ipſo vertice amputantem capillos. Ubi illuxit, ipſe circa verticem tonſus, capilli jacentes reperiuntur. Exiguū temporis medium, & rurſus ſimile aliud priori fidē fecit. Puer in pedagogio miſtus pluribus dormiebat: venerunt per feneſtras (ita narrat) in tunicis albis duo, cubantemque detonderunt; &, qua venerant, receſſerunt. Hunc quoque tonſum, ſparſoſque circa capillos dies oſtendit. Nihil notabile ſecutum, niſi forte, quod non fui reus: futurus, ſi Domitianus, ſub quo hæc acciderunt, diutius vixiſſet. Nam in ſcrinio ejus datus à Caro de me libellus inventus eſt; ex quo conjectari poteſt, quia reis moris eſt ſubmittere capillum, reciſos meorum capillos depulſi quod imminebat periculi ſignum fuiſſe. Proinde rogo, eruditionem tuam intendas. Digna res eſt, quam diu multumq; conſideres: nec ego quidem indignus, cui copiam ſcientiæ tuæ facias. Licet etiam utramque in partem, ut ſoles, diſputes: ex altera tamen fortius, ne me ſuſpenſum incertumque dimittas, cum mihi conſulendi cauſa fuerit, ut dubitare deſinerem. Vale.

III. C. PLINIUS TACITO. SUO S.

AUguror (nec me fallit augurium) Hiſtorias tuas immortales futuras: quo magis illis (ingenue fatebor) inſeri cupio. Nam ſi eſſe nobis curæ ſolet ut facies noſtra ab optimo quoq; artifice exprimatur, nonne debemus optare, ut operibus noſtris ſimilis tui ſcriptor prædicatorque contingat? Demonſtro itaque, quanquam diligentiam tuam fugere non poſſit, cum ſit in publicis actis, demonſtro tamen, quo magis credas, jucundum mihi futurum, ſi factum meum, cujus gratia periculo crevit, tuo ingenio, tuo teſtimonio ornaveris. Dederat me ſenatus cum Herennio Senecione advocatum provinciæ Bæticæ contra Bæbium Maſſam: damnatoque Maſſa cenſuerat ut bona ejus publice cuſtodirentur. Senecio, cum exploraſſet conſules poſtulationibus vacaturos, convenit me: &, Qua concordia, inquit, injunctam nobis accuſationem exſequuti ſumus, hac adeamus conſules, petamuſque ne bona diſſipari ſinant, quorum eſſe in cuſtodia debent. Reſpondi, Cum ſimus advocati à ſenatu dati, diſpice num peractas putes partes noſtras, ſenatus cognitione finita. Et ille, Tu quem voles tibi terminum ſtatues, cui nulla cum provincia neceſſitudo, niſi ex beneficio tuo, & hoc recenti

recenti: ipſi & natus tibi, & quæſtor in ea fui. Tum ego; Si fixum tibi iſtud ac deliberatum, ſequar te, ut ſiqua ex hoc invidia erit, non tua tantum ſit. Venimus ad coſſ. dicit Senecio quæres ferebat: aliqua ſubjungo. Vixdum conticueramus, & Maſſa queſtus Senecionem non advocati fidem, ſed inimici amaritudinem implêſſe, impietatis reum poſtulat. Horror omnium: ego autem, Vereor, inquam, clariſſimi conſules, ne mihi Maſſa ſilentio ſuo prævarication em objecerit, quod non & me reum poſtulavit. Quæ vox & ſtatim excepta, & poſtea multo ſermone celebrata eſt. Divus quidem Nerva (nam privatus quoq; attendebat his quæ recte in publico fierent) miſſis ad me graviſſimis literis, non mihi ſolum, verum etiam ſeculo eſt gratulatus, cui exemplum (ſic enim ſcripſit) ſimile antiquis contigiſſet. Hæc, utcunq; ſe habent, notiora, clariora, majora tu facies: quanquam non exigo ut excedas actæ rei modū. Nam nec hiſtoria debet egredi veritatem, & honeſte factis veritas ſufficit. Vale.

IV. C. PLINIUS CANINIO SUO S.

INcidi in materiam veram, ſed ſimillimam fictæ, dignamque iſto lætiſſimo, altiſſimo, planeq; poëtico ingenio. Incidi autem, dum ſuper cœnam varia miracula hinc inde referuntur. Magna autoris fides;

fides; tametſi quid poëtæ cum fide? Istamen autor, cui bene vel hiſtoriam ſcripturus credidiſſes. Eſt in Africa Hipponenſis colonia, mari proxima: adjacet ei navigabile ſtagnum, ex quo, in modum fluminis, æſtuarium emergit, quod vice alterna, prout æſtus aut repreſſit aut impulit, nunc infertur mari, nunc redditur ſtagno. Omnis hic ætas piſcandi, navigandi, atque etiam natandi ſtudio tenetur: maxime puerorum, quos otium luduſque ſolicitat. His gloria & virtus altiſſime provehi: victor ille qui longiſſime ut littus, ita ſimul nantes, reliquit. Hoc certamine puer quidam, audentior cæteris, in ulteriora tendebat: delphinus occurit, & nunc præcedere puerum, nunc ſequi, nunc circuire, poſtremo ſubire, deponere, iterum ſubire, trepidantemque perferre primum in altum: mox flexit ad littus, redditque terræ & æqualibus. Serpit per coloniam fama: concurrere omnes, ipſum puerum tanquam miraculum aſpicere, interrogare, audire, narrare. Poſtero die obſident littus, proſpectant mare, & ſiquid eſt mari ſimile. Natant pueri: inter hos ille, ſed cautius. Delphinus rurſus ad tempus, rurſus ad puerum venit. Fugit ille cum cæteris. Delphinus, quaſi invitet, revocet, exſilit, mergitur, varioſq; orbes implicitat expeditque. Hoc altero die, hoc tertio, hoc pluribu-

pluribus, donec homines innutritos mari ſubiret timendi pudor: accedunt, & alludunt, & appellant: tangunt etiam, pertrectantque præbentem. Creſcit audacia experimento. Maxime puer, qui primus expertus eſt, adnatat natanti, inſilit tergo, fertur referturq; agnoſci ſe, amari putat, amat ipſe: neuter timet, neuter timetur. Hujus fiducia, manſuetudo illius augetur: necnon alii pueri dextra lævaque ſimul eunt hortantes monenteſque. Ibat una (id quoque mirum) delphinus alius, tantum ſpectator & comes. Nihil enim ſimile aut faciebat, aut patiebatur: ſed alterum illum ducebat, ruducebat, ut puerum cæteri pueri. Incredibile (tam verum tamen quam priora) delphinum geſtatorem colluſoremque puerorum in terram quoq; extrahi ſolitum, areniſq; ſiccatum, ubi incaluiſſet, in mare revolvi. Conſtat Octavium Avitum, legatum proconſulis, in littus educto religione prava ſuperfudiſſe unguentum, cujus illum novitatem odoremq; in altum refugiſſe; nec niſi poſt multos dies viſum, languidum & mœſtum; mox, redditis viribus, priorem laſciviam & ſolita miniſteria repetiſſe. Confluebant ad ſpectaculum omnes magiſtratus, quorum adventu & mora modica reſpublica novis ſumptibus atterebatur. Poſtremo locus ipſe quietem ſuam ſecretumq; predebat. Placuit occulte

inter-

interfici, ad quod coibatur. Hæc tu qua miſeratione, qua copia deflebis, ornabis, attolles? Quanquam non eſt opus affingas aliquid aut adſtruas: ſufficit ne ea quæ ſunt vera minuantur. Vale.

V. C. PLINIUS FUSCO SUO S.

QUæris quemadmodum in Tuſcis diem æſtate diſponam. Evigilo cum libuit, plerumq; circa horam primam, ſæpe ante, tardius raro: clauſæ feneſtræ manent. Mire enim ſilentio & tenebris animus alitur. Ab iis quæ avocant abductus, & liber, & mihi relictus, non oculos animo, ſed animum oculis ſequor, qui eadem quæ mens vident, quoties non vident alia. Cogito ſi quid in manibus, cogito ad verbum ſcribenti emendantique ſimilis: nunc pauciora, nunc plura, ut vel difficile vel facile componi tenerive potuerunt. Notarium voco, &, die admiſſo, quæ formaveram dicto; abit, rurſuſque revocatur, rurſuſque remittitur. Ubi hora quarta vel quinta, (neq; enim certum dimenſumq; tempus) ut dies ſuaſit, in xyſtum me vel crypto porticum confero; reliqua meditor & dicto; vehiculum aſcendo. Ibi quoq; idem quod ambulans aut jacens. Durat intentio, mutatione ipſa refecta: paulum redormio, dein ambulo, mox orationem

nem Græcam Latinamve clare & intente; non tam vocis cauſa quam ſtomachi, lego: pariter tamen & illa firmatur. Iterum ambulo, ungor, exerceor, lavor. Cœnanti mihi, ſi cum uxore, vel paucis, liber legitur: poſt cœnam, comœdi aut lyriſtes: mox cum meis ambulo, quorum in numero ſunt eruditi. Ita variis ſermonibus veſpera extenditur, &, quanquam longiſſimus, dies cito conditur. Nonnunquam ex hoc ordine aliqua mutantur. Nam ſi diu tacui, vel ambulavi, poſt ſomnum demum lectionemque, non vehiculo, ſed (quod brevius, quia velocius) equo geſtor. Interveniunt amici ex proximis oppidis, patremque diei ad ſe trahunt, interdumque laſſato mihi opportuna interpellatione ſubveniunt. Venor aliquando; ſed non ſine pugillaribus, ut quamvis nihil ceperim, non nihil referam. Datur & colonis (ut videtur ipſis) non ſatis temporis, quorum mihi agreſtes querelæ literas noſtras & iſthæc urbana opera commendant. Vale.

VI C. PLINIUS TRAJANO IMP. S.

SOlenne eſt mihi, domine, omnia de quibus dubito, ad te referre. Quis enim poteſt melius vel cunctationem meã regere; vel ignorantiam inſtruere? Cognitionibus de Chriſtianis interfui nunquam: ideo neſcio quid & quatenus aut puniri ſoleat,

leat, aut quæri. Nec mediocriter hæſitavi, ſitne aliquod diſcrimen ætatum, an quamlibet teneri nihil à robuſtioribus differant: deturne pœnitentiæ venia, an ei qui omnino Chriſtianus fuit, deſiſſe non proſit: nomen ipſum etiamſi flagitiis careat, an flagitia cohærentia nomini puniantur. Interim in iis qui ad me tanquam Chriſtiani deferebantur, hunc ſum ſequutus modum. Interrogavi ipſos, an eſſent Chriſtiani: confitentes iterum ac tertio interrogavi, ſupplicium minatus: perſeverantes duci juſſi. Neq; enim dubitabam, qualecunque eſſet quod faterentur, pervicaciam certe, & inflexibilem obſtinationem debere puniri. Fuerunt alii ſimilis amentiæ; quos, quia cives Romani erant, adnotavi in urbem remittendos: mox ipſo tractu, ut fieri ſolet, diffundente ſe crimine, plures ſpecies inciderunt. Propoſitus eſt libellus ſine autore, multorum nomina continens, qui negarent ſe eſſe Chriſtianos, aut fuiſſe, cum, præeunte me, deos appellarent, & imagini tuæ, quam propter hoc juſſeram cum ſimulacris numinum afferri, thure ac vino ſupplicarent, præterea maledicerunt Chriſto: quorum nihil cogi poſſe dicuntur, qui ſunt revera Chriſtiani. Ergo dimittendos putavi. Alii ab indice nominati, eſſe ſe Chriſtianos dixerunt, & mox negaverunt: fuiſſe quidem, ſed deſiſſe, quidam

ant

ante triennium,quidam ante plures annos, non nemo etiam ante viginti quoq; Omnes & imaginem tuam, deorumque ſimulacra venerati ſunt ; ii & Chriſto maledixerunt. Affirmabant autem,hanc fuiſſe ſummam vel culpæ ſuæ, vel erroris, quod eſſent ſoliti ſtato die ante lucem convenire, carmenque Chriſto, quaſi Deo, dicere ſecum invicem ; ſeque ſacramento non in ſcelus aliquod obſtringere, ſed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depoſitum appellati abnegarent: quibus peractis morem ſibi diſcedendi fuiſſe, rurſuſque coëundi ad capiendum cibum, promiſcuum tamen, & innoxium : quod ipſum facere deſiſſe poſt edictum meum, quo ſecundum mandata tua hetærias eſſe vetueram. Quo magis neceſſarium credidi, ex duabus ancillis,quæ miniſtræ dicebantur,quid eſſet veri,& per tormenta quærere. Sed nihil aliud inveni,quam ſuperſtitionē pravam & immodicam ; ideoque, dilata cognitione, ad conſulendum te decurri. Viſa eſt enim mihi res digna conſultatione, maxime propter periclitantium numerum. Multi enim omnis ætatis, omnis ordinis, utriuſque ſexus etiam, vocantur in periculum, & vocabuntur. Neque enim civitates tantum, ſed vicos etiam atque agros ſuperſtitionis iſtius contagio pervagata eſt:quæ videtur

ſiſti

ſiſti & corrigi poſſe. Certe ſatis conſtat, prope jam deſolata templa cœpiſſe celebrari, & ſacra ſolennia diu intermiſſa repeti; paſſimque vænire victimas, quarum adhuc rariſſimus emptor inveniebatur. Exquo facile eſt opinari, quæ turba hominū emendari poſſit, ſi ſit pœnitentiæ locus.

VII. C. PLINIUS FUSCO SUOS.

QUæris quemadmodum in ſeceſſu, quo jamdiu frueris, putē te ſtudere oportere. Utile inprimis, & multi præcipuunt, vel ex Græco in Latinum: vel ex Latino vertere in Græcum: quo genere exercitationis proprietas ſplendorque verborum, copia figuratā, vis explicandi, præterea imitatione optimorum ſimilia inveniendi facultas paratur: ſimul quæ legentē fefelliſſent, transferentem fugere non poſſunt. Intelligentia ex hoc & judicium acquiritur. Nihil obfuerit, quæ legeris hactenus, ut rem argumentumque teneas, quaſi æmulum ſcribere, lectiſque conferre, ac ſedulo penſitare, quid tu, quid ille commodius. Magna gratulatio, ſi tu nonulla, tum magnus pudor, ſi cuncta ille melius. Licebit interdum & notiſſima eligere, & certare cum electis. Audax hæc, non tamen improba, quia ſecreta, contentio: quanquam multos videmus ejuſmodi certamina ſibi cum multa laude ſumpſiſſe, quoſq; ſubſequi ſatis habebant,

bebant, dum non deſperant, anteceſſiſſe. Poteris & quæ dixeris poſt oblivionem retractare, multa retinere, plura tranſire; alia interſcribere, alia reſcribere. Laborioſum iſtud & tædio plenum, ſed difficultate ipſa fructuoſum, recaleſcere ex integro, & reſumere impetum fractum omiſſumq; poſtremo, nova velut membra peracto corpori intexere, nec tamen priora turbare. Scio nunc tibi eſſe præcipuum ſtudium orandi; ſed non ideo ſemper pugnacem hunc & quaſi bellatorium ſtylum ſuaſerim. Ut enim terræ variis mutatiſq; ſeminibus, ita ingenia noſtra nunc hac, nunc illa meditatione recoluntur. Volo interdum aliquem ex hiſtoria locum apprehendas; volo epiſtolā diligentius ſcribas, volo carmina. Nam ſæpe in orationes quoq; non hiſtorica modo, ſed prope poetica deſcriptionum neceſſitas incidit; & preſſus ſermo puruſq; ex epiſtolis petitur. Fas eſt & carmine remitti, non dico continuo & longo, (id enim perfici niſi in otio non poteſt) ſed hoc arguto & brevi, quod apte quantaſlibet occupationes curaſq; diſtinguit. Luſus vocantur; ſed hi luſus non minorem interdum gloriam quam ſeria conſequuntur: atq; adeo (cur enim te ad verſus non verſibus adhorter?)

Ut laus eſt ceræ, mollis cedenſque ſequatur
Si doctos digitos, juſſaque fiat opus;
Et nunc informet Martem, caſtamq; Minervam,
Nunc Venerem effingat, nunc Veneris puerum;

Utque

Utque ſacri fontes non ſola incendia ſiſtunt,
Sæpe etiam flores vernaque prata juvant:
Sic hominum ingenium flecti ducique per artes
Non rigidas docta mobilitate decet.

Itaque ſummi oratores, ſummi etiam viri ſic ſe aut exercebant aut delectabant, immo delectabant exercebantque. Nam mirum eſt ut his opuſculis animus intendatur remittaturque. Recipiunt enim amores, odia, iras, miſericordiam, urbanitatem, omnia deniq; quæ ad vitam pertinent, atq; etiam in foro cauſiſque verſantur. Ineſt his quoque eadem quæ aliis carminibus utilitas, quod metri neceſſitate devincti ſoluta oratione lætamur, & quod facilius eſſe comparatio oſtendit, libentius ſcribimus. Habes plura etiam fortaſſe quam requirebas; unum tamen omiſi. Non enim dixi quæ legenda arbitrarer: quanquam dixi, cum dicerem, quæ ſcribenda. Tu memineris, ſui cujuſque generis autores diligenter eligere. (Ajunt enim, multum legendum eſſe, non multa.) Qui ſint hi, adeo notum provulgatumq; eſt, ut demonſtratione non egeant; & alioqui tam immodice epiſtola me extendi, ut dum tibi quemadmodum ſtudere debeas ſuadeo, ſtudendi tempus abſtulerim. Quin ergo pugillares reſumis, & aliquid ex his, vel iſtud ipſum quod cœperas, ſcribis. Vale.

FINIS.

School-books Printed by *E. Redmayne.*

An Introduction to the Latin Tongue, for the use of Westminster *School.*

Rudimentum Grammaticæ Latinæ Metricum, in usum NOBILIUM *puerulorum in Scholâ* REGIA Westmonsterii.

Græcæ Grammatices Rudimenta, in usum Scholæ Westmonsterienſis.

Apollodorus (περὶ Θεῶν Βιβλίον) *in usum Scholæ* Westmonasterienſis.

Græcorum Epigrammatum Florilegium novum, in usum Scholæ Westmonasterienſis.

Juvenalis & Perſii Satyræ, in usum Scholæ Westmonasterienſis.

M. Val. Martialis Epigr. in usum Scholæ Westmonasterienſis.

Græcum Teſtamentum.

Dionyſii Poematum de Situ Orbis, in usum Scholæ Etonenſis.

Demoſthenis ſelectæ Orationes.

Q. Curtius. & Val. Maximus.

Chr. Helvici Colloquia.

Xenophontis Κύρου Παιδεία.

Eſop Greek. & Greek & Latin.

Janua Trilinguis, à Jo. Amos-Comenio.

as alſo in Engliſh & Latin, & Latin only.

Ger. Jo. Voſſii Elementa Rhetorica.

Syntaxis Eraſmiana.

Owenii Epigrammata.

Ferrarii Orationes.

Senecæ Tragœdiæ cum notis Farnabii.

School-Books printed for, and ſold by A. *and* J. Churchil *in* Pater-Noſter-Row.

HOlyoakes large Dictionary, fol.
Lloyd Dict. hiſtor. poet. geograph. fol.
Screvelii Lexicon enlarg'd by Robertſon, 4o.
Screvelii Lexicon 8vo. by Hill.
The Cambridge Dictionary, 4vo.
Coles dictionary, 8vo. Engliſh and Latin.
Virgil Saluſt. Ovid. M.C. Nepos Juſtin Juvenal, in uſum Delphini.
Duhamel opera Phyloſoph. 4vo.
Homeri Ilias gr. lat. 8vo.
Poetæ minores, 8vo. gr. lat.
Cambridge Phraſes.
Nomenclatura ſeveral ſorts.
Flaviſſæ Poeticæ, 8vo.
Textor's Epithets. 8vo.
Barclay Argenis. 8vo.
Hill's Dionyſius. 8vo.
Goveani Logici. 8vo.
Langly Rhetoric. 8vo.
Herebordi Logica. Burgerſdicii Logica.
Luben Clavis, gr. linguæ. Poſſelii Syntaxis.
Voſſii elementa rhetoricæ.
Barronii Metaph. 12mo.
Robertſon Manipulus ling. ſancta, 8vo.
Marſhall Catechiſm printed at Oxon, 8vo.
Greek Bible, 12. Camb. Field print.
——— Common Prayer, 12.
——Apocrypha. ——Teſtament, 12.
Lat. Teſtament, 12. —— 24.
Iſocrates orationes & epiſtolæ interp. Hyron. Wolfii gr. lat. Camb. 12.

Bax-

Baxter Horace.
Theſaurus poeticus.
Gradus ad Parnaſſum.
Minelius's Notes on ſeveral Authors
Farnabius's Notes on ſeveral Authors
Sleidan quatuor Imperiis.
Heb. Pſalter by Robertſon. 12mo.
Saluſt. 12 Camb.
Lucius florus, 12. Camb.
Textor Dialogues.
Le Clerc Logica.
Lucretius Faber 12mo.
Bond Horace.
Seneca Tragedies.
Helvici Colloq.
Quintus Curtius.
Tacitus hiſtor.
Cor. Nepos vitis illuſtr.
Juſtin Hiſtor. Val. Maximus
Anacreon.
Perſius Bond. Æſop Fables. gr.
—— Gr. lat.
—— Eng. and Latin.
Æſop eng. and lat. after a new manner in an interlineary way now in the Preſs.
Livii orationes 12mo.
Ciceronis epiſtolæ ſelectæ.
Engliſh Expoſitor.
Sylva Synonimorum.
Perkin's Catechiſe.
Dugard Rudiments.
Bibles, Common Prayers, Teſtaments of ſeveral ſizes.
Aſſembly Catechiſms. —— Proofs.

BRITISH MUSEUM 24 53 NOV